

EKONOMIKA V POHYBU

NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI, DAŇOVÉ RÁJE A PŘELÉTAVÉ BOHATSTVÍ

Tato publikace vznikla v rámci společného evropského projektu šesti neziskových organizací (BWP, CRBM, CCFD, EURODAD, WEED a Glopolis), který je zaměřen na zvyšování povědomí o potřebných změnách globálního finančního systému, jež by přispěly ke stabilnějšímu, spravedlivějšímu a ekologicky i sociálně odpovědnějšímu rozvoji nejen „globálního Jihu“.

Glopolis je od roku 2004 nezávislé analytické centrum (think-tank) se zaměřením na globální výzvy a příslušné odpovědi České republiky a EU. Ve spolupráci s těmi, kteří utvářejí politiku, byznys a veřejné mínění, je naším dlouhodobým cílem zlepšit politickou kulturu a přispět k přechodu na chytrou ekonomiku, k energetické a potravinové zodpovědnosti. Nabízíme analýzy, vize a poradenství, budujeme síť, podporujeme diskusi a vybízíme ke změně myšlení.

Více informací na www.glopolis.org.

CCFD – Terre Solidaire je asociace zahrnující 28 hnutí a organizací katolické církve. Své aktivity realizuje jak ve Francii, tak v zahraničí. Vychází z přesvědčení, že hlad a chudoba patří k nejvýznamnějším ohrožením lidské důstojnosti. Přitom 800 milionů lidí hladoví a 1,5 miliardy žije pod hranicí absolutní chudoby. CCFD nemírní jen následky, ale snaží se bojovat i s příčinami těchto problémů.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	4
ZÁKLADNÍ TERMÍNY	5
ÚVODNÍ SLOVO EDITORA	6
1. KAPITOLA - KDYŽ UKAZATELE ZTRÁCEJÍ SMĚR	8
1.1 ŽIVOT POD PALMAMI VYPADÁ SLIBNĚ: DAŇOVÉ RÁJE JAKO KŘÍŽOVATKY SVĚTOVÝCH INVESTIC	10
1.2 ODKLÁDÁNÍ PENĚZ NA (DRUHÝ) BŘEH: CENNÉ, ALE NEODPOVĚDNÉ ÚSPORY	14
1.3 PODPORA ZAKLÁDÁNÍ SPOLEČNOSTÍ: KDYŽ JSOU NEŘESTI SILNĚJŠÍ NEŽ CTNOSTI	15
1.4 MAXIMÁLNÍ PRODUKTIVITA: NEUVĚŘITELNĚ PILNÍ ZAMĚSTNANCI	17
1.5 TROCHU PODEZŘELÁ VÝMĚNA: POCHYBNÉ ÚDAJE O MEZINÁRODNÍM OBCHODU	19
1.6 A LÍDREM JE...: KDO SI UKROJÍ NEJVĚTŠÍ DÍL „UŠETŘENÝCH“ DANÍ?	21
2. KAPITOLA - NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI VYROVNÁVAJÍ ÚČTY	23
2.1 NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI A DAŇOVÉ RÁJE: MLČETI ZLATO	25
2.2 PRAVIDLA SCHOVÁVANÉ: JAK OBCHODUJÍ MATKY S DCERAMI	29
2.3 VNITROFIREMNÍ PŮJČKY: JAK VYDĚLAT NA DLUŽÍCH	32
2.4 KORUPCE: JAKOU ROLI HRAJÍ DAŇOVÉ RÁJE PŘI UPLÁCENÍ	33
2.5 ZÁSADY NEPRŮHLEDNOSTI: VŽDY O KROK NAPŘED	35
3. KAPITOLA - HRA SE ZÁPORNÝM SOUČTEM	38
3.1 ZAKLÍNADLO ZVANÉ OPTIMALIZACE: JAK VLÁDY ZVYŠUJÍ MOTIVACI FIREM KE KAPITÁLOVÝM PŘESUNŮM	39
3.2 KDO NAKONEC ZAPLATÍ: KDYŽ VELCÍ PLATÍ MĚNĚ NEŽ MALÍ	41
3.3 KDO ROZHODUJE: BRAZÍLIE VS. COCA COLA	43
4. KAPITOLA - ROLE EU A ZEMÍ G20	45
4.1 G20: VÍCE ODVAHY, PROSÍM	46
4.2 DRUHÁ STRANA PROBLÉMU: ODHALTE KLIENTY	48
ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ	51

SEZNAM ZKRATEK

- BIS** – Bank for International Settlements (Banka pro mezinárodní platby)
- DPH** – daň z přidané hodnoty
- EIB** – Evropská investiční banka
- ESD** – European Savings Directive (Směrnice o zdanění příjmů z úspor v podobě úrokových plateb)
- FAO** – Organizace pro výživu a zemědělství
- FATF** – Financial Action Task Force against Money Laundering (Finanční akční výbor proti praní peněz)
- FSB** – Financial Stability Board (Rada pro finanční stabilitu)
- HDP** – hrubý domácí produkt
- HND** – hrubý národní důchod
- IASB** – International Accounting Standards Board (Výbor pro mezinárodní standardy účetního výkaznictví)
- IFC** – International Finance Corporation
- MMF** – Mezinárodní měnový fond
- ODA** – Official Development Aid/Assistance (oficiální rozvojová pomoc/spolupráce)
- OECD** – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- PCC** – protected company cell (chráněná společnost)
- PZI** – přímé zahraniční investice (z angl. FDI – Foreign Direct Investments)
- SAPs** – Structural Adjustment Programs (Programy strukturálních úprav)
- SB** – Světová banka
- SMC** – Small and Medium Companies (malé a střední podniky)
- TIEAs** – Tax Information Exchange Agreements (Dohody o výměně daňových informací)
- TJN** – Tax Justice Network
- WTO** – Světová obchodní organizace

TERMINOLOGICKÁ POZNÁMKA

Témata spojená s finančním sektorem jsou komplikovaná nejen z hlediska obsahu, ale rovněž tím, že pro řadu (většinou) anglických termínů neexistují ustálené české ekvivalenty. Rovněž v této studii čtenářka či čtenář narazí na poměrně velké množství anglických výrazů. Není to z lenosti, ale z obav, aby český nepřesný či nezažitý překlad nezmátl čtenáře více, než anglický avšak tu a tam i v českém jazyce používaný originál.

Bezespornu nejčastěji se opakujícím výrazem, který ve studii naleznete, je „daňový ráj“ (z angl. tax haven). Tento poetický název pocházející zřejmě ze záměny dvou anglických slov – „haven“ (přístav, útočiště či útulek) a „heaven“ (nebe, ráj) je v textu alternativně nahrazován též spojeními „tajnůstkářské území“, „nespolupracující stát“ či „offshorové centrum“ (zajišťující služby pro nerezidenty). V rámci této publikace lze tyto výrazy považovat za synonymické. Zároveň, pokud si poskládáte všechna adjektiva k sobě, získáte stručnou a zároveň poměrně přesnou definici toho, co si představit pod „daňovým rájem“. Pokud Vám tato definice nestačí, doporučuji půlstránkovou, kterou si můžete nalistovat v publikaci „Právní a daňové ráje – zastavme skandál“ na straně 5, která před několika lety vyšla v rámci kampaně Česko proti chudobě¹. Anebo můžete zkusit kterýkoliv internetový vyhledávač, který Vás jistě zahltlí velkým množstvím hesel a odkazů.

¹ Jedná se o jednu z mála publikací na téma daňových rájů, která vyšla v českém jazyce. Naleznete ji na <http://www.ceskoprotichudobe.cz/pdf/cpch-pravni-a-danove-raje.pdf>, odkud si ji můžete zdarma uložit do svého počítače.

ÚVODNÍ SLOVO EDITORA

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

právě držíte v rukou druhou studii, která vznikla v rámci tříletého evropského projektu, na kterém se podílí šest neziskových organizací ze šesti různých evropských zemí. Jejimi autory jsou Jean Merckaert a Cécil Nelh z francouzské neziskové organizace CCFD – *Terre Solidaire*.

Autoři využívají řadu konkrétních příkladů, statistických údajů a grafů, které poodhalují oponu daňových rájů – světa skrytých vlastníků, virtuálních převodů, na první pohled nelogických a nevýhodných obchodů a především obrovských peněz. V současné době, kdy jsou mnohé země vystaveny tlaku dluhové krize, jde o obzvláště zajímavé čtení. Nejde však zdaleka jen o peníze. Studie nastavuje zrcadlo stále globalizovanější ekonomice. Obraz, který ukazuje, vyvolává otázky o míře společenského užítku ekonomiky (vždyť původní řecký kořen tohoto slova – oikos – odkazuje na dům, rodinu, domácnost) založené na přesouvání kapitálu podle toho, kde existují nejvýhodnější daňové či právní podmínky, anebo v závislosti na tom, kde se jeho vlastníci mohou nejlépe ukrýt před dotazy daňových či soudních orgánů.

Nad některými údaji uvedenými v této publikaci zůstává rozum stát (viz zejména 1. kapitola). Jak je například možné, aby objem investic pěti zemí, v nichž žije 0,27 % světové populace a jejichž podíl na světovém HDP je nižší než jeden procentní bod, jedenapůlkrát převyšoval roční objem zahraničních investic USA, největší ekonomiky světa? Proč převoz banánů z Latinské Ameriky do Evropy probíhá přes osm různých destinací, když loď pluje stále jen jedním směrem? Zaslouží si současný mezinárodní obchod skutečně přídomek „volný“ v okamžiku, kdy až 60 % transakcí probíhá mezi dceřinými firmami nadnárodních společností a/nebo jejich centrály? Nelogické a ve většině případů neexistující vysvětlení některých absurdit (např. nákup plastových kbelíků za 778 euro za kus) svědčí o tom, že buď globální ekonomika popírá základní principy ekonomického chování, anebo (a to je pravděpodobnější) je z části založena na podvodu a manipulaci.

O tom, že zde něco nehraje, svědčí i vysoká míra utajení základních informací (např. o počtu dceřiných společností, počtu zaměstnanců a především o zisku a zaplacených daních) na straně největších nadnárodních společností (viz především 2. kapitola). Proč se tyto údaje nezveřejňují? Z jakého důvodu se k nim nedostanou ani drobní akcionáři? A především – jak je možné, že toto tajnostkářství vládám a odpovědným finančním úřadům nevadí? A pokud ano, proč trvají změny tak dlouho a proč jsou tak malé?

Vlády nadnárodním firmám situaci dokonce v mnohém samy ulehčují, a to nejen tím, že nedostatečně vymáhají přístup k informacím pro své úředníky, ale též daňovou soutěží mezi sebou navzájem. Různé daňové sazby (např. na území tak malém jako je Evropská unie) jsou jednou z mnoha motivací pro „restrukturalizaci výroby“ či „optimalizaci nákladů“, za čímž se většinou neskrývá nic jiného, než chytré nasměrování zisků do země s nízkou daňovou sazbou.

Přesměrování peněz do daňových rájů neznamená jen méně peněz na investice do veřejných služeb (např. školství, zdravotnictví, kultura atd.) či projektů (např. infrastruktura), ale v konečném důsledku může ve společnosti vyvolávat pocit nespravedlnosti (dočtete se ve 3. kapitole). Pocit, že všechny vrstvy svým (relativně) rovným dílem přispívají k zajištění společných potřeb (i když se jejich definice může lišit a každá společnost nějaké společné potřeby má), je velmi důležitý pro hladké fungování státu a zajištění sociálního smíru. Řada revolucí, jejichž cílem byla svoboda a lepší garance základních práv „člověka a občana“, v sobě zahrnovala rozhořčení nad tím, že chudší vrstvy doplácely na rozmařilý život svých elit, které vybírají daně, ale samy je neplatí. Historické analogie jsou v mnohém nepřesné, ale současné zvyšování DPH (při nechuti ke zvyšování podnikových daní) nebo skutečnost, že podíl malých a středních podniků na celkovém výnosu daní je v některých zemích EU až třikrát větší, než podíl největších firem, stojí za zamyšlení.

Označení „daňový ráj“ v nás může vyvolat dojem exotických dálek. Přitom evropské země či terito-

ria podléhající jejich jurisdikci představují více než 50 % z celkové nabídky služeb, které nabízejí vysoký stupeň finančního a bankovního tajemství. Padesát největších evropských firem vlastní v daňových rájích přes 4 700 dceřiných společností. Problémem tudíž ani tak nejsou vlády malých ostrovních států, s nimiž není jednoduché pořízení, ale daleko spíše slabá vůle politiků ze zemí EU a OECD k tomu, aby si udělali pořádek u sebe doma (viz 4. kapitola).

Budiž vládám EU, G20 a dalším mezinárodním organizacím (OECD) přičteno ke cti, že v posledních letech začaly otázky daňových rájů věnovat daleko více pozornosti než dříve (vývoj v některých oblastech dokonce předběhl dokončení této studie). Rychlost však není vše. Přijímaná opatření nebudou nikdy účinná, pokud nebudou dostatečně důrazná. Současný přístup politiků i představitelů OECD v mnohém připomíná přetírání rozpraskané fasády novou barvou v okamžiku, kdy je třeba ji celou strhnout. Navíc se zdá, jakoby političtí představitelé nechápali (nebo nechtěli chápat), že daňové ráje jsou jen polovinou problému. Tou druhou jsou jejich zákazníci. Pokud nebudou řešit problém z obou stran, současný stav věcí se jen obtížně změní.

Autoři studie nekladou jen řadu zajímavých otázek, ale v závěru nabízejí i konkrétní doporučení. Posuďte sami, zda vám jejich požadavky přijdou přemrštěné či nesplnitelné.

Příjemné čtení a inspiraci pro zajímavé otázky Vám za tým analytického centra Glopolis a partnery projektu přeje,

Ondřej Kopečný
Editor českého vydání

KAPITOLA 1

KDYŽ UKAZATELE ZTRÁCEJÍ SMĚR

*Investice, obchod, úspory a produktivita: hlavní ekonomické ukazatele vykazují nesmyslná čísla, která zjevně neodpovídají skutečnému hospodářskému výkonu. Jednou z příčin zavádějících statistik jsou „**tajnůstkářské státy**“. Jak se mohou vlády snažit ovlivnit globalizovanou ekonomiku bez spolehlivých údajů o jejím fungování?*

ZÁKLADNÍ POJMY:

Pořadí daňových rájů podle míry jejich neprůhlednosti

(dle metodologie Tax Justice Network)

Neexistuje seznam daňových rájů, na němž by panovala úplná shoda. Na rozdíl od oficiálních seznamů OECD a FATF, neexistuje v případě u indexů sestavovaných nevládními organizacemi (jako je ten z prosince 2009 z dílny Tax Justice Network) diplomatický tlak od té či oné země, která by se na něm mohla objevit.² Při přípravě tohoto seznamu se mezinárodní síť nevládních organizací Tax Justice Network zaměřila na 60 zemí, které byly uvedeny nejméně dvakrát na předchozích přibližně 15 seznamech vypracovaných různými autory a institucemi od 70. let 20. století.

Uvedené pořadí je výsledkem hodnocení sestávajícího ze dvou kroků:

1. Nejprve byla míra „*tajnůstkářství*“ posouzena z hlediska 12 různých kritérií, včetně např. dodržování standardů proti praní špinavých peněz, možné existence „*prázdných či skořápkových společností*“ (tzv. *shell companies*), právních nástrojů umožňujících skrýt totožnost vlastníků nebo dle úrovně kvality a hloubky daňové spolupráce.³ Na základě tohoto posouzení byla jednotlivá území rozdělena do tří barevně odlišených skupin: od červené, označující vysoký stupeň „*tajnůstkářství*“, až po žlutou pro relativně nízkou, avšak stále významnou úroveň neprůhlednosti.

2. V druhém kroku TJN určila pořadí jednotlivých území, a to na základě významu, který každá z nich hraje v rámci *offshore* finančního sektoru (měřeno jako podíl na celosvětovém ne-rezidenčním trhu finančních služeb).

Podrobnější informace naleznete na www.financialsecrecyindex.com.

Bahamy
Barbados
Belize
Brunej
Dominika
Malajsie (Labuan)
Samoa
Seychely
Svatá Lucie
Svatý Vincenc a Grenadiny
Švýcarsko
Turks a Caicos
Vanuatu
Mauritius
Antigua a Barbuda
Bahrajn
Bermudy
Britské Panenské ostrovy
Kajmanské ostrovy
Cookovy ostrovy
Kostarika
Gibraltar
Grenada
Marshallovy ostrovy
Nauru
Panama
Portugalsko (Madeira)
Súdán
Spojené arabské emiráty
Americké Panenské ostrovy
Spojené státy (Delaware)
Rakousko

Libanon
Izrael
Libérie
Anguilla
Jersey
Lichtenštejnsko
Lucembursko
Macao
Uruguay
Andorra
Aruba
Ostrov Man
Malta
Filipíny
Maledivy
Guernsey
Montserrat
Singapur
Kypr
Maďarsko
Lotyšsko
Nizozemské Antily
Belgie
Monako
Hongkong
Irsko
Nizozemsko
Velká Británie (Londýn)

■ Neprůhlednost 95 – 100 %

■ Neprůhlednost 75 -94 %

■ Neprůhlednost 40 – 74 %

2 Přesná analýza seznamů OECD viz: „Jean Merckaert a Renaud Fossard, „Paradis fiscaux : bilan du G20 en 12 questions [Hodnocení G20 ve 12 otázkách]“, zpráva *Terre Solidaire* z dubna 2010.

3 Seznam a detailní vysvětlení naleznete na: www.argentsale.org

1.1 ŽIVOT POD PALMAMI VYPADÁ SLIBNĚ: Daňové ráje jako křižovatky světových investic

„TAJNŮSTKÁŘSKÉ STÁTY“ OVLIVŇUJÍ CELOSVĚTOVÉ EKONOMICKÉ STATISTIKY DO TÉ MÍRY, ŽE JE DŮVOD K POCHYBÁM O TOM, ZDA JSOU INVESTIČNÍ PRINCIPY, POVAŽOVANÉ ZA KLÍČOVÉ PRO ZAJIŠTĚNÍ PŘÍLIVU PŘÍMÝCH ZAHRANIČNÍCH INVESTIC (PZI)⁴, RELEVANTNÍ.

Znepokojivé statistiky

Jsou-li zahraniční investice motorem růstu, měla by čísla publikovaná agenturou UNCTAD v červenci 2009 zcela jistě potěšit instituce, které mezinárodní investice považují za základ rozvojové politiky. Do rozvojových zemí či transformujících se ekonomik totiž proudí, podle údajů UNCTAD, více než polovina mezinárodních investic.

Detailnější pohled do statistických údajů OECD však nabízí množství překvapení. Co do výše mezinárodních investic v přepočtu na hlavu drží světový primát obyvatelé Britských Panenských ostrovů. Teritorium (v řeči finančních trhů označované jako BVI), je silným investorem především v Číně, kde je jeho význam z hlediska objemu investic čtyřikrát větší než Japonska. Celkově stojí BVI, Singapur, Hongkong, Kajmanské ostrovy a Mauritius za celými 71 % přímých zahraničních investic (PZI) v Čínské lidové republice! Tato teritoria navíc investují obrovské sumy i ve vyspělých zemích.

NEUVĚŘITELNÁ ČÍSLA

128 000 eur

Toto číslo teoreticky odpovídá tomu, co občan Lucemburska každoročně investuje v rámci EU. Jde o 110 násobek investic průměrného Francouze, 130 násobek Němce a 210 násobek Itala (údaje jsou průměrem let 2005 – 2008).

⁴ Přímá zahraniční investice zahrnuje transakce, v nichž investiční aktér (např. firma) zakládá v zahraničí společnost, reinvestuje část svého zisku do zahraniční pobočky nebo dceřiné společnosti nebo získá akcie či investiční jednotky (nejméně 10 %) v již existující zahraniční společnosti s cílem ovlivňovat její řízení.

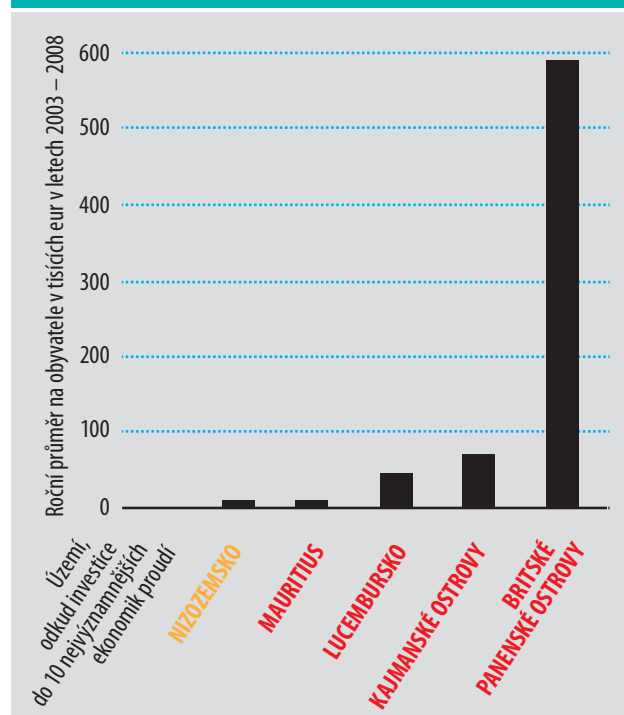
589 000 eur

Každý obyvatel souostroví BVI teoreticky ročně investuje těžko uvěřitelnou sumu 589 000 eur v deseti ekonomicky nejsilnějších zemích světa.⁵

BVI, Kajmanské ostrovy, Lucembursko, Mauritius a Nizozemsko společně vytvářejí pouze 1 % světového HDP, jejich obyvatelstvo zároveň dosahuje pouze 0,27 % světové populace. Sídli v nich pouze 14 z 500 největších světových společností. Co do objemu PZI však tyto země společně dosahují 1,7 násobku investic USA a trojnásobku součtu investic Japonska, Německa a Francie. Vzhledem k tomu, že USA, Japonsko, Německo a Francie vytvářejí 44 % světového HDP a sídlí v nich 57 % světových společností, vzpírají se tato čísla zdravému rozumu! (viz graf 1)⁶ Jak je možné, že ekonomičtí trpaslíci v celkovém objemu investovaného kapitálu několiknásobně předčí giganty globální ekonomiky?

Graf 1

5 území, z nichž proudí největší objem investic do 10 největších světových ekonomik

⁵ Dle OSN patřily v roce 2009 k nejsilnějším 10 ekonomikám následující země: USA, Čína, Japonsko, Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Rusko, Brazílie a Španělsko. Vzhledem k tomu, že chybí údaje o Rusku, použili jsme místo něj pro účely výpočtu Indii.

⁶ Tyto údaje jsou výsledkem výpočtů na základě údajů poskytnutých OECD, francouzským velvyslanectvím v Brazílii, dokumentem www.uschina.org/statistics/fdi_cumulative.html, http://www.dipp.nic.in/fdi_statistics/india_fdi_oct_2006.a žebříčkem Fortune Global 500.

Z REKLAMNÍ BROŽURY

Lucembursko: co je malé, to je hezké

Lucembursko je druhým nejmenším členem Evropské unie, hned po Maltě. Zároveň jde o jedno z deseti hlavních celosvětových finančních center. Země je na druhém místě žebříčku investičních fondů, a to hned po USA. Jde rovněž o přední mezinárodní bankovní centrum v rámci eurozóny. Lucemburský právní a daňový systém z něj navíc činí centrum „vyhlášené svými výhodami poskytovanými holdingovým společností“, které se v zemi usadí. V roce 2002 vlastnilo v Lucembursku svůj „štit“ celkem 15 000 holdingových společností v celkové hodnotě 2 274 miliardy eur⁸, tj. 44-krát více než činí HDP Velkovodství.

Výhody Dominiky

„V Dominice je povolen institut ‚pověřených členů představenstva‘, jenž je velmi výhodný pro klienty, kteří chtějí zůstat v anonymitě. [...] Tuto službu pochopitelně poskytujeme. Umožňuje vám provozovat společnost, vykonávat jakákoli práva, činit jakákoli prohlášení i platit a přijímat jakékoli částky, jakož i potvrzovat přijetí plateb. Povoleno jsou rovněž akcie na doručitele. Tyto dvě výhody umožňují investice bez zatížení daněmi, aniž by vaši společníci nebo jakékoli další zainteresované strany znaly skutečnou identitu beneficianta společnosti či počet bankovních účtů patřících společnosti.“ CCP Inc., poradenská společnost pro daňovou „optimalizaci“

7 Informační zpráva o daňových rájích vydaná Commission des Finances, de l'Économie Générale et du Contrôle Budgétaire (Francouzská komise pro dohled nad financemi, hospodářstvím a rozpočtovou kontrolu), jak je dne 10. září 2009 prezentoval D. Migaud.

8 Zdroj: V. Peillon, « Le Grand Duché du Luxembourg », *Rapport d'information de l'Assemblée Nationale*, n° 2311, volume 5, 2002.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Mauritius míří do Bollywoodu⁹

Mauritius je rajský ostrov o rozloze 1 845 km² s přibližně 1,3 milionu obyvatel, který neláká jen turisty. Mnozí majetní Indové tento ostrov často – mnohdy virtuálně – navštěvují, aby investovali své peníze v jeho hlavním městě Port-Louis. Jejich cílem je reinvestovat finanční prostředky, a to bez zdanění, v jejich domovské zemi. Tento obousměrný proces, který jim umožňuje beztretně se zbavit daňových a celních povinností, je znám pod označením „round-tripping“ (volně přeloženo: okružní jízda). Tímto způsobem je indický kapitál investovaný v Indii vykazován jako zahraniční investice.

Díky procesu nazývanému „*treaty shopping*“ (nákup smluv) platí to samé i pro mnohé nadnárodní společnosti a příslušníky indické diaspory. Díky úmluvě o zamezení dvojímu zdanění uzavřené mezi Indií a Mauritiem – který nevaluje žádnou daň na kapitálové výnosy – se mohou společnosti vyhnout zdanění.

Tyto dva „*investiční triky*“ přispěly k tomu, že se z Mauritia stal v posledních letech největší globální investor v Indii, a to s velmi výrazným odstupem (43,6 % zahraničních investic ve srovnání například s 5,4 % pocházejících z Velké Británie). Mauritijská vláda, která tuto strategii hájí ve jménu rozvoje ostrova, přizpůsobuje zákony požadavkům zákazníků: *offshore* společnost lze založit s pouhými 1500 eury, a do země není ani potřeba skutečně jezdit. Oficiálně se v roce 1998 zvýšila podniková daň na 15 %, pomocí určitých daňových praktik je ji však možno reálně snížit až na 3 %.

Organizace Tax Justice Network řadí ostrov mezi nejméně průhledná světová teritoria (viz str. 5). Míra neprůhlednosti zde dosahuje 96 % a jde proto o pravidelné tranzitní místo mezinárodní korupce.

9 Tento rámeček je výrazně inspirován článkem Jeana Merckaerta: „Île Maurice : l'autre paradis (Mauritius, jiný ráj)“, publikovaným v *Faim et Développement Magazine*, v únoru 2010.

Odhadované ztráty na daních, které tímto způsobem vznikají federální indické vládě, dosahují stovek milionů dolarů. Vláda opakovaně vyhrožuje vypovězením daňové smlouvy mezi Indií a Mauritiem a dokonce v roce 2009 odmítla některé investice, aby jejich prostřednictvím nepodporovala „nákup smluv“. Mezi společnostmi dotčené tímto krokem se řadí například Goldman Sachs či Japan Tobacco.¹⁰

V únoru 2010 indický ministr financí, Shri Panab Mukherjee prohlásil, že „role daňových rájů a jurisdikcí s nízkým daňovým zatížením se postupně stala velmi závažnou otázkou pro země jako je Indie, jež se snaží udělat všechno proto, aby dokázaly mobilizovat zdroje a vypořádat se s chudobou a negramotností.“¹¹

Oběti s neznámými důsledky

Z výše uvedených příkladů je vidět, že údaje uváděné v souvislosti s PZI jsou do značné míry zkreslené a jejich prospěch pro země, které se je snaží přilákat, je v řadě případů pochybný.

Podle svých zastánců mají PZI pro cílové země tři potenciální výhody: tvorbu pracovních míst, přenos technologie a odvod daní. V praxi však vyhýbání se daním prostřednictvím daňových rájů tuto poslední výhodu činí prakticky bezvýznamnou (viz kapitolu 3).¹² To samo o sobě stačí ke zpochybnění zásad doporučovaných mezinárodními finančními institucemi, v čele s Mezinárodním měnovým fondem (MMF) a Světovou bankou, které ze vstřícnosti k zahraničnímu kapitálu učinily alfu a omegu ekonomického oživení. Finanční experti povzbuzují rozvojové země k tomu, aby činily mnohé oběti s cílem přitáhnout zahraniční kapitál, a to navzdory výše uve-

deným údajům, které na toto doporučení vrhají poněkud jiné světlo.¹³

Tento přístup dospěl tak daleko, že zpráva Světové banky *Doing Business* obsahuje pořadí zemí, jejichž situace je považována za nejpříznivější z hlediska podnikání a záměrů investorů, přičemž podniková daň je v tomto hodnocení jedním z klíčových faktorů. Není žádným překvapením, že daňové ráje obsadily v žebříčku za rok 2009 čtyři z prvních pěti míst!¹⁴ Ve jménu financování rozvoje a boje proti chudobě tak mezinárodní finanční instituce ve skutečnosti podporují rozvoj daňových rájů. A neexistují žádné známky toho, že by s touto podporou chtěly přestat (viz rámeček „*Jak rozvojové organizace investují prostřednictvím daňových rájů*“).

V mnoha ohledech můžeme zpochybnit i to, zda se skutečně jedná o zahraniční investice (viz příklad „*Mauritius míří do Bollywoodu*“). Objem PZI by proto měl být hodnocen s jistou rezervou.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Jak rozvojové organizace investují prostřednictvím daňových rájů

Navzdory opakovaným prohlášením rozvojových organizací o potřebě bojovat s daňovými úniky a nezákonným únikem kapitálu, tyto organizace samy daňových rájů využívají.

Některé z nich rovněž podporují investiční fondy se sídlem v daňových rájích. Jde například o 20 milionů eur přidělených Evropskou investiční bankou (*European Investment Bank – EIB*) v prosinci 2008 společnosti *Africainvest Ltd* (řízené *Africainvest Capital Partners* se sídlem na Martiniku), jež měly být použity na rozvoj středních a malých podniků (SMCs) ve východní a západní Africe.¹⁵ Dalším příkladem je *International Finance Corporation (IFC)*,

10 Business Standard (Inde), „Stop treaty shopping' denials for FDI: FIPB tells revenue dept“, 7. listopadu 2009.

11 Indická vláda, *FM inaugurates International seminar on transfer pricing*, 17. února 2010. <http://pib.nic.in/release/release.asp?relid=57917>

12 Viz rovněž zpráva norské vlády, *Tax Havens and Development (Daňové ráje a rozvoj)*, Norad, 18. června 2009.

13 Studie provedená v roce 2004 McKinseyem ukazuje neefektivnost daňových obětí zaměřených na přitáhnoutí přímých zahraničních investic. Viz *The McKinsey Quarterly 2004 - 1*, McKinsey and Company, 2004.

14 Singapur (1), Hongkong (2), Velká Británie (3) a USA (5) – pořadí je stejné i v roce 2010

15 Marta Ruiz a Greg Atken, *Un enfer pour le développement, Comment la Banque européenne d'investissement cautionne les paradis fiscaux*, Prosinec 2009.

společnost zodpovědná v rámci Světové banky za podporu soukromého sektoru, jež otevřeně investuje do společností se sídlem na Mauritiu, Bermudách, v Lucembursku či na Kajmanských ostrovech.¹⁶

Investovat v Africe není samozřejmě snadné, a to především z důvodu nedostatečných bankovních služeb v mnoha zemích. Daňové ráje nabízejí vyzkoušené a ověřené bankovní a finanční služby, které je možno využívat aniž by muselo jít nutně o snahu zakrýt finanční či daňový podvod. Investice v nebo prostřednictvím „*tajnůstkářských jurisdikcí*“ by však měly být rozvojovými agenturami přinejmenším odůvodněné, a měly by se u nich vyžadovat zvýšené nároky na transparentnost.

Norská vláda, která si k této věci vyžádala v roce 2008 vypracování zprávy¹⁷, byla například znepokojena tím, že její investiční fond Norfund využíval ke svým regionálním investicím v Africe Mauritius, Kajmanské ostrovy, Britské Panenské ostrovy, Bahamy, Panamu a Seychely. Vzhledem k tomu, že norský ministr pro rozvoj Erik Solheim zastával názor, že rozvojová pomoc by neměla podporovat teritoria známá „uvolněnou daňovou politikou“, zakázal od onoho okamžiku jakékoli další investice přes „*tajnůstkářské jurisdikce*“, pokud tyto daňové ráje neuzavřou s vládou v Oslo dohodu o výměně informací.

V říjnu 2009 vypracovalo 15 významných evropských finančních institucí zásady týkající se jejich *offshore* investic.¹⁸ Jakkoli jde stále ještě o poměrně skromná opatření, jedná se zároveň o pootevřené dveře vedoucí k potřebnému celosvětovému očištění postupů rozvojových agentur v daňových rájích.

16 Sébastien Fourmy a Antonio Tricarico, „Is the IFC supporting tax evading companies?“ (Podporuje IFC společnosti vyhýbající se placení daní?), *Study made by Eurodad, CRBM, IBIS, Oxfam France et Tax Justice Network*, prosinec 2009

17 *Tax Havens and Development*, červen 2009

18 European Development Finance Institutions (Asociace evropských rozvojových finančních institucí – EDFI). Viz www.edfi.be

Cesta k očištění statistik?

Ve snaze zlepšit způsob vykazování PZI, tak, aby více odpovídal skutečnosti, doporučuje OECD, aby se od roku 2008 při přípravě ročenky „*Benchmark Definition of Direct Foreign Investment*“ (Manuál o statistice přímých zahraničních investic) nebraly v potaz úvěry mezi jednotkami v rámci jedné skupiny sídlící v různých zemích. I OECD již tedy dospěla k názoru, že vytváření jednotek specializovaných na finanční či peněžní správu v rámci nadnárodních skupin uměle nafukuje toky PZI.

K podobným úpravám dochází i v jednotlivých státech. Například ve Francii nová metoda výpočtu, podle studie vydané francouzskou centrální bankou (*Banque de France*), významným způsobem mění situaci.¹⁹ Lucembursko, které bylo až doposud největším zahraničním investorem ve Francii, se najednou díky nové metodě výpočtu stává druhým největším „*odsavačem investic*“²⁰. Dle uvedené studie by se údaje o přímých zahraničních investicích z konce roku 2008 měly revidovat směrem dolů o 30 % u odchozích a o 43 % u příchozích investic.

Jiná výpočtová metoda z nové sady nástrojů OECD, která je založená na „koncovém investovi“, staví statistiky do ještě ostřejší perspektivy. Organizace navrhuje, aby investice mezi dceřinými společnostmi stejné skupiny sídlícími v různých zemích nebyly napříště posuzovány jako PZI v klasickém významu tohoto označení.

Jde o případy, kdy například dceřiná společnost a1 (se sídlem v Lucembursku) mateřské společnosti A (sídlící ve Francii) investuje do své (francouzské) dceřiné společnosti a2, a to buďto prostřednictvím akciového kapitálu nebo formou opětovné investice zisku. Podle nové metody by takovéto investice byly příště považovány za zahraniční investice ve Francii s původem ve Francii. V takovém případě by se v případě Francie ukázalo, že nejvýznamnější cílovou zemí francouzských zahraničních investic je Francie a že zahraniční investice směřující do Francie ve skutečnosti z velké části pocházejí od francouzských skupin! Povinné statistické očištění podporované OECD může v dlouhodobém měřítku změnit nepravdivý obraz toků zahraničních investic, k němuž přispívají daňové ráje.

19 Idem.

20 Prostřednictvím repatriace zisků do Lucemburska a vnitroskupinových úvěrů, které již nesouvisí s lucemburskou finanční společností, ale s hlavním sídlem skupiny.

1.2 ODKLÁDÁNÍ PENĚZ NA (DRUHÝ) BŘEH: Cenné, ale neodpovědné úspory

ZA PODPOROU VOLNÉHO POHYBU KAPITÁLU STOJÍ IDEA OPTIMÁLNÍ ALOKACE ÚSPOR, KTERÁ ZVYŠUJE PRODUKTIVITU INVESTIC. ÚDAJE O SOUKROMÝCH ÚSPORÁCH VŠAK UKAZUJÍ NA „SNAHY“ ZCELA JINÉHO DRUHU. A V JÁDRU CELÉHO PŘÍBĚHU STOJÍ OPĚT DAŇOVÉ RÁJE.

Se svými 2 300 miliardami²¹ eur v devizových rezervách vyvolává Čína i u nejmocnějších finančních hráčů závrať. Tyto úspory však po přepočtu na hlavu dosahují pouze 1 454 eur, což je na míle vzdálené částce 2,8 milionů eur, kterou, alespoň podle statistik, uloží každý rok obyvatel ostrova Jersey, jenž tak zjevně ušetří šedesátkrát více než běžný Švýcar a 1035krát více než Francouz.²² Vzhledem k množství peněz, které si odkládají, by obyvatelé Jersey měli hrát klíčovou roli v rámci světového ekonomického růstu.

Skutečnost je však daleko složitější: bohatství uložené v Jersey nepatří z většiny obyvatelům ostrova, ale bohatým jednotlivcům, jimž banky či finanční prostředníci poradili, aby svůj majetek na tomto místě investovali. Velká Británie včetně Londýna, Jersey a Guernsey stojí za 24 % celosvětového sektoru „soukromého bankovníctví“. Šampionem offshore finanční správy však i nadále zůstává Švýcarsko (spravuje 27 % aktiv), následováno Lucemburskem (14 %), Karibikem (12 %), Singapurem (7 %), Spojenými státy (7 %) a Hongkongem (6 %).²³ Na základě výzkumu prováděného Bankou pro mezinárodní platby (*Bank for International Settlements* – BIS), Boston Consulting Group a McKinsey's Research Department, Tax Justice Network odhaduje, že až 9,2 biliónu eur vkladů je uloženo v *offshorových* destinacích.²⁴

21 CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, online květen 2011.

22 Výpočty založené na publikaci: J. Accardo et alii. [2009] « Les inégalités entre ménages dans les comptes nationaux, une décomposition du compte des ménages », *L'Economie Française 2009*, INSEE, p. 78. údaje z roku 2003.

23 Údaje jsou k dispozici na: www.gardinerfinance.com/fr/

24 Murphy, J. Christensen et J. Kemmis, [2005] „*Tax us if you can*“, Tax Justice Network str.18. http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/TUIYC_-_edition_francaise_-_30_Aout_2005.pdf

Tyto daňové ráje připravují o úspory i rozvojové země, neboť mnoho z bohatých obyvatel Latinské Ameriky a Afriky dává přednost investicím v zahraničí.²⁵ Má se za to, že až polovina majetku bohatých Jihoameričanů je uložena v *offshore* bankách.²⁶

V roce 2001 „unikly“ z Brazílie jen na Bahamy a Kajmanské ostrovy celé 4 miliardy amerických dolarů.²⁷ V Africe může být poměr „unikajícího kapitálu“ ještě vyšší. Americký think tank *Global Financial Integrity* pod vedením Raymonda Bakera odhaduje, že ilegální vyvážení fondů z Afriky, včetně vyhýbání se daním a korupce dosáhlo v uplynulých čtyřech desetiletích výše 1 440 bilionů eur (průměrně 36 miliard eur ročně), přičemž tento trend se dále zrychluje a v letech 2007 a 2008 dosáhla roční hodnota úniků částky 140 miliard eur.²⁸

Když byla v 60. letech 20. století „vynalezena“ rozvojová pomoc, bylo jako cílová výše příspěvku stanoveno 1 % HND. To bylo později sníženo na 0,7 % HND, a to především se záměrem nahradit nedostatek domácích úspor v zemích známých pod označením „třetí svět“. O padesát let později dosáhlo stanovené výše závazku jen pár zemí. Celkové prostředky určené na oficiální rozvojovou pomoc (ODA) se v současné době pohybují kolem 130 mld. amerických dolarů ročně a představují přibližně 0,3 % globálního HND. Jak lze vidět z porovnání ODA a odhadu výše prostředků ilegálně vyvedených z Afriky, objem zahraniční pomoci se v podstatě rovná tomu, kolik peněz z těchto zemí unikne do daňových rájů.

Zmizelé úspory jsou jen málokdy investovány v místě, odkud otekly. Kromě nižší míry investic, kterých by bylo především v chudých zemích potřeba, způsobuje tento stav i další problémy spojené především s dostupností úvěrů a bankovních služeb (jež jsou podmínkou pro rozvoj domácích podniků). Vinou nedostatečné likvidity vyžadují banky

25 Jejich motivace může zahrnovat i jiné faktory, včetně politické situace nebo slabosti bankovního systému.

26 Boston Consulting Group, 2003, *Global Wealth Report*

27 F. E. Stiftung, „Money Laundering and Tax Havens: the Hidden Billions for Development“, *Occasional Paper n°3*, březen 2003.

28 Naše výpočty se zakládají na publikaci: D. Kar and D. Cartwright-Smith, 2010, „Illicit Financial Flows from Africa : Hidden Resource for Development“, *Global Financial Integrity*.

v rozvojových zemích vysoké úroky. Ty se například v Ghaně pohybují mezi 23 a 25 %²⁹ a v některých zemích mohou být ještě vyšší. V Etiopii, Ugandě či v Tanzanii připadá na 100 000 obyvatel méně než jedna bankovní pobočka, což dále komplikuje přístup místního obyvatelstva k úvěrům.

Z REKLAMNÍ BROŽURY

Jersey – ostrov pokladů

Vyplujte z přístavu v Saint-Malo: společnost provozující trajekt se nesnaží skrývat, jaké jsou hlavní atrakce Jersey, ostrova o rozloze 116 km², nalézajícího se uprostřed moře mezi Francií a Velkou Británií. Reklamní brožura vás otevřeně informuje o tom, že „uniknout můžete již na palubě“ a odkazuje na mnohá další lákadla (mimo krásných ostrovních panoramat).

Toto teritorium nabízí mnohé výhody: „Nízké daně a dědické daně činí z ostrova oblíbený daňový ráj“ – tak vidí situaci CIA.³⁰ Kromě absence zdanění pro nerezidenty a nízké míry spolupráce v oblasti mezinárodní výměny daňových informací, je úspěch Jersey založen na tamních trustech. Tato právní forma, která je v anglofonních zemích velmi běžná, vyžaduje, aby jedna osoba (zřizovatel trustu, tzv. *trustor*) svěřila správu svého majetku správci trustu (tzv. *trustee*) ve prospěch třetí osoby (beneficienta). Regulační úřady však často nedokážou identifikovat strany skrývající se za správcem trustu. V situaci, kdy je zřizovatel (*trustor*) a beneficiant (třetí strana) jedna a táž osoba, stává se z trustu pouhá zástěrka pro různé finanční transakce. Jersey se v této oblasti stalo jedním z nejvíce novátorských finančních center, umožňujícím zřizovateli například majetek podle chuti z trustu stahovat (*sham trust*), což je zcela v protikladu s tradičními postupy. Jersey rovněž umožňuje zakládání společností na svém teritoriu i v situaci, kdy není dostupná žádná informace o vlastnících a zainteresovaných podnicích.

29 OSN 2008, “Boosting Domestic Savings in Africa” in *Africa Renewal*, vol. 22.3, strpp. 12- 8. <http://www.un.org/french/eco-socdev/geninfo/afrec/vol22no3/223-epargne.html>

30 CIA Fact Book, 2010, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/je.html>

Celkem 53 % ostrovního HDP je tvořeno finančními aktivitami.³¹ Ostrov spravuje aktiva v hodnotě přibližně 500 miliard eur³². Sídli zde 1 030 hedgeových fondů³³. Jedna banka připadá na každých 1 125 osob.

1.3 PODPORA ZAKLÁDÁNÍ SPOLEČNOSTÍ: Když jsou neřesti silnější než ctnosti

ČERVENÝ KOBEREC SE DNES POKLÁDÁ PRO INVESTORY, OD NICHŽ SE, JAKO OD HRDINŮ MODERNÍHO VĚKU, OČEKÁVÁ, ŽE NASTOLÍ RŮST A VYTVOŘÍ NOVÁ PRACOVNÍ MÍSTA. NEJSOU VŠAK PODOBNÁ OČEKÁVÁNÍ NAIVNÍ V OKAMŽIKU, KDY NEZNÁME JEJICH IDENTITU ČI POVAHU JEJICH PODNIKÁNÍ?

Oslava investora

Evropské úřady mají v tom ohledu jasno: „Má-li se Evropská unie vyrovnat se svým největším problémem týkajícím se stimulace ekonomického růstu a tvorby nových pracovních míst, je pro ni klíčová podpora podnikání a vytváření příznivého podnikatelského prostředí, a to zejména pro malé a střední podniky.“³⁴ Doporučení ze skupiny G20 jdou v podobném tónu: „dynamika, inovace a podnikatelský duch (...) to jsou nepostradatelné složky pro ekonomický růst, zaměstnanost a boj s chudobou.“³⁵ (Washingtonská deklarace, 15. listopadu 2008). Podle tohoto přístupu, který tvrdí, že podnikatel podstupuje rizika výhradně ve veřejném zájmu – jakkoli přitom vytváří vlastní zisk – se stává politicky zásadním odstraňovat všechny překážky, které by mohly „byznys“ nadměrně omezovat. Jsou ale investice vždy doopravdy prodchnu-

31 Tax Justice Network, *Jersey factsheet*, únor 2009.

32 Tento údaj odpovídá celkovému objemu fondů uložených v bankách registrovaných na Jersey a aktivům v držení společností či hedgeových fondů, se sídlem na Jersey. Nezahrnuje tudíž finanční aktiva neprůhledných trustů (vehicle like trust), u nichž je nemožné stanovit objem držených aktiv. Zdroj: Tax Justice Network (<http://taxjustice.blogspot.com/2009/03/ending-offshoresecrecy-system.html>).

33 Údaj pocházející z listu AGEFI, 16 června 1998.

34 First European SME Week, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/entrepreneurship/sme-week/documents/8_entr_sme09i_leaflethr_fr.pdf

35 Evropská komise, *Declaration summit on financial markets and the world economy*, 15. listopad 2008.

ty všemi oněmi ctnostmi, které v nich spatřuje Evropská unie a G20?

Prázdné skořápky

Některá čísla jsou překvapivá. Eva Joly, stávající předsedkyně Výboru Evropského parlamentu pro rozvoj, která se osobně vydala na výzkumnou cestu na Mauritius, objevila, že „devět osob řídí 1 500 společností, což je údaj, při němž se ekonomové smějí na celé kolo“.³⁶ V podobném duchu se Barack Obama v jednom ze svých projevů podívoval nad podobně zarážejícím údajem ohledně toho, že „na Kajmanských ostrovech lze najít budovu, v níž údajně sídlí 12 000 společností. Je to buď největší dosud postavená budova na světě, nebo největší daňový podvod v dějinách.“ (projev v rámci prezidentské kampaně z 5. února 2008)

DŮLEŽITÝ ÚDAJ

34

To je počet společností registrovaných na Britských Panenských ostrovech přepočtený na jednoho obyvatele. V roce 2010 zde na 24 491 obyvatel připadalo 830 000 společností. Ve Francii a Německu je situace opačná: na jednu společnost zde připadá 28 (Francie) či 46 (Německo) obyvatel.

Celkem tři země světa, Lichtenštejnsko, Kajmanské ostrovy a Britské Panenské ostrovy, mají více firem než obyvatel. I v USA existuje stát, který v tomto ohledu příliš nezaostává. Jde o stát Delaware na východním pobřeží, kde žije 0,27 % populace Spojených států a na jednoho obyvatele v něm připadá jedna společnost, přičemž ve zbytku USA se poměr pohybuje 14 (obyvatel) ku 1 (společnosti).³⁷ Za důvod neobvykle vysoké koncentrace firem bychom možná mohli považovat jakýsi neukojitelný podnikatelský duch, kterým se vyznačují obyvatelé těchto teritorií. Nicméně daleko pravděpodobnějším vysvětlením jsou obchodní zájmy různých společností. Naprostá většina z nich zde vlastní pouze poštovní schránku. Jediným důvodem pro jejich

36 „Who Benefits?“ (Komu to prospěje), film produkováný koalici nevládních organizací Counter Balance, 2010.

37 V roce 2010 připadalo v USA 23 milionů společností na 310 milionů obyvatel.

existenci je snaha obejít daně, regulační omezení či dokonce zákon.

Bude vás to stát 45 minut a 555 eur

Konkurence je tak obrovská, že i velmoci jako USA a Velká Británie, které mají zájem, aby jejich finančními centry procházelo co největší množství kapitálu, vytvořily zákony, které si v míře laxnosti nezdají s karibskými zeměmi. Ve studii Jasona Sharmana z australské Griffithovy univerzity, který se zaměřuje na zkoumání podmínek pro zakládání společností, je možné se dočíst, že v 17 (čtyřech daňových rájích a 13 zemích OECD) ze zkoumaných 22 zemí, je možné založit společnost „on-line“ a stačí k tomu jen 16 000 eur. „Nejvstřícnějšími ráji vůči těm, kdo se snaží zakrýt své finanční transakce – ať už jde o členy mafie nebo pouhé podvodníky – nejsou karibské ostrovy či Švýcarsko, ale Spojené Státy a Velká Británie!“³⁸ Například za Lamanšským průlivem trvá založení společnosti 45 minut a vyjde na 555 eur. Celý proces může proběhnout, aniž odhalíte svou totožnost! Jakmile je tato „nastrčená“ společnost registrována, mohou si noví podnikatelé založit bankovní účet. A ani v této fázi nemusejí prokazovat svou totožnost. Tyto zjednodušené postupy jsou podle Tax Justice Network zjevně standardní ve všech daňových rájích. „V praxi,“ uzavírá Jason Sharman, „mají země OECD daleko laxnější regulaci prázdných společností (shell company) než klasické daňové ráje. Například míra regulace v USA patří k nejnižším na světě a v mnohém je uvolněnější než v některých daňových rájích (např. Lichtenštejnska).“³⁹

PŘÍKLADY Z PRAXE

Bermudy a Britské Panenské ostrovy

Souostroví Bermudy, skládající se ze 123 ostrovů na ploše 53 km², je britské zámořské teritorium (Spojené království se stará o jeho bezpečnost a diplomatické záležitosti) a také čtvrtá nejbohatší země světa dle ukazatelů přepočítaných na jednoho obyvatele.⁴⁰ Jako specialista na zajišťovací a kaptivní pojišťovací trh (viz str. 17)

38 Xavier Harel, *La Grande évasion*, Les liens qui libèrent, Paříž, 2010.

39 *The Economist*, „The G20 and tax-haven hypocrisy“, 26. března 2009.

40 Převzato z *CIA World Factbook*.

nabízí souostroví různé výhody. Legislativa v oblasti pojišťovnictví prakticky neexistuje a společnosti neplatí žádné daně⁴¹, což je faktor, který přitahuje mnoho hedgeových fondů. V roce 2009 bylo na Bermudách registrováno 15 392 společností,⁴² tj. přibližně jedna nadnárodní společnost na každé čtyři obyvatele.

Dle zprávy KPMG z roku 2000 se má za to, že 45 % offshore společností (Mezinárodní obchodní společnosti – *International Business Companies*, zkráceně IBCs) je registrováno na Britských Panenských ostrovech.⁴³ Tyto společnosti tam neplatí žádná cla a daň z příjmu právnických osob je přibližně 8 % po odečtení 8 000 eur z daňového základu. Vzhledem k mnoha výhodám, jež nabízejí, jsou Britské Panenské ostrovy nelépe prosperující oblastí Karibiku a jednou z nejvyhledávanějších lokalit pro mezinárodní společnosti.

1.4 MAXIMÁLNÍ PRODUKTIVITA: neuvěřitelně pilní zaměstnanci

PODLE FINANČNÍCH VÝKAZŮ MEZINÁRODNÍCH SPOLEČNOSTÍ JE VÝKONNOST ZAMĚSTNANCŮ POBOČEK V DAŇOVÝCH RÁJÍCH V POROVNÁNÍ S POBOČKAMI V OSTATNÍCH ČÁSTECH SVĚTA ZCELA OJEDINĚLÁ.

O specifických podmínkách v daňových rájích, které se vymykají běžným ekonomickým teoriím, svědčí zpráva Roberta E. Lipseye⁴⁴. Podle ní je Bermudský zaměstnanec, jedenáctkrát produktivnější než švýcarský či nizozemský a 46krát produktivnější než průměrný světový zaměstnanec! Z každých 100 eur vyplacených na Bermudách v podobě mzdy, získávají americké nadnárodní společnosti 3 500 eur ve

formě zisku! Jinými slovy: jejich ukazatel „rentability“ na zaměstnance (bez započtení příjmů z úroků a dividend získaných z investičních portfolií) dosahuje 3 500 %, což je rekord, jemuž se vyrovná pouze Barbados. V porovnání s těmito údaji blednou statistiky Irska (660 %) i Švýcarska (160 %), které se jinak pohybují vysoko nad celosvětovým průměrem (84 %).

Tyto údaje zpochybňují závěry vyplývající z ekonomických teorií. Podle nich je možné produktivitu práce definovat jako poměr mezi množstvím výroby či služeb a počtem zaměstnanců, respektive pracovních hodin potřebných na jejich produkci. Podle ekonomických zákonitostí je možné produktivitu zvyšovat prostřednictvím lepší organizace práce, motivace zaměstnanců (řízení lidských zdrojů), investic do vybavení či kvalifikace zaměstnanců. Na základě údajů z Bermud či Barbadosu bychom však byli nuceni o poznatcích ekonomické vědy silně pochybovat. Je chybná teorie nebo praxe?

Zdá se, že kromě tradičních faktorů hraje v případech výše zmíněných území roli i množství palem a finančních institucí, které se vyskytují na daném území. Dle zprávy vydané OECD v roce 2009, která převádí HDP na odpracované hodiny, dosahuje nejvyšší produktivity práce zaměstnanců Lucembursko, následováno Norskem (kde objem HDP nafukuje ropa), Irskem, USA, Belgií a Nizozemskem, dále pak v žebříčku figurují Francie a Německo.⁴⁵ I zde se na prvních místech usadila skupina daňových rájů.

Není to pouze produktivita zaměstnanců, co v daňových rájích dosahuje rekordních hodnot. I objem aktiv bere dech. Na celosvětové úrovni dosahuje hodnota aktiv na zaměstnance v průměru 800 000 eur. Ve Švýcarsku, Nizozemsku a Irsku je to 3,2 až 4,0 milionu eur, na Barbadosu 17 milionů eur a na Bermudách až 36 milionů eur! Tak velké rozdíly lze vysvětlit jednak počtem zaměstnanců, který je v posledně jmenovaných zemích relativně nízký, jednak tím, že společnosti svá aktiva v těchto zemích „nafukují“ (to znamená, že podnikatelské aktivity vytvářející zisk, který je v těchto zemích ukládán, jsou soustředěny jinde – viz následující kapitoly). Například v roce 2003 vytvořily americké společnosti polovinu svých zahraničních zisků v šesti malých zemích – Nizozemsku, Irsku, Bermudách, Lucem-

41 <http://www.paradis-fiscal.fr/monde/bermudes.htm>

42 US State Department
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5375.htm>

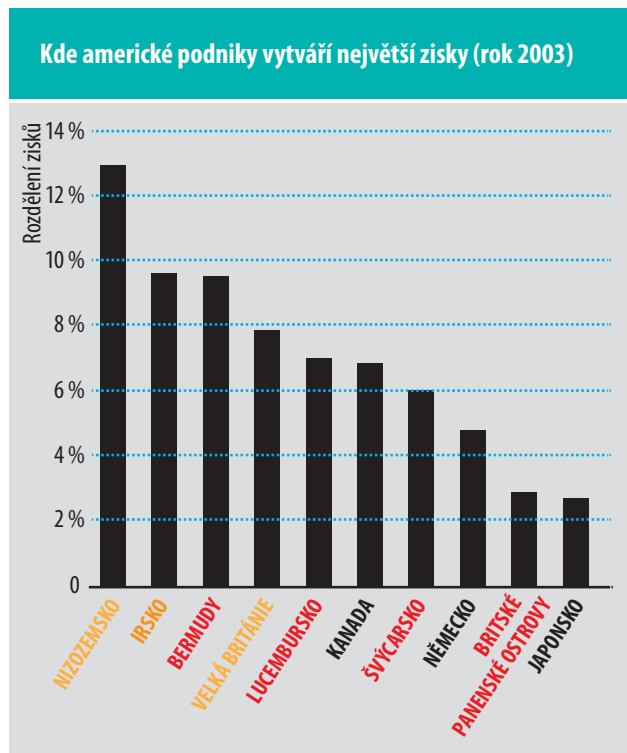
43 KPMG, *Review of Financial Regulation in the Caribbean Overseas Territories and Bermuda*. Foreign and Commonwealth Office, Londýn, 2000.

44 C. Chavagneux [2008] „Mondialisation : les multinationales adorent les paradis fiscaux“, *Alternatives Économiques*, září 2008, č. 727

45 Zdroje: OCDE StatExtracts : <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=PDYGTH>

bursku, Švýcarsku a na Normandských ostrovech – které dohromady nemají ani 30 milionů obyvatel, ale zato nabízejí obzvláště nízké daňové sazby (viz graf 2).

Graf 2

Roli hraje především vzrůstající význam *duševního vlastnictví* (licence, značky a loga), které podle konzultační společnosti Ernst & Young v roce 2007 představovalo až 60 % hodnoty společností⁴⁶. Tento vývoj jen nahrává situaci, kdy je výroba soustředěna v jiných částech světa než části společnosti, které se zabývají „správou“ duševního vlastnictví. Právě zde leží jádro problému související jak s nafukováním aktiv, tak se snahou firem vyhnout se placení daní.

PŘÍKLADY Z PRAXE

Záhadně chudý Google

Americká společnost Google umístila svou evropskou centrálu v Dublinu, kde jsou nízké daně z příjmu společností. Ale to není vše: Společnost Google Irland vlastní společnost sídlící na Bermudách, kde nejsou zisky společností daněny.

⁴⁶ Ernst & Young, Capital immatériel, son importance se confirme, leden 2008.

Společnost Google je vysoce zisková a v roce 2008 dosáhla celosvětového zisku ve výši 4,68 miliardy eur a obratu 17,44 miliardy eur, tedy ziskové marže 26,8 % (po zdanění)⁴⁷.

Ve Velké Británii vykazuje Google 14 % svých prodejů (tedy přibližně 2,44 miliardy eur). Pokud budeme vycházet z výše uvedených údajů o obratu a zisku, měl by se, podle výpočtů Richarda Murphyho, odborníka na účetní výkaznictví, který vede kampaň proti vyhýbání se daním, „zisk Googlu ve Velké Británii pohybovat ve výši 654 milionů eur [z nějž] by měl Google odvést daň ve výši 186,4 milionu eur *⁴⁸ (firemní daň ve Velké Británii činí 28,5 %).

Vyšetřování prováděné v roce 2009 Terryem MacAlistem však ukázalo zcela jiná čísla. Podle informací zveřejněných v deníku *Guardian* „se má za to, že Google britským finančním úřadům zaplatil pouhých 800 000 eur *⁴⁹ podle Richarda Murphyho to bylo ještě méně – zhruba 208 000 eur. Tyto údaje jsou krajně podivné a vyvolávají podezření, „že Google Ireland platí společnosti Google Bermuda za využívání technologie Google“⁵⁰, a tím snižuje svůj zisk (základ daně).

*Převod proveden autory (původní částky byly uvedeny v dolarech)

⁴⁷ Richard Murphy op. cit.

⁴⁸ T. MacAlister, « Google is accused of UK Tax Avoidance », *The Guardian*, 20. dubna 2009.

⁴⁹ T. MacAlister, « Google is accused of UK Tax Avoidance », *The Guardian*, 20. dubna 2009.

⁵⁰ Z « Google's Taxes Under the Spotlight » op. cit.

1.5 TROCHU PODEZŘELÁ VÝMĚNA: Pochybné údaje o mezinárodním obchodu

KLASICKÁ EKONOMIE POVAŽUJE OBCHODNÍ VÝMĚNU ZA JEDNU Z PODMÍNEK EKONOMICKÉHO RŮSTU. ALE CO KDYŽ SE VĚTŠINA OBCHODOVÁNÍ ODEHRÁVÁ JEN NA PAPIŘE? EXISTENCE DAŇOVÝCH RÁJŮ PŘEVRAČÍ NA HLAVU NEJEN STATISTIKY, ALE TÉŽ ZÁKLADNÍ OBCHODNÍ PRINCIPY.

Tekuté písky obchodních statistik

Tou pravou „banánovou slupkou“ ležící v cestě statistikům, kteří sbírají údaje o světovém obchodu, je zvláštní způsob výměny zboží, který list *Guardian* popsal v souvislosti s mezinárodním obchodem s banány v roce 2007 (viz příklad z praxe „*banánové putování*“). Problém zde není jen v nerovnoměrné distribuci zisku z hodnoty plodu, která poškozuje pěstitele, či ve využívání složitých strategií, jež společnostem pomáhají vyhnout se daním. Uvedený příklad totiž zároveň ukazuje virtuální povahu podstatné části mezinárodního obchodu.

Při cestě banánů z Jižní Ameriky na evropský trh probíhá velké množství (virtuálních) transakcí mezi různými *offshore* dceřinými společnostmi. Tyto transakce představují platby za různé služby (pojištění, užívání značky, řízení, distribuční síť atd.), které poskytují jednotlivé pobočky, rozmístěné po světě bez jakéhokoliv vztahu k ekonomické realitě (produkcí či prodeji zboží). Velké společnosti vytvářejí složité struktury, jejichž smyslem je přesun zisků prostřednictvím dceřiných firem do *offshore* center jako jsou Kajmanské ostrovy, Bermudy nebo Britské Panenské ostrovy. V případě obchodu s banány *The Guardian* objevil osm obchodních transakcí v případě, kde by pravděpodobně stačila jediná (mezi pěstitelem a spotřebitelem). Výsledkem zmnožených transakcí je statistický nárůst objemu mezinárodní obchodní výměny. Lze však z takto „*přifouknutých*“ údajů odvozovat příslib neustálého celosvětového ekonomického růstu?

DŮLEŽITÝ ÚDAJ:

60 %

světového obchodu se odehrává mezi dceřinými společnostmi nadnárodních skupin (dle OECD)⁵¹.

Statistiky obchodní výměny za posledních 40 letch nenechají nikoho na pochybách o tom, že mezinárodní obchod zažil raketový růst: celosvětový export zboží vzrostl mezi roky 1967 a 2007 šestkrát,⁵² a to ze 173,6 miliardy eur na 10 548 miliard eur. Světový HDP zároveň vzrostl 24krát z 1 782 na 44 094 miliard eur. V posledních letech se však spolehlivost údajů zkomplikovala, neboť nehmotná aktiva a služby jsou stále více přesouvány do *offshore* lokalit. Problém představený na příkladu obchodování s banány nelze samozřejmě zobecňovat na veškeré mezinárodní statistiky, nicméně skutečnost, že statistici, stejně jako vlády, nejsou schopni spočítat skutečný stav vnitroskupinových transakcí, které dosahují 50 až 60 % mezinárodního obchodu, je důvodem k opatrnosti. A to zvláště proto, že podle odhadů až polovina světových obchodních transakcí prochází daňovými ráji!⁵³

Z REKLAMNÍ BROŽURY:

Naplánujte své daně

„*Offshore společnost (IBC, International Business Company) v Dominice představuje jedinečnou možnost daňového plánování, která je vhodná pro obchodní záměry středních společností a soukromých investorů. (...) díky IBC můžete spolupracovat s (...) klasickými i offshore společnostmi v jakékoli zemi, řídit své podnikání kdekoli na světě, zakládat dceřiné společnosti či agentury, získávat investiční jednotky (sic) v ostatních společnostech, otevírat jakýkoli typ účtu, uzavírat jakoukoli smlouvu, investovat své fondy, hrát na burze a zvláště pak vytvářet zisk a ne-*

51 OECD uvádí 60 až 70 % u sofistikovaných produktů a přibližně 40 % (nebo méně) u průmyslových výrobků s jednoduchým zpracováním viz www.oecd.org/dataoecd/6/18/2752923.pdf

52 H. Boumellassa, M. Fouquin, C. Herzog & D. Ünal, *Panorama de l'économie mondiale*, CEPII, prosinec 2009.

53 *Tax Justice Network*, v citaci OECD.

platit z něj žádné daně (s výjimkou ročního vládního poplatku 150 amerických dolarů). Nevyžaduje se žádný výroční audit.⁵⁴

Caribbean Citizenship Program (CCP Inc.), konzultační společnost pro „daňové plánování“ v Dominice.

Absolutní nevýhoda?

V souladu s jedním z paradigmat liberální ekonomie, konkrétně teorie komparativních výhod, má každá země možnost využít svých předností (např. dostupnosti přírodních zdrojů, technologického pokroku atd.) ke svému prospěchu a prostřednictvím exportu získat cizí měnu k dalším investicím do svého rozvoje. Specializace vyplývající z komparativních výhod má podle zmíněné teorie přispět k lepší alokaci kapitálu na mezinárodní úrovni, a vzhledem k výhodnější výchozí pozici oproti ostatním obchodním partnerům, má dané zemi umožnit dovážet zboží a služby s nižšími náklady v komplementárních oblastech. Jak se tato teorie projevuje v současné praxi?

„Obchod a rozvoj spolu úzce souvisí. Efektivní a přesně zacílená pomoc obchodu přispěje k odstranění překážek, jimž čelí rozvojové země, a které jim brání plně využít výhod a globalizace.“⁵⁵ Tento citát z projevu Shisira Priyadarshe, ředitele rozvojové divize Světové obchodní organizace (WTO), k Valnému shromáždění OSN z roku 2010 dobře ilustruje, jaký význam mnohé mezinárodní organizace (a zvláště pak pro WTO) přikládají mezinárodnímu obchodu (založeném na teorii komparativní výhody), a proto vybízejí nejrůznější země celého světa, především pak země rozvojové, aby dále otevíraly své hranice.

Od doby, kdy David Ricardo zformuloval teorii komparativní výhody, která stála u počátku volného obchodu a mezinárodní dělby práce, se však svět značně změnil. Co by asi Ricardo říkal na nové obchodní postupy a obrovský rozvoj mezinárodních obchodních transakcí, u nichž se ve skutečnosti o žádný obchod nejedná, a jejichž jediným cílem je odeslat zisk do *offshore* lokalit?

Zintenzivňující se obchodní výměna, která probíhá přes daňové ráje, citelně snižuje přínosy mezi-

54 Překlad z francouzštiny.

55 Překlad z francouzštiny.

národního obchodu pro jednotlivé země. Vlády často mohou jen bezmocně sledovat, jak jim jejich daňová základna (zboží či služby, z nichž by měla být odvedena daň) mizí v nenávratnu, aniž by byla oplátkou poskytnuta jakákoli protihodnota. Z komparativní výhody jednotlivých zemí se tak tváří v tvář účetně velmi inovativním daňovým rájům stává absolutní nevýhoda... Za těchto podmínek je obtížné označit liberalizaci obchodu za jednoznačně pozitivní způsob, jak zvyšovat blahobyt národů.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Putování banánu⁵⁶

Jersey, jeden z Normanských ostrovů vyhlášený svými daňovými výhodami, je také jedním z hlavních vývozců banánů do Evropy. Je ale možné, že by na ostrově neda-leko francouzského St. Malo rostly banány? Ano, přinejmenším na papíře. Velká část středoamerické produkce banánů prochází dceřinými společnostmi sídlícími v Jersey. Podle výzkumů deníku *Guardian*, který, pokud víme, dotčené společnosti nikdy nezpochybnily, Dole (26 % trhu), Chiquita (25 %), Del Monte (16 %) a Fyffes (8 %) skrývají velké množství dceřiných společností a nezanedbatelné zisky v daňových rájích, přičemž země původu mají z celé transakce jen malý užitek.

Celá tato neuvěřitelná banánová pouť je však pouhou fikcí. Ve skutečnosti ovoce putuje z pěstitelské země přímo do země spotřebitelské. Všechny obchody se odehrávají jen na papíře.

Výzkum upozorňuje, že tyto společnosti generují 48 % svých výnosů v daňových rájích, čímž minimalizují zaplacenou daň. Tím trpí země, v nichž se banány konzumují (z nichž pochází 40 % uváděných výnosů) a především producentské země (12 % výnosů).

V okamžiku, kdy banány dorazí do přístavu, odkud jsou dále distribuovány na evropský trh, připadá podle všeho 80 % ceny

56 F. Lawrence et I. Griffiths, 2007, „Revealed: how multinational companies avoid the taxman“

banánů na transakce mezi daňovými ráji a pouze 20 % tvoří náklady v zemi původu. Důsledky „papírové poutě“ jsou dobře vidět na příkladu firmy *Fresh Del Monte*, „která kontroluje 48 % trhu s banány v USA, přitom v této zemi v roce 2006 utrpěla ztrátu 28,2 milionu eur, zatímco v zahraničí dosáhla zisku 107 milionů eur. V USA tedy tato společnost nikdy neplatila žádné daně.“⁵⁷

1.6 A LÍDREM JE...: Kdo si ukrojí největší díl „ušetřených“ daní?

KAPTIVNÍ POJIŠTOVNY, HEDGEOVÉ FONDY, ON-LINE SÁZKY, E-COMMERCE, CYBERSEX, VÝHODNÉ VLAJKY... TO, CO ODBORNÍCI OZNAČUJÍ JAKO „ZEMĚ POD PALMAMI“, MÁ PRO URČITÉ OBCHODNÍ SEKTORY NEODOLATELNÝ PŮVAB. DAŇOVÉ RÁJE PŘITAHUJÍ RŮZNÉ DRUHY PODNIKÁNÍ S POCHYBNOU POVĚSTÍ.

Kaptivní pojišťovny

Kaptivní pojišťovny jsou dceřiné společnosti vytvářené centrály. Tyto dceřiné pobočky plní roli běžného pojistitele, avšak za jiných podmínek, než je obvyklé. Berou na sebe rizika mateřské společnosti a ostatních dceřiných společností skupiny. Mezi výhodami, jež jsou zmiňovány v souvislosti s kaptivními

pojišťovnami, patří např. krytí rizik, která nelze na komerčním trhu pojistit, kumulace rezerv, konkurenční výhody oproti konvenčnímu pojistiteli apod. Tři čtvrtiny všech těchto kaptivních pojišťoven sídlí v daňových rájích.⁵⁸ Pět z prvních osmi míst mezi zeměmi, které přitahují nejvíce kaptivních pojišťoven, zaujmají karibské státy, přičemž všem vévodí Bermudy.

Hedgové fondy

Ronen Palan, Christian Chavagneux a Richard Murphy – autoři významné publikace o daňových rájích – vysvětlují, že „Kajmanské ostrovy, Britské Panenské ostrovy, Bermudy a Bahamy jsou společně domovem 52 % světových spekulativních fondů. Tento údaj je nicméně zpochybňován. Agentura pro finanční služby Kajmanských ostrovů (*The Cayman Islands Financial Services Agency*) uvádí, že na území ostrovů sídlí 35 % firem tohoto finančního odvětví, zatímco jiní odborníci uvádějí dokonce nepravděpodobný údaj 80 %.“⁵⁹

Kajmanské ostrovy jsou v každém případě rájem pro sídla spekulativních fondů. V roce 2007 zde bylo registrováno 9 700 hedgeových fondů.⁶⁰ Jersey je rovněž vítá s otevřenou náručí... Neexistuje žádná oficiální definice *hedgového fondu*, většinou však jde o vysoce ziskový investiční nástroj, který není regulovaný, ale zato je velmi „tajnůstkářský“. Tyto fondy jsou, po obvinění z podílu na zhoršení finanční krize z roku 2008 a účasti na spekulacích s komoditami i s dluhem Řeka, v hledáčku finančních regulátorů. Finanční lobby (především ta v Bruselu) však dělá všechno proto, aby zamezila zvýšení dohledu nad hospodařením těchto významných aktérů světového finančního průmyslu.

On-line sázky

Antigua a Barbuda, člen Britského společenství národů, v jehož čele stojí britská královna, je domovem přibližně čtvrtiny on-line sázkových webů.⁶¹ Toto „odvětví“ je rovněž silně rozvinuté v Kostarice a na Maltě

58 C. Chavagneux R. Palan, R. Murphy, *Tax Havens. How Globalization really works*, Cornell University Press, str. 97, 2010.

59 *Idem*.

60 Tax-News, *CIMA Chief urges finance sector to up its game*, 8. února 2008.

61 Jde o číslo, které 7. října 2010 předložil François Asensi, poslanec Francouzského parlamentu, když zmínil dopadovou studii návrhu „smlouvy o výměně daňových informací“ mezi Francií a Antiguou.

57 *Idem*.

(v každé z těchto zemí je registrováno přibližně 200 herních společností) Všechna tato území mají společnou vysokou míru utajení finančních informací (92 % u prvních dvou zemí a 83 % u Malty). Tyto společnosti, jejichž aktivity jsou povolovány v čím dál větším počtu evropských zemí, ⁶²neplatí žádné daně ze zisků vytvořených mimo země, v nichž jsou registrovány.

Odborníci na činnost těchto společností upozorňují na jejich roli v kruzích orientovaných na praní špinavých peněz. Podle Erica Verniera „...v tradičních kasínech stačí, abyste si za peníze koupili žetony. S nimi se můžete následně vydat k hracím stolům či automatům [...] anebo zamířit zpět k pokladně, vyměnit si žetony, které jste získali u vchodu za šek vystavený kasínem a tím okamžikem jsou peníze „čisté“. Dnešní expanze virtuálních kasin, jejichž webové stránky se nacházejí v některých daňových rájích, rovněž podporuje toto praní peněz. Je nemožné dohledat původ peněz, neboť zločinci využívají spleť internetových adres a menších webů, které jsou vzájemně promíchané, navazují na sebe a často sídlí v zemích, v nichž je legislativa týkající se informačních technologií velmi „pružná“.“⁶³

On-line obchody

Lucembursko získalo pomyslný evropský vavřík jako domov největšího počtu internetových obchodů. I přesto, že si Google vybral Irsko (viz příklad na str.18), ve Velkovévodství nalezneme světového lídra v on-line platbách *Paypal*, společně s giganty jako *eBay*, *Amazon*, *iTunes* (skupina Apple) a dokonce i *Skype*. Tyto společnosti, které jsou špičky ve svých oborech, využívají Lucembursko k umístění svých zisků vytvářených aktivitami v celé Evropě.

Konzultantská společnost Ernst and Young vychvaluje „prostředí příznivé pro ekonomické hráče“, jež vytváří lucemburská vláda, která již tak uplatňuje nejnižší sazbu DPH v Evropě (15 %), již v případě „služeb digitální televize a zábavy a některých autorských práv,“ dále snižuje na 3 % a u „tantiém plynoucích z autorských práv u softwaru, licencí, výrobních či obchodních značek a registrovaných nákrusů či modelů platná daňová

62 On-line sázky jsou v současnosti povoleny v Irsku, Litvě, Lotyšsku, Estonsku, Bulharsku, na Slovensku, na Malte, ve Velké Británii a Francii, přičemž právě procházejí schvalovacím procesem v Itálii, Belgii, Dánsku, Španělsku, Rakousku, České republice, Polsku a Rumunsku. Zdroj: *La Croix*, 8. června 2010.

63 É. Vernier, *Techniques de blanchiment et moyens de lutte*, Dunod, str. 65, 2008.

opatření umožňuje vynést až 80 % zisku z daňového základu.“ Cílem je „zatraktivnit Lucembursko v očích sektoru nových technologií“.⁶⁴

Cyber-sex

Tuvalu, tichomořský ostrov, v jehož čele opět oficiálně stojí anglická královna Alžběta II, je zemí s druhým nejmenším počtem obyvatel na světě, hned po Vatikánu, ale zároveň jde o lídra na trhu s on-line sexem. Tento trh dosáhl v roce 2005 celosvětových výnosů v hodnotě 2 miliard amerických dolarů.⁶⁵ Výnosy z cybersexu se teoreticky dělí mezi zemi, odkud se hovor odehrává a zemi, kde je přijímán. Strategii daňových rájů, které pronajímají nízkonákladové telefonní linky je „fungovat jako prostředník těchto telefonních hovorů. Mezinárodní hovory jsou přesměrovány na tato teritoria, a ta tudíž můžou získat část peněz z nákladů na hovor.“⁶⁶ Nízký počet obyvatel těchto zemí jim umožňuje nabízet tři až čtyřmístná čísla, jichž si společnosti specializované na tyto služby velmi cení.

Výhodné vlajky

O první místo na trhu tzv. „výhodných vlajek“ (*Flags of convenience*) soutěží Libérie a Panama, následují je Bahamy, Malta a Kypr.⁶⁷ „Panama vlastníkům plavidel nabízí rychlou registraci a výhodnou legislativu včetně záruky, že nebudou obtěžováni v případě, že nesplní některá mezinárodní pravidla. Výsledkem těchto výhodných podmínek je existence několika tisíc prázdných společností (*shell companies*). Na druhém místě na trhu výhodných vlajek je Libérie, a to i přesto, že se tvrdí, že mnoho ze zde registrovaných lodí nikdy libeříské břehy ani nespatriilo.“⁶⁸ Jinak řečeno, tyto daňové ráje umožňují registraci lodí v zemích, v nichž existuje jen málo omezení co do daní, bezpečnosti či práv zaměstnanců.

64 Bart Van Droogenbroeck (Ernst & Young Luxembourg), „Le Luxembourg comme site d'implantation d'activité IT – Quels avantages, quelles stratégies ?“ *Letzebuenger Journal*, 23. března 2010.

65 *Op. cit.* Inquiry report of Finance Commission in French Parliament, D. Migaud, 10. září 2009.

66 ICD London, „Paradis fiscal : l'ampleur du phénomène offshore“

67 A. de Ravignan, „Une marine très complaisante“ *Alternatives Economiques* n° 246 - duben 2006.

68 Informační zpráva o daňových rájích vydaná Commission des Finances, de l'Économie Générale et du Contrôle Budgétaire (Francouzskou komisí pro dohled nad financemi, hospodářstvím a rozpočtovou kontrolou), *op. cit.*, str. 73

KAPITOLA 2

NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI VYROVNÁVAJÍ ÚČTY

Jak ukázala předchozí kapitola, hospodářské statistiky neposkytují z mnoha důvodů zcela přesný obraz skutečné ekonomiky. Finanční výkazy nadnárodních společností by přitom mohly pomoci vysvětlit nejednu nejasnost. Jejich představitelé, stejně jako zástupci právních a účetních poradců, se však urputně brání odhalení svých tajemství.

ZÁKLADNÍ POJMY:

jak jsme postupovali při posuzování aktivit evropských firem

Firmy, o nichž se dočtete na následujících stránkách, patří mezi padesát vybraných evropských společností (s výjimkou Ruska) s nejvyššími výnosy (průměr za období 2007 – 2009) dle žebříčku, který každoročně sestavuje americký časopis *Fortune Magazine*.⁶⁹

Při posuzování výkazů jednotlivých firem jsme vycházeli z akcionářských informací dostupných ve výročních zprávách vydávaných těmito společnostmi, které lze ve většině případů nalézt na jejich webových stránkách anebo v obchodním rejstříku země, v níž se nachází centrála firmy. Všechny výroční zprávy se vztahují k roku 2009, s výjimkou společnosti Allianz, kde byla dostupná pouze zpráva za rok 2008. V případě německé firmy Bosch, která je do padesátky nejvýznamnějších rovněž zahrnuta, je třeba podotknout, že se jedná o společnost, která není obchodovaná na burze, a tudíž pro ni neplatí povinnost veřejně se zodpovídat akcionářům. Dále jsme u jednotlivých společností zkoumali, zda byly zveřejněny obchodní aktivity, zisky, počet zaměstnanců a zaplacené daně pro každou veřejně obchodovanou dceřinou společnost (v níž má mateřská firma nejméně 50% podíl).

Při posuzování přítomnosti jednotlivých společností na území daňových rájů jsme vycházeli ze seznamu Tax Justice Network (TJN), na němž se nachází 60 teritorií a jež se vyznačují vysokou mírou finančního tajnostkářství (viz str. 9). Je však třeba upozornit na absenci některých „nových“ daňových rájů, jako je například Ghana, stejně jako na skutečnost, že od okamžiku vydání indexu v listopadu 2009, došlo pravděpodobně u některých zemí (jako např. u Belgie) ke zlepšení v hodnocení neprůhlednosti (73 %) poté, co přistoupily na automatickou výměnu daňových informací v rámci *Směrnice o zdanění příjmů z úspor v podobě úrokových pla-*

teb (European Savings Directive, EDS) z roku 2010.

Při kalkulaci počtu dceřiných společností, jež má každá z firem v daňových rájích, jsme vynechali ty, které se nacházejí v zemi, v níž sídlí její centrála. Kromě toho jsme nezahrnuli dceřiné společnosti v USA a Velké Británii (viz rámeček „*Angloamerický faktor*“ na straně 28).

V současnosti je nicméně nemožné sestavit spolehlivý žebříček nejméně průhledných společností.

Pokusili jsme se mezi 50 předními evropskými firmami identifikovat ty, které se nejvíce skrývají v daňových rájích. To by se mělo stát pobídkou pro ratingové agentury, aby se tomuto jevu, který až doposud zcela ignorovaly, začaly věnovat, a to přesto, že to pro významné společnosti představuje nezanedbatelná rizika v oblasti finanční, právní i z hlediska dobré pověsti. Veřejnosti v současné době dostupné informace jsou však natolik útržkovité, že to z naší snahy učinilo značně nepředvídatelný podnik.

Hlavní slabou stránkou naší metodiky je to, že jakýkoli pokus o seřazení společností na základě informací dostupných z veřejných zdrojů je závislý na údajích pochybné kvality obsažených ve výročních zprávách firem. Kdybychom se například rozhodli naše hodnocení založit na počtu operací v daňových rájích v kombinaci s úrovní neprůhlednosti těchto území, riskovali bychom, že na prvních místech skončí společnosti, které jsou v otázce svých *offshore* aktivit nejtransparentnější a nejnižší by se paradoxně ocitly ty firmy, jejichž *offshore* přítomnost je velmi významná, jakkoli ji ve svých výročních zprávách prakticky nezmiňují. Řazení společností tímto způsobem jsme tudíž zavrhlí. Pochybnosti o skutečné povaze realizovaných obchodů a seřazení společností však rozptýlí jedině transparentní firemní výkazy po jednotlivých zemích či dokonce jednotlivých dceřiných společnostech.

⁶⁹ Všechny komentáře obsažené v této zprávě se neomezují pouze na těchto 50 společností. V případě potřeby uvádíme, že se jedná přímo o „50 předních evropských společností“ nebo číslici „50“.

2.1 NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI A DAŇOVÉ RÁJE: Mlčeti zlato

PROSTUDOVALI JSME ÚDAJE ZVEŘEJNĚNÉ 50 PŘEDNÍMI EVROPSKÝMI SPOLEČNOSTMI A ZAMĚŘILI JSME SE PŘITOM NA JEJICH OPERACE V DAŇOVÝCH RÁJÍCH.⁷⁰ ZÁROVEŇ JSME SE SNAŽILI POCHOPIT DŮVODY JEJICH PŘÍTOMNOSTI NA TĚCHTO ÚZEMÍCH. JE TO MNOHEM SLOŽITĚJŠÍ ÚKOL, NEŽ SE NA PRVNÍ POHLED ZDÁ.

Na obchodování v Nizozemsku, Švýcarsku nebo na Kajmanských ostrovech není, teoreticky vzato, nic nezákonného. Je například zcela v pořádku, pokud klienti pojišťovny sídlí na Kajmanských ostrovech, aby si tam pojišťovna otevřela pobočku a mohla jim nabídnout své služby. Pokud je tento účel skutečný, pak pojišťovna nemůže mít žádný problém s obhajobou své přítomnosti v Karibiku a nemá důvod nikterak skrývat objemy uskutečněných obchodů ve výroční zprávě. Operace realizované z *offshorových* center sídlících v daňových rájích jsou nicméně problematické právě proto, že o nich nelze zjistit dostatek informací. Tím se stávají podezřelými. Následující text shrnuje hlavní závěry vyplývající z našeho pátrání.

Obtížný přístup k informacím

Ve většině evropských zemí neexistuje žádný způsob, jak by se občan či akcionář mohl ujistit o existenci a umístění všech dceřiných společností významné evropské skupiny. Například Tesco se sídlem ve Velké Británii uvádí pouze své „hlavní dceřiné společnosti“⁷¹ (26 % z nich se sídlem v daňovém ráji)⁷², stejně tak Repsol ve Španělsku, ArcelorMittal v Lucembursku a EADS v Nizozemsku. Webové stránky společností nejsou v tomto ohledu příliš nápomocné. Některé skupiny zpřístupňují své výroční zprávy určené akcionářům na webových stránkách, zatímco ostatní se spokojí pouze s dílčími informacemi. Například Royal Bank of Scotland (RBS) na svém webu uvádí osm dceřiných společností ve srovnání s 1 110, které jsou uvedeny v britském obchodním rejstříku. Aby se věci zamotovaly ještě o trochu více, některé společnosti na svých webech uvádějí dceřiné společnosti, jež se nevyskytují

70 Výroční zprávy společností a jejich webové stránky, výkazy v obchodních rejstřících.

71 Ve výroční zprávě společnosti za rok 2009 je obsažen seznam „hlavních dceřiných společností“.

72 Naš výpočet

ve výroční zprávě a naopak. Například webové stránky Sociétés Générale zmiňují čtyři dceřiné společnosti ve Švýcarsku a tři v Lucembursku, ale pokud si prostudujete výroční zprávu za rok 2009, naleznete v ní dvě pobočky ve Švýcarsku a 10 v lucemburském Velkovodství!

Každá nadnárodní společnost má vazby v daňových rájích

Z 50 předních evropských společností neposkytují dvě (Lloyds a Bosch) dostatek informací o umístění svých dceřiných společností k tomu, abychom dokázali posoudit, zda sídlí v daňových rájích nebo ne. Osmačtyřicet zbývajících má v daňových rájích zastoupení, přičemž dohromady přiznávají existenci 4 748 dceřiných společností. Jinými slovy, na každou z těchto nadnárodních firem připadá přibližně 100 dceřiných společností v daňových rájích. Toto číslo by vzrostlo na 150 či dokonce na 200, pokud bychom zahrnuli i dceřiné společnosti ve Velké Británii a Spojených státech.

Nikdo přesně nevysvětluje proč

Žádná z 50 nejvýznamnějších společností ve své výroční zprávě plně nevysvětluje, jaké důvody stojí za jejich operacemi v daňových rájích. Pokud toto vysvětlení k dispozici je, pak ho lze zařadit buďto do kategorie reálných obchodních aktivit anebo do kolony daňové optimalizace. Ale i přesto, že některé firmy říkají více než jiné (viz níže), žádná z 50 nejvýznamnějších evropských nadnárodních společností nevysvětluje přesně podstatu podnikání svých dceřiných společností (ať již pro každou z těchto společností nebo pro každou ze zemí, v nichž působí) z hlediska jejich předmětu podnikání, výnosů, vytvořeného zisku, počtu zaměstnanců a zaplacených daní.

Od 1. ledna 2005, musí konsolidované finanční výkazy kótovaných evropských společností odpovídat mezinárodním účetním standardům IAS/IFRS⁷³ stanoveným IASB,⁷⁴ které jsou v Evropské unii závazné. Tyto standardy jsou však vytvořeny v souladu se zájmy investorů, kteří v prvé řadě potřebují porovnat ekonomický výkon jednotlivých společností a nezajímají se o to, jakým způsobem firma svých výsledků dosáhla.

73 Mezinárodní účetní standardy / Mezinárodní standardy účetního výkaznictví.

74 International Accounting Standards Board (Výbor pro mezinárodní standardy účetního výkaznictví – IASB), který stanovuje účetní standardy pro více než 100 zemí.

ZÁKLADNÍ TERMÍNY:

Výbor pro mezinárodní standardy účetního výkaznictví (IASB)

IASB je soukromá organizace odpovědná za podobu účetních standardů ve 110 zemích světa, včetně 27 členů EU. IASB byl založen v roce 2001 jako reakce na požadavky investorů, kteří za účelem spolehlivého porovnání účetních výsledků různých společností požadovali harmonizaci účetních standardů. Poté, co země opustily své legislativní pravomoci v oblasti účetních zásad, spoléhají se nyní při definování pravidel, jak mají společnosti vykazovat své obchodní aktivity, na přísně soukromou organizaci, v níž má silný vliv tzv. „velká čtyřka“ (největší účetní a auditorské společnosti: Ernst & Young, KPMG, Deloitte a PWC, viz též str. 35). IASB, která se schází v Londýně, je řízena IASC (Radou pro mezinárodní standardy účetního výkaznictví), což je nadace založená ve státě Delaware (hlavním daňovém ráji USA), již tvoří 22 členů.⁷⁵ Rada IASB pro dohled, která byla ustavena bezprostředně po vypuknutí finanční krize v roce 2008, neposkytuje vládám při definování standardů velký prostor, což se mnoha z nich nelíbí. G20 zatím pravidelně žádá o dosažení celosvětového souladu účetního výkaznictví včetně zásad IASB (IAS/IFRS) a zásad FASB platných v USA.

Německo se aspoň snaží

Zákon přijatý ve Francii v červnu 2009⁷⁶ vyžaduje, aby banky publikovaly přesné finanční informace týkající se operací v daňových rájích. Francouzské banky v této oblasti vydaly velké množství informací, včetně zpráv o uzavření některých dceřiných společností. Je však i nadále skutečností, že seznam daňových rájů obsažený v zákoně, který připravilo francouzské ministerstvo financí, obsahoval v roce 2010 pouze 18 teritorií, představujících pouhá 0,2 % celosvětového *offshore* finančního trhu! Německo je tak jedinou zemí, v níž významné veřejně obchodované evropské skupiny musí splnit dodatečné povinnosti týkající se finanční transparentnosti. Ve

⁷⁵ D. Baert et G. Yanno, *Op. Cit.*, 2009.

⁷⁶ Zákon týkající se fúze Banque Populaire a Caisses d'Épargne.

výročních zprávách firem musí být obsažena příloha se seznamem dceřiných společností zahrnující konkrétně následující údaje: název, sídlo, podíl a zisk vytvořený společnostmi, v nichž mají vyšší než 20 % majetkovou účast.⁷⁷

Existují však výjimky, které dopad této povinnosti oslabují.⁷⁸ Například, když společnost považuje tuto informaci pro sebe nebo dceřinou firmu za škodlivou nebo jí má za „nevýznamnou“, nemusí ji ve výročních zprávách zveřejnit. Je pouze na odpovědných pracovnících firmy, kteří informace připravují, aby posoudili, zda je povaha těchto údajů významná z hlediska jejich podílu na celkových aktivech skupiny, finančních výsledcích atp. Například BMW uvádí v seznamu pouze 41 svých dceřiných společností a argumentuje tím, že ostatní se týkají nehmotných položek. Jsou to však právě tyto „nehmotné položky“, jejichž prostřednictvím se zisk z vlastní podnikatelské činnosti přesouvá do *offshore* lokalit (viz příklad s banány na str. 20).

Ani státní podíl nezajišťuje transparentnost

Skutečnost, že vláda vlastní ve společnosti podíl, není nutně zárukou vyšší transparentnosti: Společnost EDF (s 84% podílem francouzské vlády) nebo RBS (kterou z 84 % vlastní vláda britská) se sice v otázce uvádění konkrétních činností svých dceřiných společností⁷⁹ ukazují v o něco lepším světle než jejich konkurenti, nicméně například Lloyds Bank (s 41% vládním podílem) poskytuje jen naprosté minimum informací.

Kromě spíše ojedinělého příkladu německých společností, existuje několik dalších evropských firem, které projevují vůli detailněji poodhalit důvody stojící za jejich operacemi. Jedinou společností, která činí ještě jeden krok navíc, je francouzská soukromá společnost Saint-Gobain, jež poskytuje úplný seznam výnosů a počtu zaměstnanců většiny svých dceřiných firem a eventuálně i dceřiných společností těchto dceřiných společností. Kromě toho je třeba poznamenat, že všechny dceřiné firmy mají vlastní zaměstnance, s výjimkou Saint-Gobain Nederland, finanční dceřiné společnosti v Nizozemsku, a holdingových společností ve Švýcarsku.

⁷⁷ Zákon: Handelsgesetzbuch (HGB) odstavce 264, 285 a 289 a.

⁷⁸ HGB odstavce 286.3.1 a 286.3.2.

⁷⁹ Repsol a Peugeot používají stejný přístup.

Tři mistři tajnostkáři⁸⁰

Tři z nadnárodních společností neposkytují o svých dceřiných firmách prakticky žádné údaje. Britská banka Lloyds Banking Group, uvádí pouze osm dceřiných firem, z nichž žádná nesídlí v daňovém ráji. Total, francouzský ropný a plynárenský kolos, poskytuje pouze jména 217 dceřiných společností z celkem 712, jež jsou konsolidovány v jeho výročních finančních výkazech, a nesdělují k nim ani informace o jejich umístění. Akcionáři mohou jejich sídla odhadovat jen na základě názvů.⁸¹ Robert Bosch, nekótovaná společnost, využívá v Německu platných výjimek a neposkytuje ve své výroční zprávě žádné informace o svých 300 dceřiných firmách. A vůbec nejméně transparentní společností je německá pojišťovna Allianz, která za rok 2009 pro jistotu nezveřejnila výroční zprávu vůbec.

Holandský úspěch

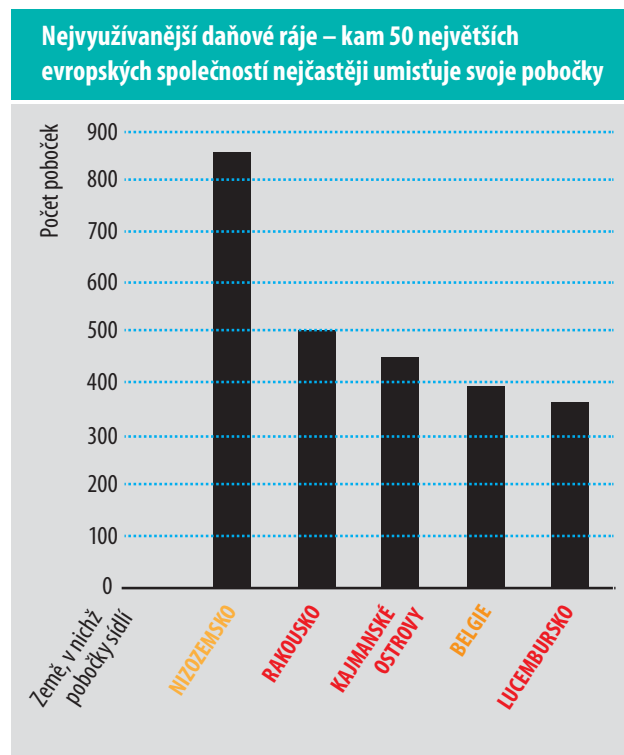
Mezi celkem 60 zkoumanými daňovými ráji je několik nápadně atraktivnějších. Prvních pět má na svém území celkem 80 % nalezených dceřiných společností (viz graf 3). Přední místa podle očekávání obsadily evropské země. Za zmínku stojí rovněž oblíbenost Kajmanských ostrovů, zvláště pak u bank (Barclays tam má 168 dceřiných společností a Deutsche Bank 137), a v menší míře i Hongkongu (9. místo), kde sídlí 202 dceřiných společností, mezi nimi 49 vlastněných koncernem E. ON a 29 patřících společnosti TESCO. V Nizozemsku, má každá z 50 předních evropských společností v průměru 20 dceřiných firem. Celkově zde sídlí 18 % všech dceřiných společností se sídlem v daňových rájích. Kromě Royal Dutch Shell, jež zde má svou centrálu, je tato země přitažlivá především pro evropské ropné a plynařské giganty. BP, Total, ENI, Statoil, a Repsol, jež zde mají 161 dceřiných společností, tedy celou třetinu těch, které v daňových rájích přiznávají. Vzhledem k tomu, že Nizozemsko je 16. největší světovou ekonomikou a značná část dceřiných

80 Dle slovníku Oxford English Dictionary (2010), má původně použitý termín (secrecy) význam: „neprůhledný, netransparentní nebo obtížně pochopitelný či vůbec nepochopitelný“. TJN vytvořila skóre neprůhlednosti, které se vztahuje k různým teritoriím (viz strana 7).

81 Viz str.: 266–67 výroční zprávy na http://www.total.com/MEDIAS/MEDIAS_INFOS/3242/FR/2009-documentreference-vf.pdf. Akcionáři si mohou rovněž ověřit informace pomocí mapy zemí, v nichž Total operuje (včetně Panenských ostrovů), která je k dispozici v tiskové zprávě na: http://www.total.com/MEDIAS/MEDIAS_INFOS/3331/FR/Total-2009-essentiel-vf.pdf.

společností zde nepochybně vyvíjí skutečnou podnikatelskou činnost. Kromě toho většina z nich jistě sídlí v Holandsku i kvůli privilegovanému postavení, jemuž se ve zdejší právu těší nadnárodní koncerny.

Graf 3

K tomu, abychom si mohli ověřit, nakolik skutečné jsou aktivity každé z průměrně 20 dceřiných společností registrovaných v Nizozemsku, jež vlastní každá z velkých evropských skupin, museli bychom prozkoumat detailní finanční výkazy každé dceřiné společnosti. To je však nemožné, jelikož tyto výkazy nejsou zveřejňovány. To samé platí i o průměrných osmi dceřiných firmách, které vlastní každá z největších evropských společností v Lucembursku. A konečně je třeba říci, že pokud bychom zohlednili Londýn a Delaware, pořadí zemí, v nichž sídlí nejvíce dceřiných firem, by se značně změnilo. Dvacet sedm společností v naší studii, které uvádějí konkrétní umístění svých amerických a britských dceřiných firem, přiznává celkem 662 poboček v Delaware a 335 v Londýně. Jen samotná Deutsche Bank, má minimálně 459 dceřiných společností v Delaware a 173 v Londýně, obě území dohromady jsou pak sídlem 40 % všech dceřiných společností této německé banky.

METODOLOGICKÁ KOMPLIKACE:

Angloamerický faktor

Londýnské City a některé americké státy jako např. Delaware (viz rámeček na str. 30) či Nevada teoreticky zajišťují Velké Británii a Spojeným státům umístění v horních patrech indexu TJN. Významná přítomnost dceřiných společností evropských skupin v těchto zemích se nicméně vysvětluje především velikostí britského a amerického trhu. Pokud bychom zohlednili všechny dceřiné společnosti, které jsou registrované v obou zemích, údaje o umístění dceřiných společností jednotlivých nadnárodních firem uvedené v této publikaci by se značně proměnily. I když jsme se pokusili identifikovat dceřiné společnosti v Londýně a v těch nejméně průhledných amerických státech, pouze 27 z 50 zkoumaných společností požadované informace poskytuje, mnohé navíc velmi náhodně. Z tohoto důvodu jsme tyto dvě země do naší studie nezahrnuli.

363 dceřiných společností v nejhorších daňových rájích

Ke skrývání firemních aktivit se některé daňové ráje hodí více než jiné. Existuje 33 teritorií, jejichž skóre neprůhlednosti podle metodiky *Tax Justice Network* (TJN) dosahuje více než 90 %. Padesát předních evropských společností přiznává, že v těchto černých dírách světového hospodářství vlastní celkem 1 713 dceřiných společností. A co je horší, přiznávají 363 dceřiných společností ve 13 teritoriích, jež TJN hodnotí jako 100% neprůhledná (mezi ně patří 234 dceřiných společností ve Švýcarsku a 54 na Bahamách). Italská pojišťovna Generali v současné době vykazuje 26 dceřiných společností ve Švýcarsku a 10 na Bahamách, zatímco BP uvádí celkem 58 dceřiných společností v teritoriích se 100% neprůhledností a 153 ve 12 zemích, jejichž skóre neprůhlednosti je vyšší než 90 %.

Národní preference

Strategii nadnárodních společností ohledně zřizování dceřiných společností v daňových rájích ovlivňují kromě zeměpisné blízkosti i historické, jazykové a v neposlední řadě rovněž legislativní podmínky. Mezi 50 nejvýznamnějšími evropskými firmami vykazují britské nadnárodní společnosti preferenci Kajmanských ostrovů, zatímco

Francouzské společnosti se obracejí především ke svému belgickému sousedovi. Německé firmy preferují Delaware a Italské Rakousko. Finanční centrum v Nizozemsku je u většiny z nich na druhém místě. Je třeba zdůraznit, že toto pořadí, založené na úzkém vzorku společností, nabízí pouze vágní informaci o přitažlivosti jednotlivých zemí. Například v případě 11 francouzských společností zahrnutých v naší studii se Švýcarsko příliš neobjevuje. Ovšem, pokud bychom vzali v úvahu 40 největších francouzských společností, umístilo by se na druhém místě.⁸²

NÁVOD K POUŽITÍ:

jak neplatit daně

1. Jste společnost, která má v úmyslu vytvořit a prodat produkt? Založte tedy 10 dceřiných společností (továrny, nákup, finanční služby, právní poradenství, marketing atp.)
2. Přemístěte dceřiné společnosti operující s nehmotnými aktivy (což jsou ta, která se nejsnadněji přesouvají) a vyberte si daňově nejatraktivnější možnost: Lucembursko pro financování nákladů, Kajmanské ostrovy pro oddělení nákupu, Irsko pro obchodní známku atd.
3. Využijte vládní pobídky a zvláštní ekonomické zóny a vyjednejte úlevu na daních v místech, kde se nacházejí vaše suroviny, továrny a cílové maloobchodní trhy.
4. Přesuňte kapitálové zisky do *offshore* dceřiných společností pomocí různých prostředků, zvláště pak cestou maximalizace nehmotných aktiv (např. falešných faktur či pomocí převodních cen, viz kapitola 2.2).

Banky v ráji

Co do počtu dceřiných společností v daňových rájích jsou banky na absolutní špičce. Z německých nadnárodních společností je zdaleka největším klientem daňových rájů Deutsche Bank s celkem 446 dceřinými společnostmi – a to má kromě toho ještě dalších 632 dceřiných společností v Londýně

⁸² Průzkum společností CAC40 publikovaný *Alternatives Economiques* v březnu 2009.

a Delaware! Mezi britskými firmami má Barclays 383 dceřiných společností v daňových rájích (tj. 36 % ze všech jejích dceřiných společností). Francouzská skupina BNP-Paribas Group, která má 347 dceřiných společností v daňových rájích, je svázána s italskou skupinou Unicredit a jejími 345 dceřinými společnostmi. Sedmnáct bank a pojišťoven, které byly předmětem naší studie, dává přednost slunečnému podnebí Kajmanských ostrovů, kde společně mají 417 dceřiných společností, Rakousku (330) a Lucembursku (249). Jinak řečeno, přední evropské banky a pojišťovny mají každá průměrně 25 dceřiných společností na Kajmanských ostrovech, přičemž v čele stojí Barclays, která jich tam má dokonce 168. Takto vysoká čísla nelze zdůvodnit pouze vysokým zájmem ze strany místní klientely o jejich služby...

2.2 PRAVIDLA HRY NA SCHOVÁVANOU: jak obchodují matky s dcerami

MANIPULACE S PŘEVODNÍMI CENAMI, PŘESUNY DLUHŮ A ZISKŮ, ČERNÉ SCHRÁNKY A OSTATNÍ PROVIZE: EXISTUJE HOJNOST METOD A MOTIVŮ, KTERÉ NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI VYUŽÍVAJÍ K VIRTUÁLNÍMU PŘESOUVÁNÍ ZISKŮ ZE SVÝCH PODNIKATELSKÝCH AKTIVIT.

Manipulace s převodními cenami⁸³

Převodní ceny, stanovované samotnými nadnárodními společnostmi pro přefakturování výměny zboží či služeb mezi jejich dceřinými společnostmi, jsou oblíbeným způsobem, jak „optimalizovat“ daňové odvody.

83 Termín „převodní cena“ v této publikaci používáme jako volný překlad anglického spojení „transfer pricing“. Lze jej definovat jako metodu daňového plánování „využívající ve styku mezi dvěma či více daňovými subjekty cen, které se liší od těch, které by byly sjednány mezi nezávislými subjekty“ (http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=157&typ=r&levelid=da_485.htm, online 17. 10. 2011). Jinými slovy jde o nastavení cen pro vnitřní obchodování mezi společnostmi jedné skupiny. V principu jde o to, minimalizovat zisky firem v zemích s vysokou mírou zdanění, což lze učinit například nákupem předraženého zboží či služeb (např. obchodní známky) od pobočky se sídlem v daňovém ráji. Tímto způsobem společnost v zemi s vysokým zdaněním nemusí generovat žádný zisk (a tudíž nemusí platit žádné daně), naopak nejvyšší zisky se kumulují u společností registrovaných na území s nízkým či nulovým zdaněním.

Když byl v roce 2009 Alain Joyandet (tehdejší Francouzský státní tajemník pro otázky rozvoje, spolupráce a frankofonních zemí) při svém odchodu z Elysejského paláce dotazován na převodní ceny, nachytili ho novináři z kanálu France 3 nepřipraveného: „*Nejsou to snad peníze, které vydělávají migranti?*“ prohlásil tehdy. Bernard Kouchner (tehdejší francouzský ministr zahraničí a evropských záležitostí) se svou nevědomost snažil alespoň skrýt.⁸⁴ Na obhajobu obou těchto mužů je třeba říci, že koncept převodních cen, které stanovují nadnárodní společnosti pro transakce mezi nejrůznějšími součástmi stejné skupiny, působí složitě. Diskuse o tomto způsobu „obchodování“ bývá vyhrazena odborníkům a odehrává se mimo veřejný prostor. Co se však týče politiků, stal se z této otázky klíčový problém celosvětového obchodu a světového hospodářství, protože vnitroskupinový obchod v současnosti představuje 50 – 60 % světových transakcí v oblasti zboží a služeb.⁸⁵ Problematika převodních cen je rovněž velmi významná z hlediska rozvojových zemí.

*Eva Joly, poslankyně Evropského parlamentu, například uvedla, že „Zambie využívá k exportu své mědi Mauritius. Dceřiná společnost se sídlem na ostrovech nakupuje měď od Zambie za 2 000 eur za tunu a následně ji prodává za 6 000 eur za tunu. Onen rozdíl ve výši 4 000 eur zůstává v mauritiské dceřině společnosti jako nezdaněný zisk. Tento scénář znamená, že zambijská vláda z celé transakce nezíská ani dolar na daních.“*⁸⁶

Export zambijské mědi následně nabere kurs do Švýcarska, které počínaje rokem 2008 začalo dovažet přes polovinu zambijské produkce mědi.⁸⁷

Převodní ceny jsou rovněž odpovědné za to, že tři největší světové společnosti obchodující s banány, jmenovitě Dole, Chiquita a Fresh Del Monte, zdaňovaly své zisky v letech 2002 až 2007 sazbou

84 V programu „Pièces à Conviction“ [Usvědčující důkaz] vysílaném televizní stanicí France 3 dne 16. listopadu 2009.

85 Viz poznámka 1 na str. 18.

86 Rozhovor v listu *Libération*, 18. května 2009.

87 A. Cobham, *Tax Havens, Illicit Flows and Developing Countries*, na konferenci Světové banky, březen 2010, p. 29.

14 %, aniž je přitom jakkoli omezovaly zákony, a to navzdory skutečnosti, že jejich centrály sídlí v USA, kde podniková daň dosahuje výše 35 % (viz str. 20).

PŘÍKLAD Z PRAXE:

odpalovací zařízení pro řízené střely za 42 eur

Simon Pak, profesor na *Pennsylvania State University* (USA), poukázal na některé podivné statistické údaje předkládané americkými celními orgány, jež se týkají obchodu mezi mateřskými nadnárodními společnostmi a jejich dcerami. Objevil například české plastové kbelíky dovážené do USA za 778 eur/kus, žínky dovážené z Číny za 3 297 eur/kilo, odpalovací zařízení vyvážená do Izraele za 42 eur/kus, autosedačky za 1,33 eura/kus pocházející z Belgie, a to vše – dle jeho výpočtů – za rok 2001 připravilo americký rozpočet o 42,4 miliardy eur na daních.⁸⁸

V roce 2006 se Simon Pak zaměřil rovněž na obchod mezi USA a Afrikou. Zjistil, že mnoho dovážených a vyvážených produktů má významně nižší ceny než je v mezinárodním mediánovém průměru obvyklé. Statistiky znovu ukazují podstatné nesourodosti: průmyslové diamanty a dřevěná lůžka byla do USA z Ghany vyvážena za 28 eur/karát (mediánový průměr ceny je 1 089 eur) a 4 eura/kus (mediánová cena je 96 eur); Ghana z USA dovážela pneumatiky za cenu 2 688 eur/kus (mediánová cena je 33,60 eura), karburátory za 48 000/kus (mediánová cena je 50,40 eur) atd. Celkem v roce 2005 z Ghany do USA „odteklo“ 76 milionů eur, které nebyly zdaněny. Za období mezi roky 1996 a 2005 činí celková částka 664 milionů eur. A Ghana je jen jedním z mnoha příkladů – Simon Pak spočítal, že v letech 1996 až 2005 odteklo tímto způsobem z Afriky do USA 24,8 miliard eur.⁸⁹

88 Zprávu Simona Paka, *False Profit, Robbing the Poor to Keep the Rich Tax-Free*, březen 2009, si objednala organizace Christian Aid UK.

89 Simon Pak „Estimates of capital movements from African countries to the US through trade mispricing“, presentation during the workshop “Tax Poverty and Finance for Development”, Essex University (RU), 6. – 7. července 2006.

Když začátkem 90. let 20. století prováděl Raymond Baker svou studii o rozdílech mezi tržními cenami a těmi, které nadnárodní společnosti používají interně, založenou na 550 rozhovorech s generálními řediteli, manažery a obchodními řediteli v 11 různých zemích,⁹⁰ dospěl k následujícím závěrům: u 45 až 50 % obchodních transakcí vycházejících z Latinské Ameriky byly zaznamenány rozdíly oproti běžným cenám, v případě afrického kontinentu dosáhla tato hodnota až 60 %. Průměrný rozdíl vnitropodnikové a běžné ceny činil v Latinské Americe 10 % a v Africe 11 %.⁹¹

Z REKLAMNÍ BROŽURY:

na co KPMG láká své klienty?

*„Má [naš tým] dostatečně široký záběr a nehledí jen do přítomnosti. Díky tomu vám pomáhá ustavit zásady, které vaše převodní ceny dostanou na komerčně průchodnou a daňově efektivní úroveň.“*⁹²

leden 2008

Členské země OECD tento problém uznávají. „Podniky všech velikostí vytvářejí prázdné offshore společnosti, díky nimž přesouvají zisky do zahraničí, přičemž v transakcích se spřátelenými stranami často přeceňují nebo podhodnocují cenu zboží a služeb, s nimiž obchodují. Některé nadnárodní podniky (včetně finančních institucí) využívají ještě sofistikovanějších přeshraničních schémat, investičních struktur (které mj. zneužívají daňové dohody) a manipulací s převodními cenami s cílem přesunout příjmy do jurisdikcí s nízkou daňovou zátěží a výdaje do jurisdikcí, kde je daňové zatížení vysoké, a vymykají se tak uznatelným úpravám o minimalizaci daní. (OECD Soulská deklarace, 14. a 15. září 2006).

Na délku paže

Vnitroskupinový obchod je dle definice OECD řízen zásadou „arm’s length“. V případě sporu nadnárodní společnosti a daňového úřadu tato zásada

90 USA, Velká Británie, Francie, Nizozemsko, Německo, Itálie, Brazílie Indie, Jižní Korea, Tchaj-wan a Hongkong.

91 R. Baker, *Capitalism’s Achilles Heel*, 2005, Wiley, str. 170-171.

92 <http://www.kpmg.com/Ca/en/WhatWeDo/Tax/InternationalTaxServices/Pages/TransferPricing.aspx>

určuje, že interně účtovaná cena by měla odpovídat ceně, za níž by stejné množství zboží či objem služeb byly směněny, pokud by obchodující strany nebyly dceřinými společnostmi stejné skupiny (článek 9-1 Modelové smlouvy o zamezení dvojího zdanění OECD, v angl. *OECD Model Tax Convention on Income and on Capital*). OECD pravidelně publikuje obsáhlou příručku určenou pro společnosti a daňové úřady, jejímž cílem je ukázat, jak vypočítat cenu dle zásady „*arm's length*“. Tato pravidla je ovšem těžké aplikovat. Existuje-li mezinárodní trh, na němž se v reálném čase určují ceny, což je třeba případ surovin, dokážou daňové úřady identifikovat významnější nesoulad faktur vydávaných mezi dceřinými společnostmi s běžnými cenami. Naproti tomu tam, kde takový trh neexistuje (např. v případě ceny obchodní značky), si nadnárodní společnosti mohou metody doporučené OECD vykládat velmi volně. Například metoda nákladů a přírážky (ve finančním žargonu označovaná jako „*cost plus*“) spočívá ve výpočtu ceny zboží nebo služby a následném přidání ziskové marže definované na základě „*srovnatelných položek*“ používaných v rámci společnosti nebo externích společností.

DŮLEŽITÝ ÚDAJ

125

o tolik miliard eur na příjmech z daní přijdou podle britské nevládní organizace Christian Aid rozvojové země každý rok v důsledku manipulace s převodními cenami a v důsledku fiktivní fakturace, jichž se dopouštějí nadnárodní společnosti.⁹³

Pro daňové úřady je pochopitelně obtížné dostat se k analytickým účetním záznamům společností poskytujícím informaci o tom, jak společnost člení své fixní a variabilní náklady, a stanovit tak interní nákladovou cenu jejich produktů. Kromě toho je většinou na úřadech, aby dokázaly, že účtovaná převodní cena je z hlediska pravidel OECD sporná. Celou věc nijak neusnadňuje ani obtížná mezinárodní daňová spolupráce v otázce převodních cen. Problém je jak praktického (neexistuje způsob, jak prozkoumat finanční výkazy druhé dceřiné společ-

nosti účastníci se transakce), tak politického rázu. Spory se vedou zejména o místní příslušnost daňové základny.⁹⁴

Nehmotná spleť

Jak dále vysvětluje Max de Chantérac: „*praxe převodních cen se ve stále větší míře začíná dotýkat i nehmotných produktů jako jsou patenty, technologie a značky. Jejich cenu je však velmi obtížné měřit. Zákony navíc v této oblasti ponechávají dosti volný prostor právním výkladům.*“⁹⁵ Mezi nehmotná aktiva můžeme konkrétně zařadit následující:

Práva duševního vlastnictví

Jakou skutečnou hodnotu má značka, patent nebo licence? A ještě daleko obtížnější je, dle popisu pana de Chantérac, stanovit hodnotu produktu „*odvozeného od nehmotného aktiva*“, konkrétně práva k nakládání či využívání patentu, technologie nebo značky. Tato neuchopitelnost nehmotných aktiv velmi usnadňuje finančnímu řediteli přesun významné části stanovené ceny zboží či služeb do daňových rájů (viz příklad se společností Google na str. 18). Italský tisk nedávno informoval o tom, že vrchní soud v Miláně zpochybnil postupy značky Dolce&Gabbana. Tato luxusní značka je podezřelá z toho, že založila prázdnou společnost v Lucembursku (ve skutečnosti řízenou z Itálie), aby se tak vyhnula italským daňovým úřadům. Této firmě však svěřila kontrolu nad značkami společnosti. Důvěřujeme-li údajům z různých zdrojů, mohl by údajný podvod dosáhnout hodnoty 420 až 840 milionů eur.⁹⁶

Náklady centrály

Mateřská společnost obvykle zastřešuje administrativní, finanční, marketingová a technická oddělení. Náklady na tato oddělení označovaná jako „*náklady centrály*“ patří k položkám, u nichž je snadné podlehnout pokušení k „*na-*

94 F. d'Aubert et M. de Chantérac, „Paradis fiscaux, fiscalité et multinationales“, *Notes d'Oikonomia*, prosinec 2009

95 Citováno dle *Oikonomia*, „Paradis fiscaux, fiscalité et multinationales [Daňové ráje, daně a nadnárodní společnosti]“, poznámky k setkání, které se uskutečnilo 16. prosince 2009.

93 Christian Aid, *Death and taxes: The True Toll of Tax Dodging*, květen 2008, str. 3.

96 AFP, 16. října 2010, *TSR.ch*, 16. října 2010, *20minutes.fr*, 16. října 2010, *lbtimes.com*, 18. října 2010.

fukování“ cen. A to především v situaci, kdy tyto služby centrále (v rámci holdingu) fakturují dceřiné společnosti z území s nízkými daněmi. Cílem je co nejvíce zvýšit zisky poboček v oblastech s nízkým zdaněním a zároveň maximalizovat náklady dceřiných společností v zemích, v nichž je daňová sazba vyšší. Tyto výdaje mohou snadno dosáhnout 1 – 5 % výnosů velkých nadnárodních společností.

Kaptivní pojišťovny

Proč je pro mnohé nadnárodní společnosti tak výhodné zakládat své vlastní pojišťovny místo toho, aby normálním způsobem uzavřely pojistku s běžnou pojišťovnou, jak to běžně dělají malé a střední podniky? Výzkumníci R. Palan, R. Murphy a C. Chavagneux nepochybuji o tom, že hlavním přínosem kaptivních pojišťoven a jejich umístění v daňových rájích je minimalizace daní.⁹⁷ Sídla těchto společností jsou toho pádným důkazem: zjistili jsme, že 75 % z nich je registrováno v daňových rájích (viz str. 24).⁹⁸

METODOLOGICKÉ OKÉNKO:

Pět metod, které OECD používá při stanovování převodních cen

a) tradiční metody:

- *přímá metoda*, známá pod označením *srovnatelná nezávislá cena*. Jde o nejjednodušší metodu: cílem je porovnat cenu s cenami účtovanými mezi nezávislými společnostmi. Pokud neexistují žádné srovnatelné transakce, je cílem posoudit převodní cenu na základě ukazatelů, mezi něž patří např. dosažená zisková marže;

- *metoda ceny* při opětovném prodeji, při níž je cena srovnávána s prodejní cenou, kterou společnost účtuje nezávislým zákazníkům;

- *metoda nákladů a přírážky* („*cost plus*“) jež stanovuje cenu na základě výrobních nákladů (jde o složitý výpočet) zvýšených o ziskovou marži.

b) transakční metody se používají, pokud nejsou údaje spolehlivé nebo nejsou vůbec k dispozici; tyto metody spočívají v porovnávání zisku vytvářeného vnitroskupinovými transakcemi s těmi, jichž se dosahuje mezi nezávislými společnostmi:

- *metoda rozdělení zisku*. Tato metoda se používá, pokud jsou podniky v rámci skupiny příliš provázány a nelze stanovit hodnotu jednotlivých transakcí. Snahou je dosáhnout alokace konsolidovaných čistých příjmů mezi dceřinými společnostmi způsobem srovnatelným s plně konkurenčním prostředím;

- *metoda hrubé marže*, při níž se marže dosažovaná společností u vnitroskupinových transakcí srovnává s obdobnou transakcí prováděnou jinou, nezávislou společností.

2.3 VNITROFIREMNÍ PŮJČKY: Jak vydělat na dluzích

LZE PŘEVÉST DLUH DO JINÝCH ZEMÍ, NEŽ JSOU TY, V NICHŽ VZNIKL? ANO, JDE O MECHANISMUS, JEHOŽ NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI VYUŽÍVAJÍ K ÚČINNÉMU ODEPISOVÁNÍ ZAPLACENÝCH ÚROKŮ Z DANÍ.

Jak je možné prodat společnost, kterou jste koupili před dvaceti lety a nikdy nevykázala zisk za vyšší než původní pořizovací cenu? Učebnicový je v tomto směru případ společnosti Exxon v Chile (viz rámeček Exxon a chilská měď, str. 33), který osvětluje způsob, jakým nadnárodní společnosti obcházejí daňové zákony zemí, v nichž působí. Princip je stále stejný. Společnosti přesouvají ztrátu do zemí, v nichž jsou zisky silně zdaněny, přičemž využívají i odečtu úroků z daní nebo dokonce získávají daňové bonusy, a zároveň hromadí zisky v zemích, kde je zdanění nízké. Tento přístup se nazývá *podkapitalizace*. Přesun dluhu může být poměrně jednoduchý, jako je tomu v chilském případě. Existují ale i mnohem propracovanější techniky.

Firmy rovněž hojně využívají možnosti přesunu půjček (v podstatě dluhů), aby tak co nejvíce využily daňových odpisů. Naprostá většina zemí totiž

97 C. Chavagneux, R. Palan a R. Murphy, 2010, *op. cit.*

98 Náš výpočet je založen na 20 předních společnostech (96 % světového trhu) na stejném seznamu.

umožňuje odepisovat náklady na placení úroků z půjčky z daňového základu. Modelová situace vypadá zhruba následovně: společnost A si vezme úvěr – a může si tudíž odečíst z daní náklady na úroky – aby mohla nalít kapitál do dceřiné společnosti B, která je součástí stejné skupiny a sídlí v daňovém ráji. Tento kapitál posléze společnost B přesune do dceřiné společnosti C, rovněž ze stejné skupiny, ve formě půjčky, čímž docílí toho, že i společnost C si může odečíst náklady na platbu úroků (společnosti B) ze svého daňového základu.

Závažnost tohoto jevu byla odhalena až nedávno. Teprve v roce 2007 zavedlo Německo v této oblasti určitou formu regulace. Počínaje 1. lednem 2008 byl zaveden strop na odpočty úroků z daní společností, a to bez ohledu na jejich původ. Cílem je ztláčit přesun zisků do zemí s nižším zdaněním. Podle německého vzoru se následně rozhodla i Itálie zrušit v prosinci 2007 své dosavadní zákony týkající se podkapitalizace a nahradit je systémem, který omezuje odečitatelný objem úroků. Francie v této oblasti zaostává, ačkoli „s ohledem na parametry použité v Německu by podobné opatření vedlo k souhrnnému navýšení zisků [ve Francii] o 41,6 miliardy eur za tříleté období, z nichž by vyplývala daň ve výši 11,35 miliardy eur.“⁹⁹

Západní země se alespoň snaží tento jev dostat pod kontrolu. V zemích globálního Jihu se však daňové úřady nechávají přemoci tvořivostí, kterou finanční ředitelé a daňoví poradci nadnárodních skupin projevují při přesouvání daňových základů.

PŘÍKLAD Z PRAXE:

Exxon a chilská měď

Společnost Exxon, jež v roce 1979 koupila důl na měď *Compañía Minera Disputada de Las Condes* v Andách za 64 milionů eur, vykazovala u této investice po 23 let ztrátu, která v jejím případě fungovala jako de facto zproštění daňové povinnosti. Exxon tedy z důlní činnosti chilské vlády nikdy neodvedl žádnou daň. Situace je o to překvapivější,

že Chile je předním světovým exportérem mědi a v zemi jsou obrovské doly, které chrlí miliony tun tohoto kovu potřebného pro výrobu elektrických kabelů na celém světě.

V roce 2002 prodal Exxon svoji společnost firmě Anglo American za 1,04 miliardy eur, tedy 16krát dražší, než za kolik ji koupil. Kromě toho k okamžiku prodeje nahromadila 460 milionů eur daňových bonusů. Jak je to možné? Podle výsledků vyšetřování chilské parlamentní komise¹⁰⁰ soustředil Exxon své náklady v Chile a vyvedl zisky na bezpečné místo tím, že společnost Disputada přetížil dluhem vůči Exxon Financial Services, finanční větvi skupiny registrované na Bermudách. Splátky úroků převýšily zisky generované v Chile a zároveň nafoukly zisky Exxonu na Bermudách. Americký gigant rovněž záměrně snižoval ceny mědi a jejich derivátů, které prodával vlastním dceřiným firmám nebo mateřské společnosti.¹⁰¹ V důsledku vyšetřování tohoto skandálu se chilský parlament rozhodl zavést zdanění obratu (nikoli zisku) těžářských firem ve výši 0,5 až 5 %.¹⁰²

2.4 KORUPCE: Jakou roli hrají daňové ráje při uplácení

VIRTUÁLNÍ REALOKACE TRANSAKČÍ REALIZOVANÝCH NADNÁRODNÍMI SPOLEČNOSTMI JE JEDNOU Z MOŽNOSTÍ, JAK ÚČINNĚ OBEJÍT ZÁKON. ZA OBCHÁZENÍ ZÁKONA LZE NICMÉNĚ OZNAČIT I CHOVÁNÍ FIREM PŘI JEJICH SNAZE ZÍSKAT VEŘEJNÉ ZAKÁZKY, KTEROU ČASTO DOPROVÁZÍ PLATBA PROVIZÍ ČI PŘÍMÉ UPLÁCENÍ.

V roce 1996 se protikorupční soudci spojili a vyhlásili *Ženevskou výzvu* požadující vytvoření účinnějšího legislativního rámce na evropské úrovni. Zřetelně poukázali na zapletení daňových rájů do

100 Decreto Ley 600: http://www.cochilco.cl/normativa/decreto_ley_600.pdf

101 X. Harel, *op. cit.*, str. 241-243.

102 Law 200-26: <http://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=239219>

99 Council for Compulsory Tax Charges, *Companies and Tax and Corporate "Loopholes": a large number of tax-exemption systems*, říjen 2010, str. 258.

praní špinavých peněz a na únik finančních zdrojů v důsledku úplatků. Tento apel však doposud nevedl k žádným významným změnám. Prostředky pocházející ze zpronevěry veřejných fondů a korupčního počínání vrcholných úředníků či nejasnosti ohledně vedení a vlastnictví společností, které politici globálního Jihu i Severu příliš neřeší, kvůli daňovým rájům spíše narůstají.

Mnohé z daňových rájů jsou rovněž ráji právními chránícími soukromí svých klientů. Existuje mnoho právních nástrojů, (trusty, anstalty, nadace atp.), které umožňují, aby skutečný vlastník fondů zůstal skryt a špinavé peníze byly „vyprány“. Podle zprávy *Dow Jones* vydané v prosinci 2009 uvedla třetina ze 182 dotazovaných ředitelů společností ze 30 zemí, že jejich firma přišla o zakázku na rozvojovém trhu, protože konkurence byla v otázce úplatků dravější.¹⁰³

PŘÍKLADY Z PRAXE:

některé z velkých korupčních afér s daňovými ráji v pozadí

Se 320 miliardami dolarů vyvedenými nebo skrytými v cizích zemích (údaj dle nigerijského delegáta na 57. zasedání Valného shromáždění OSN v roce 2002) se země nachází v čele žebříčku, který měří nakolik úplatky a nezákonný převod fondů přispívají k úniku kapitálu.¹⁰⁴ Technip, francouzská ropná skupina, dostala v červnu 2010 od Amerického trestního soudu souhrnnou pokutu 270,4 milionu eur za uplácení nigerijských vládních úředníků v průběhu 10 let, aby tak od nich získala smlouvy v celkové hodnotě 4,8 miliardy eur. Američtí partneři Technipu – KBR a jeho mateřská společnost Halliburton –, kteří využívali účty ve Švýcarsku, byli rovněž odsouzeni a zaplatili pokutu ve výši 321,6 milionu eur, a to za obdobné přečiny, zahrnující mj. uplácení při uzavírání smluv na výstavbu stanic na zkapalňování

103 Zpráva citovaná v *La Lettre de Transparence*, číslo 44 březen 2010, str. 11.

104 OSN, leden 2002 „Celosvětová studie převodu fondů nezákonného původu, zvláště pak těch, které souvisejí s korupcí (Global study on the transfer of funds of illicit origin, especially funds derived from acts of corruption)“ Valné shromáždění, A/AC.261/12, Vídeň

zemního plynu v nigerijském nalezišti Bonny Island.¹⁰⁵

Obrovský případ korupce, který zahrnoval i politiky a vedoucí představitele, zkompromitoval přední francouzskou společnost Elf Aquitaine¹⁰⁶, která se uprostřed mediální bouře následně sloučila s Totalem. V letech 1989 až 1993 používalo vedení společnosti Elf nadsazených faktur k úhradě provizí a skrytých odměn. Cílem bylo získat nové trhy a obohatit některé osoby. V ohnisku této 300 miliónové (v eurech) hry ležely daňové ráje. Dva manažeři fondu – Alfred Sirven a André Tarallo – například založili bankovní účty ve Švýcarsku s cílem zajistit společnosti Elf lepší kontrolu nad ropou v Gabonu. Vyšetřování vedené švýcarským soudcem Paulem Perraudinem ukázalo, že konečným cílem těchto peněz byl bankovní účet vedený v ženevské pobočce Canadian Imperial Bank of Commerce (CIBC) založený Samuelem Dossouem, poradcem gabonského prezidenta, jménem investiční společnosti Kourtas Investment se sídlem na Bahamách. Soudce došel k závěru, že pravděpodobným adresátem těchto prostředků byl prezident Bongo. V pozadí této špinavé státní aféry byla monopolizace africké ropy hrstkou insiderů.

V letech 2000 až 2006 zaplatila německá telekomunikační společnost Siemens¹⁰⁷ přibližně 1,3 miliardy eur v neoficiálních platbách, a to především politickým činitelům, s cílem získat kontrakty v Rusku a v Nigérii. Michael Kutschenreuter, bývalý ředitel telekomunikační divize firmy Siemens, připustil, že paralelně s uzavřením významných smluv organizoval „diskrétní“ platby, a to prostřednictvím „pochybných smluv o poskytnutí konzultačních slu-

105 *Les Échos*, „Technip condamné à une lourde amende pour corruption au Nigéria [Technip odsouzen k obrovské pokutě v případě korupce v Nigerii]“, 29. června 2010; B. Neumann, „Technip passe à la caisse pour corruption au Nigéria [Technip platí za korupci v Nigerii]“, *L'Expansion*, 28. června 2010.

106 Verdict of the Criminal Chamber of the Supreme Court, 31. ledna 2007 str. 23.

107 Tisková zpráva společnosti Siemens trvající na tom, že společnost spolupracovala, <http://www.siemens.com/press/pool/de/events/corporate/2009-q4/2009-q4-legal-proceedings-e.pdf>

žeb“, falešných faktur a prázdných společností založených ve Švýcarsku. Siemens byl německými soudy a americkými orgány regulujícími akciové trhy odsouzen k zaplacení 2,5 miliardy eur na pokutách a daňových doplatech.

Spravedlnost dostihla britskou zbrojařskou skupinu **BAE Systems**¹⁰⁸ v únoru 2010, kdy byla odsouzena americkými a britskými úřady k zaplacení pokut ve výši 320 milionů eur za to, že na americkém území vyplácela nezákonné provize. Americké ministerstvo obrany BAE Systems kritizovalo za to, že společnost „*vyplátila několik set milionů dolarů třetím stranám, a to navzdory tomu, že si dobře uvědomovala vysokou pravděpodobnost, s níž tyto prostředky skončí v rukách vládních činitelů, kteří na oplátku budou při udělení kontraktů preferovat BAE.*“¹⁰⁹ Jádrem tohoto schématu bylo využití daňových rájů jako Jersey a Britské panenské ostrovy.

2.5 ZÁSADY NEPRŮHLEDNOSTI: Vždy o krok napřed

EFEKTIVITU VÝŠE UVEDENÝCH POSTUPŮ DÁLE ZVYŠUJE SKUTEČNOST, ŽE NĚKTERÉ ZEMĚ A TERITORIA SE NIJAK ZVLÁŠTĚ NEZAJÍMAJÍ O TOTOŽNOST TĚCH, KTEŘÍ OPERUJÍ NA JEJICH ÚZEMÍ. TENTO PŘÍSTUP VYTVÁŘÍ „BÍLÁ MÍSTA“, V NICHŽ SE MŮŽE KDOKOLIV POHODLNĚ SKRÝT.

Oddělování zisků od zdroje jejich původu, které umožňují daňové ráje, by bez utajování nebylo možné. Díky tomu mohou nadnárodní společnosti vytvářet virtuální světy, do nichž umísťují své podniky – daleko od zahraničních daňových úřadů. Utajení rovněž umožňuje méně skrupulózním finančním hráčům obcházet pravidla vyhlášená Basilejským výborem, která mají garantovat dobrou kondici finančních institucí a zamezovat tak nepředvídaným bankrotům. V neposlední řadě daňo-

vé ráje chrání také zločince a zkorumpované osoby před právními důsledky jejich nelegální činnosti.

Utajování taktéž komplikuje (pokud zcela nevyklučuje) odhalení skutečných majitelů bankovních účtů a *offshore* společností. Obvykle jde ruku v ruce s „*diskrétností*“ úřadů v daňových rájích, které jen vzácně vyhoví žádostem o vzájemnou pomoc v oblasti daňové spolupráce ze strany států, z nichž byly fondy nelegálně vyvedeny (např. ve formě daňových úniků). Nebo, jako je tomu u Lucemburska a Velké Británie, úřady těchto zemí reagují za podmínek a ve lhůtách, jež příslušným stranám dopřávají dostatek času k přesunu svého „*lupu*“ jinam.¹¹⁰ Bernard Bertossa, bývalý státní žalobce Ženevského kantonu, který se spolu s Denisem Robertem podílel na Ženevské výzvě (viz str. 29), prohlásil již v roce 1998, že „*peníze dokážou oběhnout svět za 24 hodin, zatímco my, zástupci práva, potřebujeme k jejich sledování 24 generací.*“¹¹¹ Daňoví inspektoři by mohli říci zhruba to samé.

Proto nevládní organizace a analytici TJN hodnotí státy též podle jejich skóre co do neprůhlednosti.¹¹² Jejich Index finančního tajnostkářství (viz str. 9) hodnotí 60 škodlivých finančních center na základě 12 ukazatelů finančního tajnostkářství, a to včetně přísného dodržování bankovního tajemství, nedostatečné spolupráce se zahraničními daňovými úřady, absence veřejné registrace pro právní nástroje typu trustů (viz str. 15, Jersey), nadací či *anstaltů* nebo možnosti založit společnost bez uvedení vlastního jména.

Aby dokázaly společnosti využít stále neprůhlednějších schémat, spoléhají se na prostředníky s obzvláště rozsáhlou zkušeností ve věci daňového plánování. K velmi žádaným v tomto ohledu patří konzultační a účetní služby tzv. „*velké čtyřky*“ – největších auditorských společností – dále služby korporátních bank a právních odborníků (viz rámeček „*Příklady z praxe*“). Jejich kreativita při zajišťování anonymity klientů nezná hranic. Výmluvným pří-

108 BAE informaci zveřejnila na svém webu: http://www.baesystems.com/Newsroom/NewsReleases/autogen_1101517013.html

109 *Le Monde*, „Pots-de-vin : forte amende pour le vendeur d'armes britannique BAE [Nezákonné provize, pořádná pokuta pro britského obchodníka se zbraněmi]“, 8. února 2010.

110 A. Dulin and J. Merckaert, „*Biens mal acquis : à qui profite le crime ?*“, *CCFD-Terre Solidaire Report*, červen 2009, str. 147.

111 P. Hazan, „*Drogue : l'argent sale arrive en Suisse quasiment blanchi*“, *Libération*, 10. června 1998

112 Včetně CCFD-Terre Solidaire.

kladem je třeba „vynález“ toho, co bychom mohli nazvat společností rozdělenou do jednotlivých chráněných buněk („chráněná společnost“ – anglicky *protected cell company* či PCC¹¹³), což je řešení, které zaznamenává nezanedbatelný úspěch na Seychelách i v jiných ostrovních „rájích“. TJN tuto strukturu přirovnává k „domu s centrálním zámkem u vchodových dveří a několika vnitřními místnostmi.“ Představte si, že dveře každé místnosti mají vlastní zámek a dům je vybaven únikovým tunelem, do nějž se lze dostat pouze z vnitřku každé místnosti. Pokud chce někdo zjistit, co se děje v některém z pokojů, musí nejprve odemknout vchodové dveře vedoucí do vnitřního světa. Avšak v okamžiku, kdy dojde k odemčení vstupních dveří, jsou všichni v domě upozorněni na to, že někdo vstoupil dovnitř. (...) A zatímco se vyšetřovatel snaží odemknout druhé dveře (prostřednictvím druhé nákladné žádosti o informace), má pachatel spoustu času smazat všechny stopy po svém provinění a uniknout tajnou chodbou.¹¹⁴

PŘÍKLADY Z PRAXE:

ústřední role prostředníků

Senzační krach Enronu, v dané chvíli sedmé největší firmy v USA, vyvolal v roce 2001 rovněž pád společnosti Arthur Andersen, jedné z pěti největších globálních poradenských a účetních firem, která byla obviněna z „přehlédnutí“ 760 společností založených Enronem na Kajmanských ostrovech a na Turksu a Caicosu s cílem zakrýt dluhy.¹¹⁵ Navzdory přijetí nových pravidel pro účetnictví a trans-

113 Protected Cell Company je právní formou společnosti, která je specificky vytvořena pro zastřešovací fondy a pojišťovny. Její podstatu tvoří rozdělení společnosti na jednotlivé části neboli buňky (cells). Majetky jednotlivých částí musí být drženy odděleně a mohou být svěřeny do péče třetí osoby za účelem investic. Věřitelé jsou věřiteli pouze té buňky, jež jim dluží a nemohou se hojit na majetku jiné části (<http://www.epravo.cz/top/clanky/nektere-mene-obvykle-formy-spolecnosti-22171.html>, online 18. 10. 2011)

114 *Tax Justice Network*, „Principaux indicateurs d'opacité financière“ [Hlavní ukazatele finančního tajnostkářství], francouzský překlad CCFD-Terre Solidaire dostupný na www.argentsale.org.

115 V květnu 2005, zprostil vrchní soud v USA společnost Arthur Andersen viny v otázce bránění spravedlnosti, z kteréhožto činu byla firma shledána vinnou v roce 2002. Společnost však mezitím zkrachovala. Viz *Alternatives économiques*, červenec 2005.

parentnost (Sarbanes-Oxley Law) v USA se z „velké pětky“ stala „velká čtyřka“, aniž by přitom došlo k jakémukoli vyjasnění pochybností ohledně konfliktu zájmů, do nějž se tyto auditorské firmy při své činnosti dostávají poměrně často.

Soudci a poroty

Deloitte, Ernst & Young, KPMG a Price Waterhouse Coopers (PWC) poskytují prostřednictvím různých společností poradenskou činnost a „daňové plánování“ a zároveň ověřují finanční výkazy nadnárodních společností. Každá společnost „velké čtyřky“ funguje ve více než 140 zemích. Etický kodex účetnictví nicméně stanoví, že stejná najatá společnost nemůže jedné firmě poskytovat poradenství v oblasti daňové strategie a zároveň provádět audit jejích finančních výkazů.¹¹⁶ „Velká čtyřka“ však dokáže nastavovat několik různých tváří, což hraničí s konfliktem zájmů. Nadnárodním společností se na auditorech líbí jejich dokonalá znalost firmy a jejich schopnost vytvářet daňové optimalizační strategie přijatelné z hlediska práva. Podle C. Chavagneux a R. Palana „velká čtyřka stále méně přispívá k zajišťování bezpečnosti globálního kapitalismu prostřednictvím kontroly postupů obchodního světa (...). Legitimizují verzi skutečnosti, která nejvíce prospívá jejich chlebovárcům, a to oplátkou za tučné poplatky.“¹¹⁷ Daňová optimalizace v sobě zahrnuje maximální využití všech eventuálních právních klíčků. Namísto snahy o dodržování ducha zákonů, podporují členové „velké čtyřky“ pomocí žonglování se slovy všechny možné druhy obcházení daní. Například společnost PWC vydala v roce 2009 příručku o 837 stranách, v níž se věnuje převodním cenám (viz kapitola 2.2)! Překračování tenké hranice vyústilo v obvinění několika firem z krácení daní či alespoň ve zpochybnění jejich postupů. Skandál v roce 2009, dotýkající se účetního podvodu ve výši cca 1,5 miliardy eur vzniklého za pomoci Mauritie, zničil indického IT giganta, společnost Satyam.

116 Článek 3, Bod 6 kodexu Statutory Auditors' Professional Code of Conduct, kapitola II, Dekret č 2010-131 z 10. února 2010.

117 C. Chavagneux et R. Palan, „Les paradis fiscaux“, Repères, La Découverte, 2009, str. 75.

Indický regulátor akciového trhu SEBI obvinil firmu PWC z toho, že posvětila nadhodnocené a nesprávné finanční výsledky.¹¹⁸ V případě dalšího člena „velké čtyřky“ – společnosti KPMG – americký senát v roce 2003 prokázal, že daňové optimalizační produkty propagované touto společností byly často protizákonné.¹¹⁹

Zprostředkovatelé v obcházení daní.

Z praxe známe pojišťovny či hypoteční poradce, kteří díky své široké klientele dokážou pro své klienty vyjednávat preferenční sazby. „Velká čtyřka“, banky a ostatní právní specialisté hrají velmi podobnou roli na poli daní. Radí široké paletě nadnárodních společností v oblasti daní a zároveň jejich jménem vyjednává výhodné právní úpravy s vládami – včetně daňových rájů. Za většinu *offshore* právních inovací, které umožňují těm nejbohatším firmám a jednotlivcům optimalizovat své daně, „vděčíme“ spíše těmto právním a finančním odborníkům a ne těm několika málo zaměstnancům ostrovních úřadů. Působení banky Barclays v nedávné proměně Ghany v *offshore* finanční centrum, je dobrým svědectvím o tom, jaký vliv může mít finanční sektor na právní systém konkrétní země.

Za podpory mnoha bank, právních a obchodních expertů vytváří auditorské společnosti strategie, které z daňové optimalizace, jak dokládá následující citát z materiálů společnost Ernst & Young, činí věc zásadního významu pro konkurenceschopnosti firmy: „at' už jde o řízení logistiky nebo převodní ceny, daň je pákou obchodní strategie. Je-li řádně použita, umožní vám posílit vaši konkurenční výhodu a zvýšit výnosy.“¹²⁰

118 *The Indian Economic Times*, „Sebi can probe Price Waterhouse in Satyam fraud case, rules HC“, 26 srpna 2010.

119 C. Levin, <http://levin.senate.gov/newsroom/suppor ting/2003/111803TaxShelterReport.pdf>

120 <http://www.ey-avocats.com/FT/fr/Services/Tax/International-Tax/Transfer-Pricing-and-Tax-Effective-Supply-Chain-Management>. Náš překlad z francouzštiny.

KAPITOLA 3

HRA SE ZÁPORNÝM SOUČTEM

*Svět **offshore** financí připomíná obrovské kasino, které se od těch klasických liší jen v jednom ohledu, a sice že se kolo štěstěny otáčí převážně jedním směrem – směrem, který je výhodný pro velké společnosti, finanční a právní prostředníky.*

3.1 ZAKLÍNADLO ZVANÉ OPTIMALIZACE: Jak vlády zvyšují motivaci firem ke kapitálovým přesunům

KLESAJÍCÍ DAŇOVÉ VÝNOSY, TĚŽKO DOSTUPNÉ A DRAHÉ PŮJČKY, TLAK NA MZDY... TO JSOU JEN NĚKTERÉ Z DŮSLEDKŮ DAŇOVÉ SOUTĚŽE MEZI STÁTY, KTEROU V MNOHÉM PODPORUJÍ NEJEN NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI, ALE TĚŽ NĚKTERÉ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE.

Pobídky nebo úniky – vyjde to nastejno

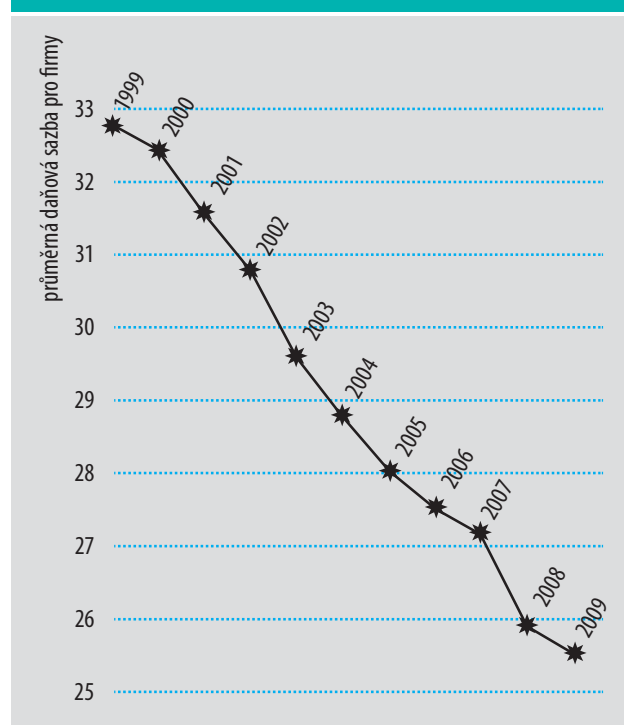
Každoročně unikne z rozvojových zemí 600 až 800 miliard eur, přičemž za 65 % z nich stojí obcházení daní, 30 – 35 % tvoří nezákonné aktivity a pouhá 3 % připadají na korupci. Tato čísla dosahují přibližně desetinásobku oficiální rozvojové pomoci (ODA) poskytované všemi bohatými státy dohromady (viz též str. 14). Například Nigérie dostává v rámci ODA ročně 2,7 miliardy eur, přičemž nezákonný únik kapitálu zde dosahuje 12,8 miliardy eur za rok. Únik kapitálu znamená citelné snížení vládních výnosů, jelikož oněch 600 – 800 miliard eur jsou peníze, které vlády nemohou zdanit (např. v případě zdanění příjmu právnických osob ve výši 19 %, jako tomu je v ČR, se jedná o ztrátu ve výši 90 – 120 mld. eur, což je až trojnásobek celého ročního rozpočtu ČR). Samotné nadnárodní společnosti jsou odpovědné za ztráty z nezdaněných zisků v přibližné výši 125 miliard dolarů (92 mld. eur).¹²¹

Kromě využívání různých taktik, jak se vyhnout placení daní, zvyšují nadnárodní společnosti tlak na vlády tím, že podmiňují své investice úpravou daňových zákonů. Mezi sebou soupeřící vlády touto tlaku odolávají stále obtížněji. Mnohé mezinárodní instituce navíc vlády (zejména zemí na globálním Jihu) v daňových ústupcích, v zájmu většího přílivu PZI, podporují. Výsledkem je, že průměrná výše podnikové daně v celosvětovém měřítku stále klesá. Její sazba se snížila z 37 % v roce 1993 na 32,7 % v roce 1999 a následně na 25,5 % v roce 2009 (ve všech případech se jedná o průměrnou hodnotu zdanění). Za posledních 10 let se podniková daň snížila o 7 procentních bodů. V některých zemích je pokles ještě viditelnější. V letech 1999 až 2009 klesla například v Jižní

121 Christian Aid, *op. cit.*, květen 2008.

Graf 4

Vývoj firemního zdanění ve světě (průměr) mezi roky 1999 – 2009

Africe podniková daň ze 42 % na 34,5 % a v Uruguayi dokonce z 35 % v roce 2003 na 25 % v roce 2009.¹²² Ve vyspělých zemích je pokles ještě větší. V zemích EU od roku 1993, kdy průměr činil 38 %, podnikové daně do roku 2006 klesly na 27,1 %. Například ve Francii byla v průběhu 90. let minulého století podniková daň snížena z 50 % na 33,33 % a v Německu z 51,6 v roce 2000, na 29,8 % v roce 2010. Největším šampionem ze zemí EU je v tomto ohledu Bulharsko, kde daně klesly ve stejném období o 22,5 % (z 32,5 % na 10 %, v České republice došlo ke snížení z 31 % na 19 %). Související výpadek příjmů vlád není zanedbatelný. Kdyby byla výše zdanění podniků stejná jako v roce 1993, odvádělo by ročně na daních 50 předních evropských společností o 17 miliard eur víc¹²³ (to se rovná přibližně 40 % státního rozpočtu ČR).

Kromě celkového snižování daňových sazeb zavádějí vlády nejrůznější zvláštní daňové režimy, z nichž mají prospěch především investoři přicházející ze zahraničí. Celosvětový počet exportních zpracovatelských zón, jež jsou obvykle charakteri-

122 KPMG International, *KPMG's Corporate and Indirect Tax Rate Survey 2009*.

123 Výpočty provedl autor na základě údajů z *Fortune 500* a KPMG.

zovány nízkými či žádnými daněmi, se zvýšil ze 79 v roce 1975 na 3 500 v roce 2006.¹²⁴ Vlády zemí globálního Jihu navíc novým investorům často udělují pětileté i delší daňové prázdny. Úlevy jsou přiznávány ad hoc na základě rozhodnutí ministrů financí nebo daňových úředníků, jež investoři dokážou v případě potřeby za jejich „vstřícnost“ náležitě odměnit. „Daňové náklady“ těchto speciálních režimů mohou dosáhnout obrovských rozměrů. Podle odhadů indické vlády byly daňové pobídky a dotace jednou z hlavních příčin rozpočtového schodku v roce 2006 v hodnotě 10,4 miliard eur.¹²⁵ Maroko zase v roce 2006 odhadlo poskytnuté pobídky na hodnotu ve výši 4,3 % HDP, tedy na přibližně na 19 % daňových příjmů.¹²⁶ V Senegalů dosahuje částka dle vládních odhadů 457 milionů eur, což představuje přibližně 5 % HDP.

PŘÍKLAD Z PRAXE:

daňová optimalizace

Americká skupina Colgate-Palmolive se v roce 2005 rozhodla pro přesun do Švýcarska, kde si dohodla sazbu daně z příjmu ve výši 6,44 % oproti francouzským 33,3 %. S pomocí společnosti Ernst & Young skupina reorganizovala svou činnost ve Francii a rozdělila ji do dvou částí: první část podniku byla zodpovědná za výrobu v továrně v Compiègne a druhá část se měla starat o prodej produktů.

Celý systém fungoval následovně: mateřská společnost sídlící v Ženevě prodávala suroviny továrně v Compiègne ve Francii a nakupovala zpět hotové produkty za cenu nákladů navýšenou o drobnou 6% marži (cost plus). Následně hotové výrobky prodávala své druhé pobočce zpět ve Francii, která se specializuje na jejich prodej.

124 W. Milberg et M. Amengual, „Développement économique et conditions de travail dans les zones franches d'exportation : un examen des tendances“, International Labour Organization, 2008, Ženeva str. 5.

125 Actionaid, *Accounting for poverty*, září 2009, str. 43.

126 N. Jellouli (Moroccan Central Department of Taxes), *The Moroccan Experience of Tax Expenditure*, Presentace v Rabatu, 23. srpna 2006.

Hlavní díl zisků (z prodeje produktů druhé dceřiné firmě ve Francii) tak inkasuje mateřská firma v Ženevě, kde odvádí nižší daně, i když produkty byly ve skutečnosti vyrobené ve francouzském Compiègne. Nákup a prodej přes mateřskou firmu v Ženevě nedává z hlediska výroby či marketingu žádný smysl. Slouží pouze ke snížení daňových odvodů společnosti.

Tento postup připravuje francouzskou vládu a místní úřady ročně o 40 milionů eur na daních. Potíž je ale v tom, že z hlediska práva takovému přístupu nic nebrání. Jak připomíná Pascal Saint-Amans, vedoucí daňové divize OECD, „společnosti mají plnou svobodu v tom, zda umístí centrum všech svých operací souvisejících se značkou, výzkumem a vývojem či reklamou do Ženevy či Curychu (...).“¹²⁷

Vlády, které se snažily podnikové daně opět zvýšit, většinou neuspěly. Například Zambie, která se v roce 2008 rozhodla zvýšit daně pro firmy podnikající v těžebním průmyslu (jednalo se o nárůst z 0,6 % na 3 %, což by přineslo až 25 milionů eur státnímu rozpočtu), musela od tohoto kroku, pod tlakem firem, upustit.¹²⁸

Chudší veřejné politiky

Daňové úniky v konečném důsledku nejvíce dopadají na život střední a nízkopříjmové třídy. Únik úspor je totiž synonymem pro růst úroků v místních bankách, které následně z důvodů nedostatku likvidity půjčují pouze bohatým – a to na vysoký úrok.

Nízký výběr státních daní znamená rovněž méně financí pro sociální služby a veřejné investice. Kvůli únikům kapitálu do daňových rájů je méně prostředků na platy učitelů, lékařů, elektrifikaci země či rozšiřování dopravní infrastruktury. V subsaharské Africe převyšuje ilegální únik kapitálu rozpočet určený na zemědělství až trojnásobně, a to v situaci, kdy 30 % populace trpí

127 Citováno v X. Harel, *op. cit.*, str. 204–205. Náš překlad.

128 ActionAid, *op. cit.*

podvýživou.¹²⁹ Suma, kterou nadnárodní společnosti neodvedou na daních, dosahuje, dle údajů Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO), pětinásobku částky potřebné k vymýcení hladu ve světě.¹³⁰

Podle informací poskytnutých ve zprávě o daňových rájích, vydané v září 2009 Finanční komisí francouzského Národního shromáždění (č. 1902), přijde francouzskou vládu vyhýbání se daním ročně na 40 až 50 miliard eur, a to včetně 15 až 20 miliard eur, které souvisejí přímo se zneužíváním daňových rájů. V případě Francie se jedná o ekvivalent deficitu účtu sociálního zabezpečení za rok 2009.¹³¹

Tlak na mzdy

Méně už je známo, že kromě finančních ztrát, které utrpí vláda a kvůli „chudším“ vládním programům i poskytovatelé a příjemci sociálních služeb, vyvolává virtuální posun bohatství vytvářený nadnárodními společnostmi tlak i na příjem zaměstnanců v soukromém sektoru.

Jak vysvětlují François d'Aubert a Max de Chantérac, „jedním z postupů využívaných velkými skupinami je snížit zisky dceřiných společností zaměstnávajících největší počet lidí a díky tomu omezit podíl na zisku vyplácený zaměstnancům.“¹³² Zisky dceřiných společností jsou pomocí daňových rájů a dalších „technik“ uměle udržovány na nízké úrovni. Kromě výplaty nižších platů zaměstnancům využívají nadnárodní společnosti zdánlivě ztrátových provozů k výhrůžkám, že pobočku zavřou. Z hlediska odborů, které mají hájit práva a zájmy zaměstnanců, je tato situace krajně problematická. Odbory nemají jistotu, že argumenty (např. klesající zisk),

kteří uvádí vedení, jsou skutečně pravdivé. S výjimkou několika akcí proti „daňovému outsourcingu“ (viz rámeček „největší vítězství daňových úřadů“ na str. 50) si ani nejvýznamnější odborové organizace podle všeho doposud neuvědomily dosah tohoto problému. V dlouhodobé perspektivě má přesun výnosů do *offshore* destinací za následek jednu charakteristickou vlastnost současné ekonomiky – a sice že kapitál přináší daleko vyšší zisky než práce.

3.2 KDO NAKONEC ZAPLATÍ: když velcí platí méně než malí

NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI ODSÁVAJÍ ZDROJE, COŽ SNIŽUJE NEJEN PŘÍJMY NÁRODNÍCH VLÁD, ALE I JEJICH POLITICKOU NEZÁVISLOST A V NĚKTERÝCH PŘÍPADECH I ROVNĚŽ VYNUITELNOST PRÁVA.

Jak nahradit uniklé příjmy?

Jak mohou země globálního Jihu nahradit ztrátu ve výši 125 miliard eur, která vzniká v důsledku umělého snižování či odklonu daní na straně nadnárodních společností, a to navíc v době, kdy spolu vlády soupeří, která z nich nabídne nižší daňovou sazbu a další výhody pro nadnárodní firmy? Odpověď je prostá: přenesením daňové zátěže na místní spotřebitele a podnikatele! Takto alespoň reaguje mnoho vlád, které kromě různých úsporných opatření rovněž zvyšují nepřímé daně (zejména DPH). Tato daň, kterou někteří analytici považují za jedinou účinnou v některých zemích s rozbuželou korupcí, dopadá tíživěji na sociálně slabší. V rozvojových zemích tvoří DPH vyšší podíl daňových příjmů (40 %) než v rozvinutých zemích (přibližně 20 %).¹³³ Například v Nigeru, činil podíl DPH v letech 1997 – 2005 průměrně 50,1 % interních daňových příjmů.¹³⁴ V Brazílii pak, dle údajů poskytnutých odborovou centrálou Unafisco, „jde jedna třetina odpracovaných hodin na platby souvi-

129 Výpočet proveden autory na základě údajů FAO, *African Economic Outlook* (vydáno OECD, Africkou rozvojovou bankou a OSN) a také dle údajů amerického think-tanku *Global Financial Integrity*. Zemědělský rozpočet subsaharských zemí dosahuje 12,2 miliardy eur, zatímco ilegální odliv kapitálu dosáhl v letech 2003–2008 průměrně 41,9 miliardy eur ročně.

130 Údaje z *Global Financial Integrity* prosinec 2008; a *Christian Aid*, květen 2008.

131 20,3 miliardy dle *La Croix*, „*Securité Sociale, un déficit plus faible que prévu* [Nižší deficit sociálního zabezpečení než se předpokládalo]“, 2. dubna 2010.

132 F. d'Aubert et M. De Chantérac, *op. cit.*, str. 2. Náš překlad

133 Viz M. Keen and M. Mansour, „*Revenue Mobilization in Sub-Saharan Africa: Key Challenges from Globalization*“, *MMF*, 2008.

134 Ministerstvo hospodářství a financí Nigeru, „*Analyse de la politique fiscale au Niger et ses impacts sur la pauvreté* [Analýza fiskální politiky Nigeru a její dopad na chudobu]“, *Observatoire National de la Pauvreté et du développement humain* [Národní centrum pro chudobu a lidský rozvoj], 2008, http://www.pnud.ne/rap_eval/Rapport_Etude_fiscalit_%20pauvrete_Niger.pdf

sející se spotřební daní (DPH). (...)Přibližně dvě třetiny daní pocházejí ze spotřeby a sotva jedna třetina pak z daní z příjmů a majetku.¹³⁵

„Platit daně je nepochybně otravné, bylo by to ale snesitelnější, pokud by byli všichni občané zdaněni stejně. Nelze však tolerovat to, že se na společném břemeni nepodílejí všichni: chudí platí na bohaté. A to není vše: jsou to právě bohatí, kdo se čas od času rozhodnou zvýšit daně – tyto daně však zaplatí chudí. To je skandální zločin! (...) Jediné, co mne na tom všem překvapuje, je, že se za těchto podmínek chudí a strádající neseberou a nepřidají se k barbarům.“¹³⁶

Salvian Marseillský, kněz z 6. století¹³⁷

Nečestná konkurence

Jelikož střední a malé podniky (SMC) většinou nemají žádné zahraniční dceřiné společnosti či prostředníky zkušené v oblasti strategií „daňové optimalizace“, kteří by jim mohli radit, ocitají se, ve srovnání s velkými firmami, v konkurenční nevýhodě. A některé z nich začínají na tuto situaci čím dál hlasitěji upozorňovat. Americké uskupení středních a malých firem *Business and Investors Against Tax Havens* (Podniky a investoři proti daňovým rájům) zaslalo prezidentu Obamovi a Kongresu petici spolu se zprávou žádající omezení možnosti využívat daňových rájů a daňových výhod pro transakce, jež nemají žádný reálný obchodní účel. Podle údajů této organizace přichází vláda USA vinou využívání těchto klíčků každoročně o 30 miliard dolarů.¹³⁸ Rozdíl v poměru placení daní mezi SME a nadnárodními koncerny potvrdil i americký Úřad pro řízení a rozpočet, podle jehož odhadu představovala podniková daň v roce 2010 uvalená na nadnárodní společnosti pouhých 7,2 % federál-

ních příjmů do systému *Internal Revenue Service* (IRS), tedy šestkrát méně než činil příspěvek středních a malých podniků a jednotlivců.¹³⁹

Zpráva francouzské Rady pro povinné daně (*Conseil des prélèvements obligatoires*) z roku 2009 poukazuje na stejný problém: „Velké firmy platí relativně menší daně než malé a střední podniky (...) a firmy v pásmu mezi nimi“. Podniky na francouzském burzovním indexu CAC 40, které vytvářejí přibližně 30 % všech zisků francouzských podniků, se na platbě firemních daní podílejí pouze 13 %, zatímco malé a střední podniky s méně než 250 zaměstnanci, které jsou zodpovědné za 17 % podnikových zisků, platí 21 % daní. Jak uvádí Eric Israelewicz v *La Tribune*,¹⁴⁰ malé a střední podniky platí třikrát více daní na každých 100 eur zisků než velká společnost. Ani v rozvojových zemích není osud místních podnikatelů o nic lepší. Kromě obtížně dostupných úvěrů v důsledku odlivu kapitálu do *offshore* lokalit, jsou vlastníci malých a středních firem obětmi „daňového obtěžování“. Zejména v afrických zemích daňoví inspektoři často zneužívají svých pravomocí, zahajují vícenásobná daňová šetření, vymáhají nezákonně vysoké daně či ohrožují aktiva společností.¹⁴¹

Daně a společenská smlouva

Tím, že nadnárodní společnosti odmítají odvádět určenou částku do veřejných rozpočtů, mohou v konečném důsledku ohrozit i politickou stabilitu, protože jejich chování oslabuje základy politického systému, v němž samy fungují.

V okamžiku, kdy se s cílem získat vládní kontrakt nebo licenci k těžbě, uchylují k placení provizí, pokřívají veřejný rozhodovací proces a tím přizívají intervencionismus politiků či dokonce jejich autoritářské praktiky.

135 „Brésil – un système d’injustice fiscale à réformer“, z *Revue Alternatives Sud* ve spolupráci s Tax Justice Network, „Évasion fiscale et pauvreté“, Vol. XIV, str. 106, 2007. Náš překlad.

136 Citováno v L. Jerphagnon's *Les Divins Césars. Idéologie et pouvoir dans la Rome impériale [Božští císaři: Ideologie a moc v císařském Římě]*, Ed. Tallandier, 2004, Paříž.

137 Náš překlad

138 Webové stránky : www.businessagainsttaxhavens.org

139 *Business Against Tax Havens*, „Unfair Advantages: The Business Case Against Overseas Tax Havens“, 20. června 2010.

140 „Le CAC 40 paie moins d'impôt que les PME [Společnosti z indexu CAC platí menší daně než malé a střední společnosti]“, *latribune.fr*, 14. prosince 2009.

141 Francouzské centrum pro investice v subsaharské Africe (Centre français des investissements en Afrique noire, zkráceně CIAN, se zabývá přímo touto situací. Viz *Les Afriques*, „Carte 2008 du harcèlement fiscal en Afrique [Mapa daňového obtěžování v Africe pro rok 2008]“, 5. ledna 2009.

Rostoucí množství zvláštních daňových režimů vytváří prostor pro obcházení práva. Právní nejistota, jíž čelí podnikatelé, je jasně viditelná. Daň je vnímána jako svého druhu vydírání ze strany vlády nebo výběřčích a jako příspěvek, o němž se dá vyjednat... Na tomto základě je těžké uzavřít společenskou smlouvu. V okamžiku, kdy vládní příjmy (i z důvodu nižších daňových výnosů) nestačí na pokrytí výdajů, vládám nezbyvá než se zadlužit, využít půjčky od mezinárodních institucí (např. MMF nebo Světové banky) anebo spoléhat (v případě těch nejchudších) na rozvojovou pomoc.

Tato metoda financování bývá velmi často synonymem pro rezignaci na část suverenity – především u rozvojových zemí. Programy strukturálních úprav (SAP), doprovázející úvěry od MMF a Světové banky, znamenaly pro málo zkušené vlády, špatně technicky vybavené zemědělce a vznikající průmysl, příliv konkurence z vyspělých zemí, kterému v naprosté většině případů nedokázali čelit. Mnohé ze zemí se tak, i přes podporu a reformy doporučované mezinárodními institucemi, ocitly v ještě obtížnější situaci.

Daně jsou základem všech politických systémů. Představují způsob zapojení veřejnosti do společného projektu – „společenské smlouvy“, přičemž garantem jejího plnění by měl být stát. Jak nám připomíná britský politolog Mick Moore, politická historie všech významných demokratických zemí vykazuje významnou korelaci mezi pokrokem na poli demokracie a rozvojem sofistikovaného daňového systému. Veřejnost získává skrze daňový systém právo na kontrolu hospodaření státu a vládnoucích elit. Francouzská i americká revoluce, na nichž do velké míry staví západní demokracie, ukazují nakolik je daňový systém důležitý pro fungování společnosti.

Ani ne celý měsíc po pádu Bastily, v noci ze 4. na 5. srpna 1789, zrušili vůdci francouzské revoluce daňová privilegia. Posléze došlo k zavedení pravidla, že „k udržování veřejné moci a na výdaje správy je nezbytná společná daň, která musí být rozdělena stejně mezi všechny občany úměrně jejich majetkovým poměrům“.¹⁴² Dalším příkladem provázanosti demokracie a daňové politiky je Deklarace nezá-

142 Článek 13 Deklarace lidských a občanských práv. Český překlad dle publikace : Petr Křivský: Francouzská buržoazní revoluce; Mladá fronta 1989.

vislosti, která stála na konci sporu, u jehož počátku bylo rozhodnutí britského parlamentu zavést daň na dovoz čaje a odmítnutí udělit 13 americkým koloniím právo tuto daň prominout. Nato Američané odmítli platit daně bez řádného zastoupení (*no taxation without representation*), což odstartovalo válku za nezávislost na britském impériu. Na význam spravedlivých daní pro stabilitu společnosti (viz citát na str. 42) upozornil už Salvian Marseillský, kněz žijící v 6. století, jenž spatřoval v daních základní faktor pádu Římské říše. Jeho komentář můžeme srovnat s nedávnou poznámkou novináře Christiana Chavagneux: „Kdybychom znali skutečný objem daní, jimž se nadnárodní společnosti vyhýbají, byli bychom natolik zděšení tím, jak malé daně platí, že by došlo ke vzniku významného společenského hnutí.“¹⁴³

3.3 KDO ROZHODUJE: Brazílie vs. Coca Cola

VLÁDY ZÁPADNÍCH ZEMÍ STÁLE ZNOVU ZDŮRAŽNĚJÍ SVÉ NEOBLOMNÉ PŘESVĚDČENÍ O VÝHODÁCH OBCHODU A INVESTIC A TUDÍŽ O NUTNOSTI VLÁD VYTVÁŘET PŘÍZNIVÉ PODMÍNKY PRO ROZVOJ SOUKROMÉHO SEKTORU. KRACH FINANČNÍCH TRHŮ V ROCE 2008 NICMÉNĚ UKÁZAL, JAK DŮLEŽITÉ JE ROZLIŠOVAT MEZI PŘÍZNIVÝMI PODMÍNKAMI A NEOMEZENÝMI MOŽNOSTMI.

Poloslepý kormidelník

Skutečnost, že příliv přímých zahraničních investic do Francie je ve skutečnosti o 85 % nižší, než se uvádí v oficiálních statistikách (případ, který odhalila *Banque de France*, viz str. 13), by měla vlády přivést k zamyšlení nad tím, zda ústupky, které činí s cílem přilákat zahraniční investory, odpovídají celkovým přínosům. Dále by měly zvážit, zda v okamžiku, kdy významné sektory světového obchodu řídí společnosti bez reálné ekonomické činnosti, lze spoléhat na to, že „volný obchod a investice [povedou ke] zotavení celosvětového hospodářství“.¹⁴⁴

143 Odpověď na dotaz položený v rámci televizního programu *Pièces à Conviction [Usvědčující důkazy]*, vysílaného na stanici France 3 16. listopadu 2009. Náš překlad.

144 Soulský akční plán G20, listopad 2010.

Zdá se, že představitelé zemí G20 stále podceňují celkový objem prostředků, které polykají *offshorové* dceřiné společnosti. Do jaké míry je příčinou vlastní nezáměr či aktivní lobbing nadnárodních společností a bank, které z této situace profitují, lze těžko odhadovat.

Pokud však vlády chtějí získat skutečný obrázek o stavu globální ekonomiky a jejích možnostech, měly by se konečně odhodlat a podívat se na problematiku *offshorových* aktivit komplexně a přestat prosazovat jen dílčí kroky, které situaci nijak zásadně nezlepšují. Bez lepšího přehledu a určité míry kontroly nad dodržováním základních ekonomických zásad, nemohou země G20 účinně předcházet globálním krizím ani tlumit jejich dopady.

Supermarket suverenity

Poté, co se jim podařilo vytvořit svět, v němž může kapitál obíhat volně nebo téměř volně, soutěží nyní země mezi sebou o to, kdo ho přitáhne více. Nejmenší z nich rychle pochopily, že k tomu, aby dokázaly přitáhnout finanční toky, musejí při omezování vlastní suverenity zajít mnohem dál. A to dokonce tak daleko, že svou suverenitu vyměňují za příliv investic. Stávají se z nich „černí pasažéři“ globalizované ekonomiky (čerpají z jejích výhod, všemožnými způsoby se však vyhýbají přispět na její fungování).¹⁴⁵ V roce 2006 například jerseyké Národní shromáždění přijalo zákon týkající se trustů, který umožňuje systém dále zneprůhlednit, aniž by proti tomu kdokoli protestoval. Dle *Chavagneux a kol.* „udělali zákonodárci přesně to, co po nich místní průmysl finančních služeb požadoval (...). Na oplátku za takto upravené zákony získávají daňové ráje příjmy z obchodů.“¹⁴⁶ Toto ohýbání legislativy v zájmu firem – ať už se týká daní či právního výkladu pravidel – je přímým zpochybněním státní suverenity, a navíc snižuje účinnost zákonů i v ostatních zemích. Nejslabší země – zvláště země rozvojové – pak mají v této „hře“ nejmenší šance.

Ani v tomto případě nespadá veškerá odpovědnost na daňové ráje. Tím, kdo umenšuje svrchovanost zemí nebo ovlivňuje chod věcí je v „supermarketu suverenity“ především zákazník. Zákony uplatňované na nerezidenty ve skutečnosti definují bankéři nebo účetní společnosti jednající jménem svých bohatých

klientů a nadnárodních společností. V *offshore* hře spolu soupeří svrchovanost zemí se „svrchovaností“ nadnárodních společností. Jak říká Alain Deneault, jde o „*offshore suverenitu*“, v níž „je Coca Cola stejnou ekonomikou jako George Forrest Group či Brazílie.“¹⁴⁷

Tento úhel pohledu umožňuje lépe pochopit, proč ani země G20 nedokážou problém daňových rájů efektivně (vy)řešit. Pokud by šlo opravdu o boj Davida proti Goliášovi, neměla by mít Evropská unie ani G20 potíže problémové státy „srovnat“. Za daňovými ráji však stojí silné průmyslové a finanční skupiny, jejichž výnosy jsou často vyšší než státní rozpočty některých zemí.

Je však veškerý vliv, kterým G20 disponuje, pouhou iluzí? Podle našeho názoru nejde o nedostatek síly, ale spíše o absenci politické vůle.

PŘÍKLAD Z PRAXE:

zranitelnost daňových rájů

Pro daňové ráje je výhodné přitahovat nadnárodní společnosti: Lucembursko, Bermudy a Lichtenštejnsko jsou mezi pěti prvními zeměmi světa, co do HDP na hlavu (Lichtenštejnsko je první s 97 680 eury na obyvatele v roce 2007).¹⁴⁸ Pro většinu z nich představuje i pouhé 1 % získané formou daní ze zisků dosažených na jejich území významnou položku, protože jejich skromná rozloha a malá populace vyžadují nižší veřejné výdaje než ve velkých zemích.

Tyto ekonomiky jsou však zranitelné: pro ty, kdo je využívají a nemají k jejich území žádné vazby, nepředstavuje žádný problém, v případě potřeby, přesunout majetek či fiktivní dceřiné společnosti jinam. Například po vypuknutí skandálu se seznamem klientů prodaným německým daňovým úřadům zaznamenala LGT-Bank v Lichtenštejnsku v prvním pololetí roku 2008 pokles přílivu hotovosti o 95 % ve srovnání s rokem předchozím. Kajmanské ostrovy se během finanční krize ocitly na pokraji bankrotu. I daňové ráje se nacházejí na tenkém ledě, který se pod nimi může kdykoliv prolomit.

145 V ekonomické teorii je to odvádění výnosů ze zpracování, aniž se zároveň platí jakékoli náklady.

146 *Idem*, str. 31.

147 A. Deneault, *Offshore*, La Fabrique, Éditions, 2010, Paříž, str. 117.

148 Zdroj: *CIA World Factbook*.

KAPITOLA 4

ROLE EU A ZEMÍ G20

*Evropská unie i země G20 působí dojmem, že nevědí, co s fenoménem **offshore** transakcí udělat, odkud mají začít složitý problém rozplétat. Nestačí jen jednat s vládami daňových rájů, klíč k řešení spočívá rovněž v bližším pochopení role, kterou v celém problému sehrávají banky a nadnárodní společnosti.*

Offshore finance jsou jako letecký provoz – mají své křižovatky (tzv. *hub*)¹⁴⁹ a letové zóny. Na rozdíl od lidí však kapitál nezná žádné hranice. Většina mezinárodního úsilí zaměřeného na boj se „špinavými penězi“ a daňovými úniky spočívá ve vytváření tlaku na některá centra známá pod označením „nespolupracující jurisdikce“. Tento přístup však ukazuje na nedorozumění ohledně toho, jak offshore finance fungují. Daňové ráje v podstatě jen kryjí cizí lež. Lidé, kteří využívají jejich služeb, se v jádru vůbec nestarají o to, kterým „tajnůstkářským územím“ jejich finance procházejí. Nemají k nim hlubší vazbu, než jakou mívá pasažér letadla k některému z letišť. Daleko důležitější a účinnější pro objasňování skrytých finančních transakcí je pátrat po motivacích „zákazníků“, kteří daňových rájů využívají, a po fintách prostředníků, kteří využívání jejich služeb zprostředkovávají.

4.1 G20: Více odvahy, prosím

SKUPINA G20 OBVIŇUJE DAŇOVÉ RÁJE Z TOHO, ŽE VE FINANČNÍ KRIZI SEHRÁLY DOMINANTNÍ ROLI A ROZHODLA SE PROTO DONUTIT JE K RESPEKTOVÁNÍ ZÁKLADNÍCH PRAVIDEL. I KDYŽ MŮŽEME MÍT POCHYBNOSTI O TOM, ZDA JE TENTO PŘÍSTUP DOSTATEČNĚ ÚČINNÝ, JDE ALEŠPOŇ O KROK SPRÁVNÝM SMĚREM.

OECD pravidelně hodnotí pokrok dosažený od londýnského summitu G20 v dubnu 2009, na kterém zúčastněné vlády vyhlásily daňovým rájům válku. K pátému listopadu 2010 však byla černá listina prázdná a na „šedém“ seznamu se nacházelo pouze devět zemí – oproti dubnu 2009, kdy jich na seznamu figurovalo 42. Pokud bychom spoléhali na čísla OECD, mohlo by se zdát, že problém je téměř vyřešen.

Dosavadní strategie OECD

Ve zprávě z 28. září 2010¹⁵⁰ upozornila OECD na pokrok, jehož bylo dosaženo v oblasti daňové spolupráce, včetně uzavření 397 dohod o výměně

daňových informací (TIEAs) ve srovnání s pouhými 50 v roce 2009. Toto číslo je však zanedbatelné srovnáme-li jej s potenciálním množstvím těchto smluv. Na světě existuje 242 jurisdikcí s vlastním daňovým systémem, to znamená, že potřebný počet smluv přesahuje 58 000. OECD lze rovněž kritizovat za to, že se spíše snaží, aby byl seznam problematických jurisdikcí co nejdříve čistý, nežli o skutečné zpřísnění pravidel a dohledu nad jejich dodržováním.

Naopak vítaným krokem je zavedení mechanismu „vzájemného hodnocení“ dodržování úmluv o výměně informací, který v březnu 2010 zavedla OECD v rámci *Světového daňového fóra*. První výsledky hodnocení realizovaného jednotlivými vládami, byly k dispozici v listopadu 2011, kdy se představitelé G20 sešli v Cannes. K tomuto termínu bylo dokončeno 59 hodnocení a počet uzavřených smluv o výměně informací vzrostl na 700, což podle odhadů OECD přineslo vládám kolem 14 mld. eur dodatečných daňových příjmů¹⁵¹. Kromě zprávy schválili zástupci zemí G20 „Mnohostrannou smlouvu o vzájemné administrativní spolupráci v daňových otázkách“ (*Multilateral Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters*). Nelze popřít, že v oblasti daňových úniků dochází k určitým změnám, avšak míru těchto změn je možné interpretovat různým způsobem. I přes optimistický tón OECD je skutečností, že pouze 17 z 59 zemí bylo schopno dokončit obě fáze hodnocení (zbytek zemí vykazoval tak závažné nedostatky v oblasti právního a regulatorního rámce, že nebylo možné začít s hodnocením dodržování standardů doporučených OECD). OECD nicméně očekává dokončení dalších 40 hodnocení v roce 2012 a stejného počtu hodlá dosáhnout i v roce 2013. Tento proces by mohl v roce 2014 vést k vydání aktualizovaného seznamu daňových rájů.

Stačí to? Zjevně nikoli. Hodnocení se totiž s největší pravděpodobností zaměří především na efektivitu daňové spolupráce, avšak pomine otázku hospodaření trustů či tzv. „prázdných společností“, které jsou stejně významnými zdroji neprůhlednosti jako bankovní tajemství.

Přestože výměna informací umožňuje lépe zasáhnout proti daňovým únikům jednotlivců nebo

149 Křižovatka (angl. *hub*) je tranzitním místem, které umožňuje pasažérům rychlý a snadný přestup mezi jednotlivými lety (techno-science.net).

150 http://www.oecd.org/site/0,3407,en_21571361_43854757_1_1_1_1_1,00.html

151 OECD 2011: „Tax Transparency 2011: Report on Progress“, <http://www.oecd.org/dataoecd/52/35/48981620.pdf>

zjevným daňovým únikům společností, není použitelná pro vystopování manipulace s převodními cenami nebo proti dalším komplexním strategiím, které umožňují obcházení daňové povinnosti.

Který seznam je ten pravý?

A pak jsou zde techničtější otázky, bez nichž však nelze problém daňových rájů řešit. Hlavním problémem je absence skutečně spolehlivého seznamu daňových rájů. Existující seznam OECD nezbuzuje příliš důvěry. K devíti posledním státům, které se ještě udržely na „šedé listině“ patří místa jako například Niue, Nauru, Montserrat či Vanuatu, která nejsou z hlediska *offshorového* finančnictví nikterak důležitá (jejich podíl dosahuje 0,17 %)!¹⁵² Nespolehlivé podklady znemožňují zavedení sankcí vůči nespolupracujícím územím.

Na summitu G20 v Soulu byly proto mezivládní instituce zodpovědné za boj proti praní špinavých peněz a financování terorismu (konkrétně *Rada pro finanční stabilitu* – FSB a *Finanční akční výbor proti praní peněz* – FATF) pověřeny, aby vypracovaly aktualizovaný seznam problémových jurisdikcí.¹⁵³

Existuje však ještě další strategický problém. Bude zařazení na zvláštní seznam problémových zemí znamenat dostatečný tlak, který alespoň některé z nich přiměje ke změně chování? Nejsme o tom vůbec přesvědčeni. Navzdory kritice přiměl mediální zájem o seznamy OECD nepochybně příslušná teritoria ke změnám. Avšak čím techničtější a administrativně složitější posuzování jednotlivých případů bude, tím vyšší je i riziko, že se debata omezí jen na odborníky, média ztratí zájem a tlak veřejnosti opadne.

Klíčovým problémem při vytváření nového seznamu je stanovení kritérií, podle nichž budou země posuzovány. Například kritéria představená v dubnu 2009 jsou z našeho pohledu příliš mírná (viz pří-

152 A dále následují Libérie, Uruguay, Guatemala, Kostarika a Panama.

153 G20 si od nich tyto seznamy vyžádala v dubnu 2009. V říjnu 2010 vydal GAFI seznam států „nedodržujících pravidla“ (Irán a Jižní Korea) s tím, že v červnu 2010 vyhlásil, že důsledně monitoruje úsilí namířené proti praní špinavých peněz ve 25 zemích. Viz <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/17/4/45540819.pdf>. CSF to ve svém akčním plánu, představeném na schůzi G20 v květnu 2010, nezmiňuje. Viz http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_100510.pdf.

klad z praxe na str. 47). Je velmi pravděpodobné, že žádná ze zemí nesplní požadavky na dostupnost informací, které definovalo *Globální fórum*, na sto procent. V takovém případě je však důležité říci, jak budou země mezi sebou posuzovány a jak budou seřazeny? Kde bude vytýčena černá a šedá hranice?

A konečně, daný úkol má rovněž politickou rovinu. Na summitu G20 v Londýně OECD ušetřilo několik velkých ryb včetně Jersey, Delaware, Mauritia, Barbadosu či Londýna.¹⁵⁴ Existují pochybnosti, zda hodnotící skupina Globálního fóra, jíž předsedá François d'Aubert, bude schopna projevit naprostou objektivitu a vyhnout se diplomatickému tlaku, když na jejích místopředsednických postech sedí zástupci Singapuru a Jersey (tedy daňových rájů).

Nelze očekávat, že G20 bude při finálním schvalování seznamu zemí s vysokou mírou finančního tajemství zcela nezaujatá. A to už z toho důvodu, že její členové jsou do velké míry jeho zdrojem. Na základě Indexu finančního tajnostkářství, který vytvořila organizace Tax Justice Network, jsme spočítali, že země skupiny G20 reprezentují 39 % z celkové nabídky služeb, které nabízejí vysoký stupeň finančního a bankovního tajemství. Pokud započítáme i závislá území členských států EU, vystoupá toto číslo až na 88 %.

PŘÍKLAD Z PRAXE:

Příliš laxní kritéria

V dubnu 2009 seřadila OECD daňové ráje podle míry jejich spolupráce: na „černé listině“ se ocitly země, které nikdy nespolupracují se zahraničními daňovými úřady, zatímco „šedá listina“ zahrnovala země, jež se k tomu zavázaly ústně a „bílá“ pak státy, které uzavřely dohody o výměně daňových informací (TIEAs) s nejméně 12 jinými zeměmi.

Jde však o omezený závazek, protože na této spolupráci není nic automatického (na rozdíl např. od způsobu, jímž EU aplikuje Směrnici o zdanění příjmů z úspor – ESD). Záleží jen na

154 I přesto, že Čína figuruje na „bílé listině“, v poznámce se upozorňuje, že Hongkong a Macao nejsou doposud považovány za spolupracující teritoria.“

obelhaných daňových úřadech, aby si vyžádaly konkrétní informace a následně na oslovených úřadech, aby posoudily relevanci těchto žádostí, než na ně odpovědí. Navíc úřady v daňovém ráji, kde společnosti, trusty či nadace sídlí, většinou neznají jejich vlastníky, což znamená, že stejně nedisponují informacemi, které po ní zahraniční daňové úřady žádají.

Navíc hranice v podobě 12 uzavřených smluv umožňuje teritoriím koupit si levně dobré hodnocení: během jediného roku se na „*bi-lou listinu*“ dostaly Lucembursko, Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Kajmanské ostrovy, Bermudy a dokonce i Singapur... a to v některých případech i tak, že uzavřely dohody mezi sebou navzájem či s Grónskem nebo Faerskými ostrovy! Lze se domnívat, že 17 z 33 daňových rájů „*omilostněných*“ od dubna 2009 využilo tento postup ke splnění požadavku 12 uzavřených smluv.¹⁵⁵ A konečně, OECD se zajímá výhradně o daňové otázky a nikoli už o to, jaké překážky kladou daňové ráje do cesty práva a činnosti regulačních úřadů.

4.2 DRUHÁ STRANA PROBLÉMU: Odhalte klienty

ÚČINNÝ TLAK NA DAŇOVÉ RÁJE NEMUSÍ SPOČÍVAT POUZE V TLAKU NA JEJICH POLITICKÉ PŘEDSTAVITELÉ. TI JSOU JEN ČÁSTÍ PROBLÉMU A ČASTO TAHAJÍ ZA KRATŠÍ KONEC PROVAZU. MEZINÁRODNÍ SPOLEČENSTVÍ BY PROTO MĚLO VĚNOVAT VĚTŠÍ POZORNOST DRUHÉ STRANĚ – A SICE KLIENTŮM, KTEŘÍ DAŇOVÝCH RÁJŮ VYUŽÍVAJÍ A PROCESŮM, KTERÉ SPOLEČNOSTI POUŽÍVAJÍ K PŘESUNŮM ZISKŮ.

Z hlediska G20 a Evropské unie lze úsilí, zaměřené výhradně na *offshore* tranzitní zóny s cílem získat, v optimálním případě, alespoň omezené informace, označit za ztrátu času. V jejich situaci se jako snadnější způsob jeví možnost získat tyto informace přímo od „*nositelů offshore fondů*“ (prostředníků) nebo od těch, kteří *offshore* teritoria nejvíce navštěvují. Důkladný pohled na největší

¹⁵⁵ Náš výpočet pokrývá dohody o výměně daňových informací (TIEAs) identifikované OECD, nezahrnuje však smlouvy o zamezení dvojímu zdanění.

kauzy v posledních dvou letech, při nichž se podařilo odhalit nelegální finanční transakce, hovoří jednoznačně ve prospěch zvýšení tlaku na právní a finanční zprostředkovatele (viz příklady z praxe na str. 50). Rozkrytí účetních postupů, jež zatím umožňují společnostem lhát o tom, kde se nachází jejich zisky, se proto po bankovním tajemství jeví jako další logický krok v boji proti daňovým rájům, jenž G20 rozpoutala. Iniciativy, které velmoči v obou případech připravují, však působí velmi nesměle. Přitom již existují první příklady „*dobré praxe*“.

PŘÍKLAD Z PRAXE:

Zákon Dodda Franka (Dodd Frank Act), aneb vykazování výsledků po jednotlivých zemích je možné!

Rozsah působnosti tohoto opatření přijatého 21. července 2010 v USA je zásadní. Článek 1504 obsahuje požadavek, aby společnosti z oblasti těžebního průmyslu obchodované na newyorské burze (což je přibližně 90 % mezinárodních společností z oblasti těžby ropy a plynu a 80 % předních firem zabývajících se těžbou nerostů) informovaly americký orgán pro dohled nad akciovými trhy (*US Stock Market Watchdog* – SEC) o všech platbách na účet cizích vlád, a to dle jednotlivých projektů. Pokud by toto opatření bylo plně využíváno, umožnilo by lidem v rozvojových zemích kontrolovat využití výnosů z těžby ropy, plynu a nerostů ze strany jejich vlád. Na straně globálního Severu toto opatření zlepšuje veřejnou kontrolu nad aktivitami společností v zahraničí. Ještě před Spojenými státy byla obdobná reforma přijata v květnu 2010 na hongkongské burze.

Klienti pod drobnohledem

V letech 2000 až 2007 si USA vyžádaly od Švýcarska informace v pouhých 13 případech, protože dohoda o výměně informací mezi oběma státy (jež je blízká modelu TIEA doporučenému OECD) byla příliš restriktivní. Toto číslo je třeba srovnávat s 14 700 americkými majiteli účtů ve Švýcarsku, kteří se dopouštějí daňových úniků, přičemž tento počet vyšel najevo na základě skandálu v bance UBS v roce 2009! Obamova administrativa podle všeho

plně pochopila, že při stopování daňových úniků je daleko přínosnější klást dotazy bankám než čekat na informace z daňových rájů. Dvacátého čtvrtého března 2010 tak schválil americký Senát zákon (*the Foreign Account Tax Compliance Act* či zkráceně FATCA)¹⁵⁶, který bude od počátku roku 2013 nutit zahraniční finanční instituce k informování amerických daňových úřadů o svých bankovních vztazích s americkými daňovými poplatníky.

Ve Francii mají zatím banky od roku 2009 povinnost zveřejňovat seznam finančních převodů provedených jejich klienty v daňových rájích – příslušný seznam však nezahrnuje žádné z velkých *offshorových* center.

Ve Velké Británii přijala předchozí vláda Gordona Browna zákon, který nutí společnosti a daňové poradce sdělit Královskému bernímu úřadu informace o svých schématech daňového plánování.

Postupný průlom do účetního tajemství

Jiné iniciativy zase vyvíjejí tlak přímo na nadnárodní společnosti. Tímto směrem se v posledních měsících ubírá i Evropská komise. Ve své tiskové zprávě z 21. dubna 2010 poprvé upozornila na souvislosti mezi daňovými ráji, nadnárodními společnostmi a chudobou a vznesla požadavek, aby firmy poskytly přehled svých hospodářských výsledků po jednotlivých zemích. Čtrnáctého června 2010 přijala Rada EU pro zahraniční věci (*Foreign Affairs Council* – FAC) během španělského předsednictví samostatný návrh. Šestadvacátého října stejného roku zahájila Komise připomínkové řízení otevřené až do 22. prosince s cílem shromáždit různé pohledy zainteresovaných stran na ideu zavést pro nadnárodní společnosti povinnost vykazovat výsledky hospodaření po jednotlivých zemích.¹⁵⁷ Jde o užiteč-

156 *Foreign Account Tax Compliance Act*.

157 viz http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2010/financial-reporting_en.htm. Výsledky připomínkového řízení byly zveřejněny v dubnu 2011. Většina zástupců soukromého sektoru se vyslovila proti výkaznictví dle jednotlivých zemí s výjimkou představitelů těžebního průmyslu, kteří v tomto ohledu projeví větší vstřícnost. Pro návrhy se vyslovily zejména neziskové organizace a několik investorů. V říjnu 2011 Komise představila své návrhy na revizi směrnice o účetnictví (*Accounting Directive*) a směrnice o transparentnosti (*Transparency Directive*), které obsahovaly systém výkaznictví podle jednotlivých zemí (CBCR) pro společnosti, které působí v odvětvích těžby ropy, plynu, nerostných surovin a lesního hospodářství. Tyto návrhy byly následně postoupeny ke schválení Evropskému parlamentu a Radě ministrů EU.

nou snahu, která doplňuje daňovou a rozvojovou iniciativu uvedenou v život pod záštitou OECD v dubnu 2010 v rámci „speciálních týmů“ za účasti nevládních organizací, firem a rozvojových i bohatých zemí.

Dobrym příkladem je i stávající reforma mezinárodních účetních standardů pro oblast těžebního průmyslu (IFRS 6). První návrh nového znění normy, který byl předán k připomínkovému řízení v IASB, obsahuje návrh účetního výkaznictví po jednotlivých zemích. Rozsah požadovaných informací je však velmi omezený a – co je nejdůležitější – znění textu umožňuje společnostem se této povinnosti vyhnout, pokud se domnívají, že příslušná informace není významná nebo by jim mohla uškodit!¹⁵⁸ Druhá verze bude k veřejné diskusi předložena v roce 2011. Pokud bude tato účetní reforma úspěšně dokončena (s její účinností se počítá nejdříve od roku 2014), bude to znamenat důležitý průlom.

V rámci finančního sektoru se rovněž rozvíjí idea donutit i banky k větší transparentnosti. Od června 2009 nařizuje francouzský zákon bankám poskytovat v příloze výroční zprávy detailní údaje o jejich kancelářích a podnikatelských aktivitách v 18 nespolupracujících jurisdikcích nacházejících se na francouzském seznamu. Místní úřady, dotazované v rámci kampaně *CCFD-Terre Solidaire*¹⁵⁹ „Zastavte daňové ráje“, jdou ještě dále. Rada regionu *Ile de France* jednomyslně schválila 17. června 2010 rozhodnutí, na jehož základě může od svých finančních partnerů (bank a pravděpodobně i pojišťoven) vyžadovat „poskytnutí výpisu jejich obchodních aktivit, zaměstnanců, daní a cel zaplacených místním úřadům v jednotlivých zemích“. Tyto informace budou před provedením jakékoli finanční transakce podrobně zkoumány. Tato iniciativa se záhy rozšířila jako požár. Dvanáct regionálních francouzských vlád z celkových 22 vyjádřilo stejný požadavek, který se odrazil v právně závazných textech v dalších čtyřech případech (regiony *Rhône-Alpes*, *Champagne-Ardenne*, *Alsace a Auvergne*). Transparentnost údajů vykazovaných po jednotlivých zemích, která je v současnosti vyžadována po

158 <http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/735F0C-FC-2F50-43D3-B5A1-0D62EB5DDB99/0/DPExtractive-ActivitiesApr10.pdf>

159 Společná aktivita CFTD, CGT, Solidaires, SNUI, Attac, Oxfam France a „Plateforme Paradis Fiscaux et Judiciaires“ ze září 2009.

finančních partnerech, by se v budoucnosti mohla rozšířit i na další oblasti hospodářství. Zájem o tento přístup začínají projevovat i města (např. *Villeurbanne*).

PŘÍKLADY Z PRAXE:

Největší vítězství daňových úřadů od roku 2008¹⁶⁰

Za méně než dva roky se bez vědomí bank dostalo do rukou daňových úřadů v příslušných zemích více než 30 000 jmen německých, francouzských a amerických daňových poplatníků.

Aféra LGT V únoru 2008, odkoupilo Německo od jednoho ze zaměstnanců lichtenštejnské banky seznam 1 400 osob a společností v 10 zemích. Díky tomuto seznamu získá Francie od 64 rodin 5,2 milionu eur na nezaplacených daních. Tři spisy týkající se společností byly předány pařížskému státnímu zástupci.

Aféra Credit Suisse V únoru 2010 se Německu znovu podařil podobný kousek, když odkoupilo za 2,5 milionu eur více než 1 500 jmen německých daňových poplatníků, kteří měli účty ve Švýcarsku. Od té doby se podařilo daňovým úřadům usvědčit 11 200 osob podezřelých z daňových úniků, přičemž se očekává, že takto státní pokladna získá více než jednu miliardu eur na dlužných daních.

Aféra UBS Banka UBS, jež ignorovala požadavky amerických daňových úřadů, které ji žádaly o bankovní údaje 250 amerických občanů, se ocitla před hrozbou odebrání licence umožňující ji podnikat ve Spojených státech. Vzhledem k tomu, že v této zemi vytváří třetinu svého obratu, nezbylo jí než se podvolit a zaplatit 900 milionů dolarů na pokutách. Z pohledu americké vlády přišel tento krok už pozdě, protože již zahájila proti UBS řízení s cílem získat informace o 52 000 účtech. Diplomatická jednání mezi Washingtonem a Bernem umožnila zveřejnění 4 450 jmen, což v důsledku vedlo k tomu, že se 14 700 daňových poplatníků rozhodlo dobrovolně urovnat s úřady své daňové záležitosti.

Aféra HSBC Francie získala prostřednictvím bývalého zaměstnance seznam 130 000 klientů švýcarské dceřiné společnosti HSBC Private Banking. Nachází se mezi nimi nejméně 3 000 francouzských daňových poplatníků. Další osoby se zalekly a dobrovolně se rozhodly upravit situaci u svého ukrytého kapitálu.

160 Jean Merckaert a Renaud Fossard, *op. cit.* 2010.

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

ABY SE ZVÝŠILA TRANSPARENTNOST FINANČNÍCH TOKŮ, OMEZILO SE ODDĚLOVÁNÍ VÝROBY OD GENEROVÁNÍ ZISKŮ A TÍM SE SNÍŽILA MÍRA ZKRESLENÍ MEZINÁRODNÍCH EKONOMICKÝCH UKAZATELŮ, MĚLY BY VLÁDY ZEMÍ G20 A ČLENSKÝCH STÁTŮ EVROPSKÉ UNIE SPLNIT NÁSLEDUJÍCÍ DOPORUČENÍ:

1. Požadovat po nadnárodních společnostech, aby své účetnictví vykazovaly dle jednotlivých zemí, případně dle jednotlivých dceřiných společností.

Proč?

Mezinárodní společenství zřejmě nikdy nevydá zcela objektivní seznam daňových rájů, na němž by figurovaly země jako Velká Británie či USA, které na něj, v určitých ohledech, patří. Na druhou stranu by každá společnost měla být schopna odůvodnit své skutečné ekonomické aktivity všude tam, kde operuje, a to bez ohledu na to, zda země, v níž se tyto aktivity odehrávají, je některou zemí považována za daňový ráj či nikoli. Obchodní konfederace a další skupiny zaměstnavatelů by tomuto kroku neměly bránit. Je třeba dodržovat zásadu, že ekonomická aktivita musí být skutečná a doložitelná. Tuto podmínku může každá společnost splnit tím, že nabídne detailní přehled podnikatelské činnosti svých dceřiných společností v jednotlivých zemích. Pokud podnikatelské aktivity odpovídají skutečnosti, nemá společnost co skrývat. V současné době však studie provedená mezi 50 evropskými společnostmi (Kapitola 2) ukazuje, že tyto informace nejsou veřejnosti, ba dokonce ani akcionářům a vládě, dostupné. Získané údaje kromě toho nedovolují rozlišit, kdy se jedná o skutečné společnosti a kdy jen o „prázdné skořápky“.

Co navrhujeme?

Doporučujeme, aby všechny společnosti s mezinárodními obchodními aktivitami musely publikovat pro každou ze zemí, v nichž působí, následující údaje:

- názvy všech dceřiných společností v příslušné zemi;
- detailní údaje o jejich finanční výkonnosti včetně
 - obchodní výměny se třetími stranami i s ostatními dceřinými společnostmi v rámci skupiny,

- nákupy, a to jak od třetích stran, tak vnitroskupinové transakce,
 - náklady na práci a počet zaměstnanců,
 - náklady na financování, rozdělené mezi třetí strany a ty, které byly zaplacené ostatním členům skupiny,
 - a zisky před zdaněním;
- detailní údaje o platbě daní zahrnuté ve finančních výkazech za příslušnou zemi;
 - detailní údaje o nákladech a čisté účetní hodnotě nehmotných aktiv;
 - detailní údaje o hrubé a čisté hodnotě aktiv.

Jak?

Existují různé způsoby zavedení těchto povinností týkajících se výkazů po jednotlivých zemích. Zde jsou některé z možností:

- Regulace akciových trhů v jednotlivých finančních centrech platná pro veřejně obchodované společnosti. Tuto cestu zvolily Hongkong a USA v oblasti těžebního průmyslu, který musí dodržovat přísnější pravidla transparentnosti než firmy kótované na evropských akciových trzích (viz str. 48 rámeček „Zákon Dodda Franka“).
- Novelizace evropské směrnice o transparentnosti (*European Union Transparency Directive – TD*),¹⁶¹ která v současnosti prochází úpravami, je příležitostí k rozšíření zásad větší transparentnosti na všechny veřejně obchodované společnosti v celé Evropě.
- Změna mezinárodní účetních standardů IASB, jimiž se řídí 110 zemí, včetně 27 členských států EU, a také FASB v USA. Tyto zásady platí pro velkou většinu společností veřejně obchodovaných po celém světě a očekává se jejich vzájemné sblížení (toto přání vyslovila skupina G20).

Rovněž bychom uvítali zahrnutí požadavku na výkaznictví po jednotlivých zemích do pravidel OECD pro řízení společností (OECD by se k zavedení tohoto opatření měla vyjádřit na jaře 2011). I v případě, že by OECD takovou úpravu schválila, nepovažujeme ji za náhradu za závazný standard.

„Apeluji na OECD, aby se zaměřila na proveditelnost zavádění nadnárodních zásad vykazování výsledků dosažených v jednotlivých zemích, a to

161 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004L0109:20080320:FR:PDF>

prostřednictvím úplných a otevřených rozhovorů s vládami a partnery z oblasti občanské společnosti.“ Stephen Timms, bývalý britský ministr financí, 28. ledna 2010, na konferenci OECD o daních a rozvoji konané v Paříži.

2. Zamezit využívání prázdných společností (shell companies)

Proč?

Milióny společností, trustů a dalších „tajnůstkářských“ organizací vyvíjí po celém světě hospodářské aktivity, aniž by jakákoli z vlád dokázala zjistit, kdo je skutečným vlastníkem těchto právních struktur. To představuje volné pole pro podrozvahové účetnictví (off-balance sheet accounting), *insider trading*, praní špinavých peněz i pro vyhýbání se daním. Existence prázdných společností je rovněž překážkou pro spolupráci úřadů jednotlivých zemí v právní a daňových otázkách.

Co navrhujeme?

Žádáme členy skupiny G20 a země EU, aby všechny právnické osoby, jež mají zájem vyvíjet ekonomickou aktivitu, donutili k registraci u vládních úřadů. Za tímto účelem musí každá vláda či oblast podniknout následující:

- udržovat registr trustů anebo dalších „tajnůstkářských“ právních entit podléhajících národnímu právnímu řádu dané země. V tomto registru by mělo být uvedeno jméno skutečného vlastníka, provozovatelů a rozhodujících osob;
- průběžně zpřístupnit tyto informace daňovým, celním a právním úřadům ostatních zemí;
- zajistit, aby obchodní rejstřík kladl stejné minimální požadavky na transparentnost.

Kromě toho by měl být vytvořen a stejným úřadům v každé zemi zpřístupněn i registr bankovních účtů.

V některých evropských zemích, včetně Španělska a Německa, je takovýto nástroj k dispozici, přičemž za vzor slouží francouzský nástroj (FICOBA, čili Národní registr bankovních a souvisejících účtů). Jacques Barrot, bývalý evropský komisař pro spravedlnost, základní práva a občanství, vydal v roce 2008 tiskovou zprávu, v níž se uvedl, že Evropská komise zvažovala tento druh povinnosti pro celou Unii.

Jak?

V současné době očekáváme, že země G20 a EU:

- požádají prostřednictvím svých 49+9 doporučení *Financial Action Task Force* (FATF) o doplnění článků 33, 34 a VII s ohledem na národní registry a učiní z jejich vytvoření jedno z 16 klíčových kritérií pro dodržování zásad proti praní špinavých peněz;
- učiní z dostupnosti informací o skutečných vlastnících finančních aktiv rozhodující hodnotící faktor zprávy *Global Tax Forum Peer Review Group*.
- zavedou významné a koordinované sankce vůči zemím, které tyto konkrétní doporučení v příslušném časovém horizontu nesplní.

3. Posílení sankcí proti hospodářské a finanční kriminalitě

Proč?

Hospodářská a finanční kriminalita, zvláště pak v otázce daní, by významně ztratila na přitažlivosti, pokud by se přestala vyplácet. Proto by země měly zavést přísnější sankce proti těm, kdo se vyhýbají daním či páchají finanční přestupky nebo trestné činy.

Co navrhujeme?

Je zapotřebí, aby se vlády zemí G20:

- zavázaly k uzavření vícestranné dohody¹⁶², která by umožnila účinnou výměnu daňových informací a zajistila, že k této dohodě přistoupí i teritoria pod jejich vlivem;
- rozšířily Evropskou směrnici o úsporách, založenou na automatizované výměně informací i na některé rozvojové země, a to zpočátku ve zkušebním režimu;
- standardizovaly právní definici daňového úniku a požadovaly, aby ji *Finanční akční výbor proti praní peněz* (FATF) začal považovat za doplňkový delikt v souvislosti s praním špinavých peněz;
- zabavily a navrátily ukradená aktiva do zemí, odkud pocházejí. Tato zásada je začleněna do Úmluvy OSN proti korupci (známé též jako *Méridská úmluva*) a usnadnily stíhání zodpovědných osob v případě selhání snah příslušného státu, z něž byla aktiva uloupena.

¹⁶² S obdobným návrhem přišla Velká Británie. Aktualizovaná verze Úmluvy o vzájemné finanční pomoci uzavřené mezi OECD a Radou Evropy by k tomuto procesu mohla rovněž přispět, a to pod podmínkou, že dojde ke zjednodušení jejího dodržování pro rozvojové země, bude vyvíjen větší tlak na nespolupracující společnosti a umožní se automatizace výměny informací.

Autoři: Jean Merckaert a Cécil Nelh (CCFD) ve spolupráci s Laurence Estival

Překlad a jazykové korektury: Martin Micka

Redakce českého vydání: Ondřej Kopečný (Glopolis)

Grafický design: www.creativeheroes.cz

Prosinec 2011

Vydavatel: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis, o.p.s.
Soukenická 23
110 00 Praha 1
Tel./fax: +420 272 661 132
www.glopolis.org

(c) Copyright 2011 Pražský institut pro globální politiku – Glopolis, o.p.s.
Soukenická 23
110 00 Praha 1
Tel./fax: +420 272 661 132
www.glopolis.org

Obsah této publikace může být reprodukován nevládními organizacemi pro nekomerční účely (laskavě zašlete kopie na adresu vydavatele).

Všechny další formy reprodukování a šíření s komerčním záměrem vyžadují souhlas držitele práv.

Projekt byl podpořen z prostředků České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci programu zahraniční rozvojové spolupráce. Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko České rozvojové agentury ani Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Publikace vznikla s finanční podporou Evropské unie. Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko Evropské unie.

 glopolis